

Мінстерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та
фондового ринку

**ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА**

*Збірник наукових праць
здобувачів вищої освіти і
молодих учених*

2024 рік

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

**Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти
і молодих учених**

Хмельницький 2024

*Рекомендовано до опублікування рішенням Вченої Ради факультету економіки і управління
Хмельницького національного університету,
протокол № 25/24 від 26.11.2024 р.*

*Рекомендовано до опублікування рішенням кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку Хмельницького національного університету,
протокол № 4а від 25.11.2024 р.*

Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених підготовлено за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України», яка проводилася 14 листопада 2024 р. на базі Хмельницького національного університету.

Голова редколегії:

Хрущ Н. А. – д.е.н., проф., зав. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Члени редколегії:

Квасницька Р. С. – д.е.н., проф., проф. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Форкун І. В. – к.т.н., доц., доц. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Ларіонова К. Л. – к.е.н., доц., доц. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Доценко І. О. – к.е.н., доц., доц. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Матвійчук Л. О. – к.е.н., доц., доц. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Фрадинський О. А. – к.е.н., доц. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Сидорчук І. П. – к.е.н., ст. викл. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Гордєєва Т. А. – ст. викл. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Технічний секретар редколегії:

Доценко І. О. – к.е.н., доц., доц. кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених / ред. кол.: Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та ін. (відп. ред. Н. А. Хрущ). – Хмельницький : ХНУ, 2024. – 99 с.

У збірнику подано статті, що відбивають результати наукових досліджень молодих учених, здобувачів вищої освіти за напрямками: стратегічні напрями розвитку інновацій в фінансовому управлінні суб'єктами господарювання в процесі євроінтеграції; інноваційне забезпечення розвитку різних сегментів національного та світового фінансового ринків; фінансове забезпечення інноваційного розвитку державного сектору економіки; фінансове забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції; фінанси домогосподарств у забезпеченні інноваційного розвитку різних сфер економіки в умовах дії євроінтеграційних процесів; загальні проблеми інноваційного розвитку економіки в умовах євроінтеграції.

Автори погоджуються з правом розміщення статей у збірнику наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених в електронному вигляді на офіційному сайті кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Хмельницького національного університету, за адресою: <https://fbss.khmnu.edu.ua/>

УДК 338:33(477)

Зміст

1. Стратегічні напрями розвитку інновацій у фінансовому управлінні суб'єктами господарювання в процесі євроінтеграції

Оліїнюк А. В., Rogatyuk V. V., Khrushch N. A. Financial Consulting in Business Risk Management	6
Вендера А. О., Доценко І. О. Особливості формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств	8
Гуменюк Р. О., Йохна М. А. Ефективне управління витратами як чинник фінансової стабільності та конкурентоспроможності підприємства	11
Карпунін О. В., Фрадинський О. А. Вплив податкового навантаження на фінансовий стан підприємства	13
Петренко Т. О. Офіс управління проектами суттєво підвищує конкурентоспроможність підприємств	15
Ткаченко М. І., Богашко О. Л. Трансформація ролі та завдань обліку основних засобів у сучасних умовах	16

2. Інноваційне забезпечення розвитку різних сегментів національного та світового фінансових ринків

Антошевська Д. О., Ларіонова К. Л. Аналіз та напрями зниження проблемної кредитної заборгованості банківської системи України в умовах фінансової невизначеності	19
Буга Є. Р., Сидорчук І. П. Кібербезпека бізнесу та її особливості у фінансовій сфері під час війни в Україні	22
Гуцол О. П., Матвійчук Л. О. Сутність та особливості аграрного страхування	23
Задворний Ю. І. Рекомендації щодо використання інноваційних інструментів фінансового ринку для післявоєнного відновлення України	25
Кіслова В. В., Доценко І. О. Банківське кредитування суб'єктів господарювання аграрного сектору	27
Козак В. В., Гордєєва Т. А. Аналіз кредитного портфеля банків України	30
Коновальчук Д. Г., Сидорчук І. П. Роль та значення інтернет-банкінгу у діяльності фінансових установ	33
Кравчук Р. В., Ткачук Н. М. Криптовалюта як інновація на фінансовому ринку	34
Монтікова А. О., Матвійчук Л. О. Сутність та особливості впровадження вартісно-орієнтованого управління в страховий бізнес	36
Форкун Д. І., Матвійчук Л. О. Управління сільськогосподарським страхуванням	38

**3. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку
державного сектору економіки**

Артеменко А. Д., Мутеляк А. А., Форкун І. В. Бюджетна політика України в умовах викликів війни	41
Бартош А. А., Волкова В. В. Розвиток територіальної громади в сучасних умовах реформування місцевого самоврядування	43
Дикун О. О., Синчак В. П. Непрямі податки в податковій системі України.....	45
Кирилюк О. М., Бороденко Т. М. Державна підтримка місцевих громад у контексті відновлення інфраструктури та економіки під час війни	48
Козак В. В., Форкун І. В. фінансове забезпечення охорони здоров'я на ринку медичних послуг	50
Макартецька В. С., Синчак В. П. Цифровізація в управлінні публічними фінансами.....	52
Мельник Ю. В., Самарічева Т. А. Фінансові виклики та стійкість місцевих бюджетів в умовах воєнного стану	54
Михайловський О. О., Синчак В. П. Особливості реалізації бюджетної політики в умовах російсько-української війни	56
Музика А. А., Синчак В. П. ДЕФЦИТ бюджету Пенсійного фонду України: причини та шляхи подолання	59
Свобода В. О., Турова Л. Л. Грошово-кредитна політика України у період війни.....	61
Семзениш В. С., Форкун І. В. Роль та значення казначейства України в обслуговуванні бюджетних коштів	63
Юздепська А. А., Волкова В. В. Міжбюджетні відносини в Україні та шляхи їх удосконалення	65

**4. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку
малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції**

Войтенко Ю. В., Радіонова Н. Й. Формування методики економічного аналізу фінансових активів підприємства як інструменту його інноваційного розвитку в умовах євроінтеграції	68
Ільков А. І., Йохна М. А. Фінансово-економічна безпека та її вплив на ділову активність, платоспроможність та фінансову стійкість підприємства	71
Прилепа Т. В., Ларіонова К. Л. Особливості кредитування юридичних осіб банками України під час війни	73

**5. Загальні проблеми інноваційного розвитку економіки
в умовах євроінтеграції**

Брикар О. М., Побурко О. Я. індивідуальне інвестування та масштабування бізнесу на прикладі пайових фондів інвестування в нерухомість	77
--	----

Гарбузовський А. П., Проскурович О. В. комп'ютеризація фінансового аналізу	79
Коваль Ю. М., Квасницька Р. С. зміни податкового законодавства України в умовах воєнного стану	81
Козак В. В., Квасницька Р. С. сучасні реалії здійснення грошових розрахунків	84
Міхно І. С. Проблеми екологічного інноваційного розвитку економіки України в сучасних умовах	86
Прокопенко Я. П., Папіж Н. П., Метіль Т. К. Пріоритетні напрями розвитку туристичного бізнесу ЄС.....	90
Сірик М. А., Квасницька Р. С. Криптовалюта як надійний та перспективний інвестиційний інструмент	92
Хома Ю. В., Крушельницька Ю. Ю., Форкун І. В. Роль місцевого бюджету у фінансовому забезпеченні територіальної громади	96

**1. Стратегічні напрями розвитку інновацій
у фінансовому управлінні суб'єктами господарювання в процесі євроінтеграції**

**Oliinyk A. V., Rogatyuk V. V., Khrushch N. A.
Khmelnyskyi National University,
с. Khmelnytskyi**

FINANCIAL CONSULTING IN BUSINESS RISK MANAGEMENT

Relevance of research. Internationalisation of the financial sphere is accompanied by uneven economic development and distribution of financial resources, state budget imbalances, socio-economic transformations, mergers and acquisitions of companies and banks, and fulfilling debt obligations for internal and external borrowings. Under these conditions, and considering the cyclic nature of economic crises, managing the company's finances is of great importance for effectively using available resources, ensuring the stability and sustainability of current economic activity, and creating investment opportunities for its development. Accordingly, enterprises face a wide range of risks that require a professional approach to management.

This means that the primary goal of effective risk management should be to reduce risks' impact on enterprises' activities by using the expert knowledge of financial consulting specialists.

Analysis of recent research and publications. The issue of the essence of consulting was investigated in the scientific works of the following foreign and domestic scientists: Steele F., Greiner L. E., Metzger R. O., Colb D. A., Frohman A. L., Beckhard R., Harris R. T., Aleshnikova V. Y., Honcharuk V. A., Efremov V. S., Pavlykivska O., Plekan U., Zakharova N. Yu. etc. However, despite the research, improving the performance of enterprises in Ukraine requires attention to the risk management problem. This indicates the importance of researching the role of financial consulting in increasing the effectiveness of risk management mechanisms.

The article aims to determine the role of financial consulting in enterprises' risk management in the conditions of internationalisation of the financial sphere.

The main material. Entrepreneurship has always been a challenging task. Risks are integral to this journey, whether you are a manufacturer, marketer or financier. With the development of competition, risks for the enterprise have become even more acute, thanks to influential factors both inside and outside the company. Therefore, Ukrainian companies need to learn practical business risk management methods. This is well known abroad, where the management of successful companies widely uses financial consulting services to improve business processes, particularly in terms of risk management.

In the generally accepted interpretation, financial consulting is a set of measures aimed at increasing the efficiency of financial management, considering the use of all financial resources of the client company. Financial consulting is aimed at solving the following tasks: financial strategic tasks: maximising the company's profit, ensuring the investment attractiveness of the company, and ensuring financial stability in the long term; current goals (tasks): providing a balanced cash flow (solvency and liquidity of the enterprise), ensuring a sufficient level of profitability and sales due to a flexible pricing policy, and reducing costs, preventing bankruptcy and tangible financial losses.

Financial consulting services contribute to effectively managing the company's finances and minimising tax risks. Financial consulting increases the quality and validity of management decisions, which contributes to the enterprise's effectiveness and financial stability.

Financial consulting services include [1]:

– consulting on business structure – optimisation of corporate structure for effective management and reduction of financial risks;

- consultations on tax optimisation of business – development of an individual strategy to minimise tax costs and maximise financial efficiency;
- tax structuring of deals, analysis of tax risks of individual deals (Due Diligence) – expert assessment of deals to identify and reduce tax risks;
- analysis and possible appeal of decisions of tax authorities - protection of clients' interests in case of possible appeal of tax decisions;
- consulting on taxes and fees on all issues of tax legislation;
- tax and financial audit – comprehensive analysis of the company's financial indicators to ensure their compliance with legal requirements;
- individual tax and customs clarifications – assistance in obtaining official clarifications from tax and customs authorities to prevent misunderstandings
- consulting on transfer pricing issues - ensuring compliance of transfer prices with the requirements of tax legislation, reducing the risk of fines;
- development of business plans that take into account the specifics of a particular enterprise and the market conditions of its operation;
- financial forecasting of enterprise activity – development of forecasted financial results and planning of resources for the long term.

Enterprise risk management is a tool that can help identify, list and rank potential risks of its activity. In order to achieve financial and other success, the business must be aware of possible risks affecting safety, reputation, profits, operations, and more. A company that ignores dangers and ways to reduce them can potentially face catastrophic consequences.

According to Gerry Dickinson in his series in the Financial Times and his book Enterprise Risk Management: The Way Ahead for DRDC Within the DND Enterprise, enterprise risk management, as we know it, began after World War II when professionals identified certain risks that insurance companies would consider and cover. Dickinson also points out that financial risks increased in the 1970s (due to the increase in popularity of derivatives and hedge funds), and companies realised that they had to manage both insurance and financial risks as well as compliance and management issues [2].

Financial consulting services contribute to the sustainable development of business structures. For modern business entities, using financial consulting services is no longer an unnecessary expense but an essential condition for successful functioning in a highly competitive environment. Among various types of consulting, financial consulting is becoming the most relevant.

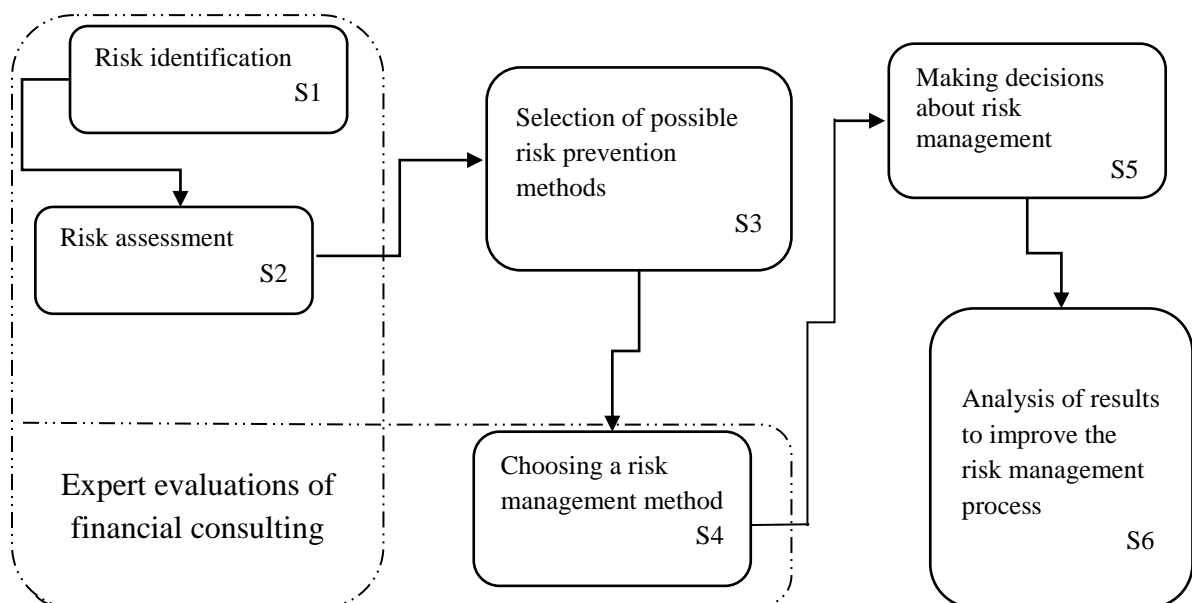

Fig. 1. Business process of enterprise risk management with an emphasis on the use of financial consulting services

It should be noted that the risk management system at the enterprise has certain features that encourage the use of financial consulting services, namely: a sufficiently high level of costs related to the implementation of an effective risk management system, lack of qualified personnel capable of forming and adapting the risk management system; the complexity of risk assessment and, as a result, the lack of guarantees for obtaining the planned results; the need to adapt the general management system of the enterprise to the need to take into account the impact of risks on various operations, types and areas of activity, individual divisions, etc.

Risk management activities of the enterprise, with an emphasis on the use of financial consulting services, can be represented by the following business process shown in Figure 1.

Expert assessments and judgments of financial consulting specialists regarding the identification, evaluation, and choice of risk management method engaged by the enterprise management to mitigate the negative impact of the realization of possible risks in the business environment. Risk management methods include "risk avoidance, risk localization, risk diversification and risk compensation" [3]. Thus, the use of methods of reducing the risks of the company's activity allows you to effectively assess the risk and increase the level of income and profit, but this requires a comprehensive and comprehensive assessment and reliable forecasts of development.

Conclusions. Therefore, summarising the study conducted, we can state that financial consulting contributes to solving the following main tasks: financial policy formation; conducting a financial examination; search for sources of financial resources; analysis and improvement of the current financial efficiency of enterprises; strengthening the financial position, achieving financial stability and independence of business entities; optimisation of the organisation's capital management; optimisation of financial relations with clients and creditors, business entities, state bodies; optimisation of tax management, accounting and management accounting; introduction of advanced methods of financial management in conditions of uncertainty and risks.

Therefore, based on the conducted research, it is possible to recommend that enterprises use financial consulting in risk management since its application will allow them not only to survive in a dynamically changing market environment but also to function and develop stably, which is a condition and guarantee of ensuring the economic development of the country.

References

1. Pavlykivska O., Plekan U. Financial consulting: trends and features of development in Ukraine. *Galician economic journal*. 2020. No 5 (66). P. 59–66.
2. Dickinson G. Enterprise Risk Management Its Origins and Conceptual Foundation. *The Geneva Papers on Risk and Insurance*. 2001. Vol. 26. No. 3. P. 360–366.
3. Zakharova N. Yu. Risk Management in the Enterprise: The Essence, Approaches, and Methods. *BUSINESS INFORM*. 2023. No 1. P. 203–209.

Вендера А. О., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. У процесі діяльності суб'єктів господарювання в умовах війни, а також підготовки України до вступу в Європейський Союз, дедалі актуальнішими стають питання підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та забезпечення фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств. Це вимагає впровадження нових підходів до управління сільськогосподарськими підприємствами, зокрема, детального вивчення заходів із формування оптимальної структури капіталу та пошуку шляхів оптимальних джерел залучення капіталу сільськогосподарськими підприємствами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств висвітлювали у своїх працях Н. Аверчева, Л. Бражник, С. Дідух, О. Лемішок, О. Рубай, Г. Ткачук та ін. Однак, враховуючи воєнний стан в державі, сільськогосподарські підприємства мають швидко реагувати на зміну джерел формування капіталу. Тому процес оптимізації структури капіталу сільськогосподарських підприємств залишається актуальним питанням для дослідження.

Метою статті є вивчення напрямів оптимізації капіталу сільськогосподарських підприємств за умови дотримання фінансової стійкості та максимізації ринкової вартості.

Виклад основного матеріалу. Формування капіталу сільськогосподарських підприємства, який би забезпечив стабільне становище на ринку та отримання прибутку є фундаментальним аспектом в фінансового управління підприємства. Постійний пошук більш дешевих джерел фінансування виявляє все нові вигідні умови кредитування. Мінімізація середньозваженої вартості капіталу забезпечує задовільну ринкову вартість та дає змогу виявити головні проблеми формування оптимальної структури капіталу сільськогосподарських підприємств.

Для сільськогосподарських підприємств необхідною умовою стабільного функціонування є регулярний аналіз структури капіталу та коригування джерел його формування з урахуванням ринкових умов (зміни курс валюти, ціна на пальне тощо) та військових дій на території України [1].

Термін «капітал» походить від латинського прикметника «capitalis», і позначає певну грошову суму, яка надається в кредит та приносить відсоток. Сучасні вчені дещо змінили підхід до трактування категорії «капітал». На думку С. Дідуха, Т. Федорової можна виділити декілька підходів до трактування сутності капіталу підприємства. Перший підхід розглядає «капітал» як сукупну власність, що знаходиться в розпорядженні, сформовану як за рахунок власних, так і за рахунок позичкових засобів. Другий підхід виключає короткострокові зобов'язання із поняття «капітал» та залишає в його складі тільки активи, які сформовані за рахунок власного капіталу та довгострокових фінансових зобов'язань. Третій підхід, базується на виключенні із загальної вартості капіталу підприємства, товарного кредиту, що надається постачальниками [2, с. 175].

Термін «структура капіталу» використовується в сучасному фінансовому аналізі, який позначає співвідношення між джерелами власного та позикового фінансування діяльності підприємства. У сучасній практиці цей термін часто замінюють поняттям «фінансовий важіль». Така назва є символічною, адже важіль слугує засобом посилення або спрощення зусиль, а в контексті фінансів – механізмом досягнення стратегічних цілей. Фінансовий важіль передбачає використання позикових ресурсів для фінансування довгострокового розвитку з метою збільшення ринкової вартості активів підприємства. Це базується на принципі, що підприємство стає успішним тоді, коли створює реальну економічну вартість. Такий ефект можливий за умови інвестування капіталу з прибутковістю, що перевищує витрати на його залучення. Тому, капітал, у широкому розумінні, охоплює всі фінансові, соціальні та економічні ресурси підприємства, вкладені в його активи, які спрямовуються на розширене відтворення для отримання прибутку. Наявність постійних джерел фінансування дозволяє підприємству розширювати виробництво, здійснювати інновації та виходити на нові ринки.

На початковому етапі створення суб'єкта господарювання формується первинний капітал. Проте з часом його обсяги стають недостатніми для ефективного фінансування діяльності підприємства, що вимагає пошуку нових альтернативних джерел фінансування, які в сукупності формують структуру капіталу.

Структура капіталу пов'язана з особливостями діяльності підприємства. З одного боку, підприємство, яке використовує лише власний капітал, має найвищу фінансову стійкість. З іншого боку, підприємство, що використовує позиковий і залучений капітал, забезпечує вищий фінансовий потенціал для економічного розвитку (за рахунок формування додаткового обсягу активів) і можливості приросту рентабельності власного капіталу. Гнучкіше реагувати на виклики ринкового середовища що пов'язанні з війною, дозволяє саме короткострокове кредитування. Для підприємств сільськогосподарської галузі короткострокове кредитування дозволяє деактивувати брак обігового капіталу, що особливо важливо, зокрема, під час проведення посівної кампанії. Банківський кредит в умовах недостатності власних коштів для фінансування виробництва, а також за порівняно низького рівня розвитку вітчизняного фондового ринку, стає найвагомішим джерелом поповнення основного й оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств.

Варто відзначити, що при формуванні оптимальної структури капіталу важливе значення має комбінованість та диференційованість вибору джерел його фінансового забезпечення. Оптимальна структура капіталу сільськогосподарських підприємств повинна сприяти такому співвідношенню використання власних і позикових коштів, за умови якого забезпечується ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності (коефіцієнтом власного капіталу) та коефіцієнтом стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість [3, с. 36].

Процес визначення оптимальної структури капіталу підприємства потребує чіткої послідовності дій, що базуються на всебічному аналізі фінансових показників за кілька періодів. Основними етапами такого аналізу є:

- оцінка складу і структури капіталу – визначення співвідношення між власними і позиковими коштами, а також аналіз динаміки основних показників;

- розрахунок ключових коефіцієнтів – коефіцієнт фінансової незалежності (частка власного капіталу у фінансуванні), коефіцієнт заборгованості (частка позикового капіталу у фінансуванні), співвідношення між короткостроковими та довгостроковими зобов'язаннями, оборотність активів та рентабельність (дохідність активів і власного капіталу);

- аналіз чинників, що впливають на структуру капіталу – галузеві особливості фінансово-господарської діяльності (наприклад, сезонність у сільському господарстві), рівень операційної діяльності (обсяг реалізації, операційні витрати), податкове навантаження (вплив податкових ставок на вибір джерел фінансування), стадії життєвого циклу підприємства (зростання, зрілість, спад). Особливо важливим є врахування галузевих особливостей, таких як специфіка сільськогосподарського виробництва, що характеризується високою залежністю від сезонних і природних факторів.

Виконання зазначених дій дозволить не лише визначити поточний стан структури капіталу, а й окреслити шляхи його оптимізації для підвищення фінансової стійкості та ефективності діяльності підприємства. Водночас, в умовах війни політика формування оптимальної структури капіталу українських сільськогосподарських підприємств потребує суттєвого переосмислення. Для адаптації до нових реалій ключовими напрямками формування оптимальної структури капіталу є:

- зменшення позикових зобов'язань шляхом переговорів із кредиторами щодо надання кредитних канікул, відтермінування виплат та зниження реальної вартості кредитів;

- оптимізація витрат для підвищення рентабельності та збереження стійкості сільськогосподарських підприємств;

- залучення пільгового фінансування через державні програми, спрямовані на підтримку сільськогосподарських підприємств в умовах кризи;

- використання внутрішніх резервів шляхом ефективного управління дебіторською заборгованістю, а також оптимізації поточних зобов'язань перед кредиторами.

Реалізація цих напрямів дозволить сільськогосподарським підприємствам зберегти конкурентоспроможність і фінансову стійкість навіть за умов війни. Водночас це створить базу для післявоєнного розвитку та ефективної відбудови економіки після перемоги.

Висновки. В умовах високої нестабільності, зокрема під час воєнних дій, сільськогосподарські підприємства повинні враховувати зміну кон'юнктури ринку та швидко адаптуватися до нових умов. Це особливо актуально для сільськогосподарських підприємств, які змушені оперативним переглядати свої бюджети, оцінюючи витрати та доходи, впроваджувати стабілізаційні заходи, шукати нові джерела прибутку та перебудовувати взаємовідносини з партнерами. Фактор невизначеності суттєво впливає на діяльність сільськогосподарських підприємств. Для стабілізації роботи сільськогосподарських підприємств та їхньої адаптації до динамічних умов, особливу увагу слід приділити оптимізації структури капіталу. Саме цей аспект визначає фінансову стійкість на поточному етапі та забезпечує основу для подальшого розвитку в післявоєнний період.

Література

1. Чумак В. Д., Безкровний О. В., Бражник Л. В. Фінансова діяльність аграрних підприємств : навч. посіб. Полтава : ПДАУ, 2022. 211 с.
2. Дідух С. М., Федорова Т. С. Структура капіталу підприємства: теоретичні підходи та напрями оптимізації. *Економіка і регіон*. 2022. № 4 (87). С. 174–180.

З. Лемішко О. О., Блажевич А. М. Вплив управлінських рішень на оптимізацію структури капіталу сільськогосподарських підприємств України. *Статистика України*. 2022. № 2. С. 31–40.

Гуменюк Р. О., Йохна М. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

**ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЯК ЧИННИК
ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА**

Актуальність дослідження. Ефективне управління витратами є ключовим чинником для забезпечення фінансової стабільності та конкурентоспроможності підприємств. В умовах економічної нестабільності та жорсткої конкуренції, організації змушені шукати нові способи оптимізації витрат для збереження прибутковості та зростання ефективності своєї діяльності. Окрім того, підвищення обізнаності щодо методів управління витратами дозволяє підприємствам досягати сталого розвитку, знижувати ризики та забезпечувати довгострокову фінансову стабільність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час дослідження питання управління витратами, було проаналізовано праці таких вчених як Андрушків Б. М., Крупка Я. Д., Карпик Я. М., Давидович І. Є., Великий Ю. М. та ін.

Мета статті: аналіз сучасних методів управління витратами на підприємствах, вивчення їх впливу на фінансову ефективність та розробка рекомендацій щодо оптимізації витратних процесів з урахуванням специфіки різних галузей економіки.

Виклад основного матеріалу. Управління витратами є важливим аспектом фінансового управління, що сприяє ефективному використанню ресурсів та досягненню фінансової стабільності підприємства. Це процес планування, контролю та аналізу витрат, спрямований на мінімізацію надмірних витрат і максимізацію прибутку. Витрати можуть бути різними за своїм характером, і управління ними вимагає розуміння не лише фінансових аспектів, але й організаційних та операційних процесів. Впровадження системи управління витратами дозволяє підприємствам зберігати конкурентоспроможність на ринку, знижуючи витрати на виробництво та адміністративні потреби, оптимізуючи використання матеріальних і трудових ресурсів.

Давидович І. Є. пише, що управління витратами – це активний процес, що охоплює управлінські заходи, спрямовані на досягнення високих економічних результатів діяльності підприємства [1]. Так, управління витратами – це значущий процес, який визначає ефективність використання ресурсів підприємства, впливає на його фінансову стійкість і конкурентоспроможність на ринку.

Слід виділити основні види витрат. До таких відносяться постійні та змінні витрати (рис. 1.).

Рис. 1. Основні види витрат

Витрати мають значний вплив на підприємство, оскільки вони безпосередньо впливають на його фінансові результати, конкурентоспроможність і здатність до зростання. Ось основні аспекти впливу витрат:

– фінансова стабільність. Високий рівень витрат може призвести до зниження прибутку, що погіршує фінансову ситуацію підприємства та його здатність покривати зобов'язання. Зниження витрат сприяє підвищенню рентабельності та збереженню стабільності;

– конкурентоспроможність. Підприємства, які ефективно контролюють витрати, можуть пропонувати свої товари або послуги за конкурентними цінами, що допомагає залучити більше клієнтів та збільшити частку ринку;

– інвестиційна привабливість. Підприємства з низькими витратами мають більшу можливість для залучення інвестицій, оскільки вони демонструють стабільні фінансові результати та ефективне управління ресурсами;

– стратегії розвитку. Зниження витрат може звільнити кошти для інвестування в нові технології, розширення виробництва чи інші напрямки розвитку, що сприяє довгостроковому зростанню підприємства;

– продуктивність і ефективність. Ефективне управління витратами дозволяє оптимізувати виробничі процеси, покращити використання ресурсів і підвищити загальну ефективність підприємства [2].

Основні види управління витратами включають різноманітні підходи, що сприяють зниженню витрат та підвищенню ефективності використання ресурсів. Ось основні з них:

1. Управління за допомогою бюджетування: Створення детальних бюджетів для різних підрозділів або етапів виробництва для контролю витрат. Це допомагає забезпечити планування витрат, встановлення обмежень і моніторинг їх виконання.

2. Управління за допомогою стандартів витрат: Встановлення оптимальних норм витрат (стандартів) на одиницю продукції або послуги. Це дозволяє порівнювати фактичні витрати з плановими та виявляти відхилення для вжиття коригувальних заходів.

3. Аналіз витрат і результатів (cost-benefit analysis): Оцінка витрат у порівнянні з отриманими результатами або вигодами для визначення ефективності кожної витратної статті. Це допомагає виявити непотрібні або неефективні витрати.

4. Аутсорсинг і аутстафінг: Перенесення частини витратних функцій (обслуговування, ІТ, бухгалтерія) на сторонні компанії, що може знизити витрати на утримання персоналу та інфраструктури.

5. Управління постійними та змінними витратами: Оптимізація постійних витрат для їх зниження без впливу на якість продукції або послуг, а також ефективне управління змінними витратами в залежності від обсягу виробництва [3].

Висновки. Управління витратами є ключовим аспектом успішної діяльності підприємства, оскільки впливає на фінансову стабільність, рентабельність і конкурентоспроможність. Аналіз витрат дозволяє виявляти неефективні витрати, оптимізувати ресурси і знижувати загальні витрати. Це важливо для підвищення продуктивності, збереження конкурентних переваг та забезпечення фінансового зростання підприємства. У сучасних умовах, де конкуренція є високою, ефективне управління витратами є необхідністю для сталого розвитку і досягнення бізнес-цілей.

Література

1. Управління витратами : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2008. 320 с.
2. Великий Ю. М., Прохорова В. В., Сабліна Н. В. Управління витратами підприємства : монографія. Харків : ІНЖЕК, 2009. 192 с.
3. Клюс Ю. І., Персій Ю. О. Стратегічні напрями підвищення ефективності управління затратами промислових підприємств в умовах забезпечення сталого розвитку регіону. Забезпечення сталого розвитку регіону: економічні, управлінські, правові та інформаційно-технічні аспекти : колективна монографія / заг. ред. Ю. І. Клюс, Н. В. Швець. Сєвєродонецьк : СНУ ім. В. Даля, 2017. С. 332–346.
4. Янчева Л. М., Ільченко М. О. Витрати: дефініції визначення та класифікація. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2011. Вип. 2. С. 31–37.

Карпухін О. В., Фрадинський О. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ВПЛИВ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. З часів отримання нашою державою незалежності, серед основних завдань, які лежать в економічній площині, пріоритетним є реформування податкової системи у контексті зниження (перерозподілу) податкового тягаря на економіку. Його виконання забезпечувалося різними методами та інструментами – і на основі зменшення кількості податків, що сплачуються платниками, і об'єднанням типових податків у один, і зниженням податкових ставок, і розширенням кола податкоплатників, і змінами у механізмі обчислення і справляння податків. Проте, на сьогоднішній час, основним зовнішнім економіко-адміністративним чинником впливу держави на господарюючі суб'єкти залишається фіскальний важіль через величину податкових вилучень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-практичні основи дослідження і оцінки податкового навантаження було зроблено в наукових працях зарубіжних учених, таких як К. Брауер, Д. Вілсон А. Лафер, Д. Мілль, Д. Мітчел, Д. Хау та ін. Проблематику податкового тягаря розкривають дослідження і вітчизняних науковців, серед яких варто виокремити доробок В. Андрущенко, В. Вишневецького, О. Десятнюк, Ю. Іванова, Л. Кизилової, А. Крисоватого, Д. Серебрянського, А. Соколовської, Н. Стеблюк, Н. Ткачук, Т. Тучак, І. Цимбалука, О. Чумакової та ін.

Мета статті: узагальнення впливу рівня податкового тягаря на діяльність суб'єктів господарювання в Україні.

Виклад основного матеріалу. В ринковій економіці податки своє значення реалізують через дві основні функції: з однієї сторони, вони забезпечують формування лівової частки державних доходів у бюджетну систему і позабюджетні фонди (фіскальна функція), а з іншого боку – прямо впливають на показники результативності економічної діяльності господарюючих суб'єктів, їх інвестиційні можливості та рівень доходів (регулююча функція). І в першому, і у другому випадках усе це реалізується через рівень податкового навантаження, яке може як позитивно впливати на діяльність підприємств і підприємців, так і чинити деструктивний вплив, штовхаючи їх до тінізації своїх економічних контактів та приховування доходів від оподаткування [2, с. 58].

Не дивлячись на те, що проблема податкового тягаря є предметом наукових досліджень ще з XVIII ст., з часів класиків політичної економії А. Сміта і Д. Рікардо, вона й на сьогодні залишається не до кінця вирішеною. Серед дискусійних аспектів проблеми фіскального навантаження варто виокремити: превалювання емпіричних підходів до розуміння його суті; відсутність універсально методики розрахунку показника, який би відображав рівень оподаткування в країні, що унеможливорює коректні порівняння вітчизняної системи оподаткування з податковими системами інших країн світу; відсутність достатніх критеріїв для оцінки рівня оподаткування господарської діяльності тої чи іншої країни, а також єдиної ефективної методики визначення податкового навантаження на підприємства.

Аналіз наукових публікацій, присвячених цьому питанню, дозволяє зробити висновок, що податкове навантаження, як правило, розглядають на двох основних рівнях: макрорівні (держави) та мікрорівні (господарюючого суб'єкта). При цьому оцінка здійснюється на основі двох груп показників – абсолютних та відносних. При застосуванні абсолютного підходу податковий тягар визначається як сумарна величина усіх видів обов'язкових платежів, які було сплачено платниками податків протягом певного періоду часу. Податковий тягар у відносному обчисленні – це відношення загальної суми сплачуваних податків і зборів в державі до обсягу створюваного в суспільстві за аналогічний період суспільного продукту (як правило, використовується величина валового внутрішнього продукту) [4, с. 79]. На наш погляд, більш інформативним та об'єктивним показником є відносний, оскільки дає змогу порівнювати сплату податків із результативним (узагальнюючим) показником.

На рис. 1 наведено динаміку податкового навантаження за період 2020–2023 років в Україні. Як бачимо, відносна величина фіскальних вилучень зменшився із 27,1 % у 2020 році до 25,05 % –

у 2023 році, тобто, на 1,96 %. Слід відзначити, що така тенденція обумовлена не проведенням в країні радикальних реформ у сфері економіки, які мали б на меті збільшення економічного потенціалу країни, а зменшення ділової активності в державі та переорієнтації уряду на активне використання джерел зовнішніх та внутрішніх запозичень, які використовуються для фінансування протидії російській агресії.

Рис. 1. Рівень податкового навантаження в Україні за період 2020–2023 рр.

Джерело: розраховано на основі [1]

На мікрорівні кожен обов'язковий платіж, що сплачується господарюючим суб'єктом чинить прямий вплив на показники його фінансово-господарської діяльності, серед яких окремо слід виділити: виручка (дохід) від реалізації, собівартість, прибуток, обсяги оборотних коштів підприємства, платоспроможність, фінансову стійкість [3, с. 122].

Проблемні питання функціонування системи оподаткування чітко виявляється при аналізі окремих обов'язкових платежів, що справляють найбільший вплив на діяльність суб'єктів підприємницької діяльності, зокрема ПДВ, податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб. Ще одним платежем, який слід назвати окремо, є єдиний соціальний внесок, який хоч і не відноситься до податків згідно Податкового кодексу України, проте, враховуючи обов'язковий характер його сплати при наявності об'єкта оподаткування – теж, за своєю економічною природою, є податком, незалежно від того як його називають державні чиновники.

Показником оцінки впливу зазначених обов'язкових платежів на діяльність підприємств може стати величина прибутку, що виступає головним власним джерелом фінансових ресурсів для розширення або підтримки виробництва. Завдяки платі податку на прибуток відбувається зменшення обсягів фінансових ресурсів, які перебувають у розпорядженні підприємства, що не може не чинити значний вплив на функціонування господарюючого суб'єкта, оскільки, в такому разі, зменшуються можливості розширеного відтворення.

Стосовно ПДВ слід відзначити, що основні факторами його впливу на діяльність підприємства великою мірою залежать від типу покупця і призначення товару. Якщо придбаний товар покупець використовує як засіб виробництва, а отже, має можливість отримати бюджетне відшкодування суми ПДВ, що входять у ціну, то, скоріш за все, зміна величини податкової ставки цього податку не справлятиме суттєвого впливу на фінансовий стан продавця товару. Це лише тимчасово вплине на величину його оборотних коштів. Якщо покупець використовує куплений товар для свого споживання, а отже, не має можливості включати суми сплаченого ПДВ до податкового кредиту, то, зрозуміло, що ефект від зміни ставок податку на додану вартість розглядатиметься між товаровиробником-продавцем і споживачем згідно характеру еластичності попиту на такий товар. Іншими словами, хліб продовжать купувати, а от від нової моделі смартфона доведеться відмовитись.

Суттєвий вплив на ефективність економічної активності підприємств має також єдиний соціальний внесок. На діяльність підприємства він впливає опосередковано, оскільки включається в

собівартість продукції й перекладаються в складі ціни на кінцевого споживача. Проте, економічним результатом такого перекладання, може стати скорочення платоспроможного попиту кінцевого покупця, а отже, зменшення обсягів збуту, що тягне за собою і зменшення виробництва та зниження рентабельності діяльності підприємства.

Висновки. Величина рівня податкового навантаження, яка розраховується за різними методиками, має певні відмінності, проте дозволяє зробити узагальнюючий висновок про низьку сприятливість української системи для розвитку бізнесу та надто обтяжливе оподаткування капіталу й праці. У порівнянні з економічно розвинутими державами, показник фіскального тягаря в нашій країні знаходиться на середньому рівні, тоді як громіздкість системи податкових вилучень та складність в адмініструванні податків і зборів пригнічує підприємництво й інвестиційну активність і, як наслідок, веде до зменшення сукупних податкових надходжень в майбутньому. Стосовно податкового навантаження має панувати державницький підхід – з одного боку, воно має бути оптимальним, що б формувало можливість не лише розвивати економічні процеси, але й інвестувати вивільнені кошти в розширення виробництва та стимулювати інвестиційні процеси в Україні, а з іншого – забезпечувати рівень державних доходів, який би гарантував виконання державою її функції.

Література

1. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/income/>
2. Орищин Т. Оптимізація податкового навантаження підприємства: теоретичний та практичний аспект. *Економіка і держава*. 2014. № 4. С. 58–62.
3. Ткачук Н. Вплив податкового навантаження на діяльність суб'єктів господарювання в умовах реформування фінансової системи України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 4. С. 121–128.
4. Фрадинський О. А. Поняття податкового навантаження та підходи до його визначення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2010. № 1. Т. 1. С. 78–82.

Петренко Т. О.

**Державний вищий навчальний заклад
«Український державний університет науки і технологій»,
м. Дніпро**

ОФІС УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ СУТТЄВО ПІДВИЩУЄ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність дослідження. Високий рівень конкуренції серед сучасних компаній, в усіх сферах комерційної діяльності обумовлюють необхідність постійного пошуку компаніями шляхів підвищення ефективності організації бізнес-процесів. Управління проектами є передовою технологією управління, що суттєво підвищує ефективність управління підприємством і активно розвивається протягом останніх років. Офіс управління проектами – підрозділ, що здійснює централізацію і координацію управління приписаних до нього проєктів. Офіс управління проектами зазвичай створюється в деяких середніх і більшості великих підприємствах, зазвичай, коли кількість одночасних проєктів, що реалізуються перевищує 15–20. За рахунок ефективного управління проектами офісом управління проектами суттєво знижується час реалізації портфелю проєктів та використання ресурсів. За допомогою впровадження єдиних стандартів проєктного управління на підприємствах, контролю виконання проєктів, впровадженню інформаційних систем, координації ресурсів та інформації, проєктний офіс впроваджує та підвищує ефективність управління проектами на підприємствах. Системне управління проектами дозволяють суттєво (до 25 %) зменшити використання ресурсів на реалізацію проєктів підприємства.

Виклад основного матеріалу. Сучасна методологія управління проектами з'явилася у 1950-х роках. В 1969 р. в Сполучених Штатах Америки був створений Інститут проєктного управління (англ.

Project management institute – PMI). PMI опублікував Довідник з управління проектами (англ. A Guide to the Project Management Body of Knowledge – PMBOK Guide) [1], перший міжнародний стандарт, який описує практики управління проектами, що є однаковими для більшості проектів у більшості випадків. PMI постійно оновлює і створює нові стандарти по управлінню проектами.

В подальшому, зростаюча кількість організацій, що почала використовувати управління проектами та збільшення кількості та складності проектів призвело до необхідності створення інструментів вибору пріоритетних проектів, створення методик скоординованого управління великою кількістю проектів підприємств – створення портфельного управління проектами та появою органу, який відповідає за управління портфелем проектів підприємств – офісу управління проектами.

Протягом останніх десяти років найбільш актуальними задачами підприємств, які вирішуються проектними офісами через управління портфелем проектів є реалізація стратегії підприємств та досягнення стратегічних цілей бізнесу [2], а також формування цінностей бізнесу для клієнтів, що створює стійку довгострокову конкурентну перевагу. В теорії управління проектами також з'явилося поняття етапи розвитку і зрілості проектного офісу. Де впровадження управління проектами на підприємстві починається з того, що Один або кілька проектів управляються за допомогою проектного підходу. Потім впроваджується методологія, згідно з якою здійснюється управління певним типом проектів. Потім управління проектами координується за допомогою управління портфелем проектів. На наступному етапі розвитку управління проектами на підприємстві проекти стають інструментами реалізації стратегії підприємства. І в останні кілька років новий етап розвитку, коли проекти стають інструментами формування клієнтської цінності та компетенцій бізнесу.

Висновки. Вважаю, що зрілий проектний офіс і в Україні може бути інструментом реалізації стратегії підприємства через впровадження і виконання проектів підприємства. Реалізуючи вірну стратегію, підприємство може суттєво підвищити свої сильні сторони і компетенції, та отримати конкурентну перевагу на ринку. Впровадження та розвиток проектного управління в суб'єктах господарювання в Україні є одним із ключових стратегічних напрямів розвитку інновацій в процесі євроінтеграції нашої країни.

Література

1. Стандарт з управління проектами (англ. A Guide to the Project Management Body of Knowledge), PMI. URL: <https://www.pmi.org/pmbok-guide-standards/foundational/pmbok>
2. Стандарт з управління портфелем проектів, четверте видання 2017р, PMI (англ. The Standard for Portfolio Management – Fourth Edition, 2017). URL: <https://www.pmi.org/pmbok-guide-standards/foundational/standard-for-portfolio-management>.

Ткаченко М. І., Богашко О. Л.

**Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
м. Умань**

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ТА ЗАВДАНЬ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність дослідження. Одними з найважливіших об'єктів для підприємств є необоротні активи, які, незалежно від різноманітних форм власності, організаційних структур, розмірів та обсягів діяльності, потребують адекватного відображення в обліку та фінансовій звітності. У цьому контексті особливо актуальним є дослідження сучасного стану обліку необоротних активів в Україні. Найбільш значущою складовою необоротних активів підприємств є основні засоби. Різноманітність визначень основних засобів у нормативно-правових актах, відсутність чіткої кореляції між їх фінансовим і податковим обліком, а також неоднозначне сприйняття цієї сутності серед науковців призводять до виникнення альтернативних оцінок і спотворення результатів стосовно зазначених активів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Незважаючи на те, що основні засоби сьогодні є надзвичайно важливими та активно досліджуваними об'єктами бухгалтерського обліку та аудиту,

існують суттєві проблеми у формуванні якісного інформаційного простору для управлінських потреб. Це, зокрема, зумовлено відсутністю узгодженості між нормативно-правовими актами, що регламентують облікове відображення основних засобів на практиці. Вказані обставини створюють передумови для подальшого розвитку української системи обліку та аудиту відповідно до міжнародних стандартів, а також для формування єдиного інформаційного середовища на основі даних обліку та фінансової звітності.

Мета статті: визначити та обґрунтувати склад елементів облікової політики аграрного підприємства щодо основних засобів для потреб управління

Виклад основного матеріалу. В економічному контексті основні засоби розглядаються як складова частина постійного виробничого капіталу, що переносить свою вартість на кінцевий продукт протягом усього циклу використання. При цьому важливо враховувати, що засоби праці, мають унікальні ознаки, які відрізняють їх від інших активів:

– вони використовуються в процесі діяльності як предмети, через які відповідальна особа впливає на предмети праці, або як матеріальні умови, що є необхідними як для виконання, так і для вдосконалення процесу праці працівників. Ключовим аспектом є зміна фізико-хімічних властивостей предметів праці, яка відбувається під впливом засобів праці, що в кінцевому підсумку перетворює їх на готову продукцію;

– засоби праці багаторазово використовуються у процесі виробництва, при цьому зберігаючи свою первісну натуральну форму;

– вони передають свою вартість на новостворений продукт поступово, у формі амортизаційних відрахувань.

Визначені характеристики засобів праці є ключовими для їх відображення в обліковій системі, включаючи активи, що експлуатуються протягом більше одного року або в межах операційного циклу, що перевищує один рік. До таких активів, зокрема, належать основні засоби.

Як свідчить досвід успішних підприємств, умовою модернізації є не лише оцінка ефективності використання основних засобів, а й розробка відповідної стратегії функціонування господарюючого суб'єкта з урахуванням основних засобів як важливої складової цієї стратегії. Такий підхід є доцільним для реалізації в довгостроковій перспективі, оскільки керівництво повинно враховувати вплив не тільки зовнішніх, але й внутрішніх факторів, зокрема, наявність основних засобів та їх використання, на прибутковість підприємства.

Впровадження стратегічного підходу до управління основними засобами дозволить виявити взаємозв'язок між тактичними та стратегічними процесами в організації. Це, в свою чергу, сприятиме формулюванню тенденцій розвитку підприємства і визначенню пріоритетів завдань.

Основними завданнями, які необхідно вирішити при реалізації зазначеного алгоритму управління основними засобами, є: формулювання довгострокових цілей підприємства, що базуються на реальному стані та наявності основних засобів, а також з урахуванням ринкової частки і рівня прибутку; здійснення моніторингу конкурентного середовища та орієнтація підприємства на впровадження сучасних технологій і нових методів діяльності, оскільки застарілі основні засоби можуть знижувати конкурентні переваги на ринку; створення ефективної системи контролю за основними засобами, включаючи аудиторські процедури; визначення обґрунтованих темпів відтворення основних засобів тощо [2].

Коректно проведений облік відображає достовірну інформацію про діяльність підприємства, що дозволяє аналітикам здійснити адекватну оцінку його функціонування та виявити потенційні резерви для підвищення конкурентоспроможності в галузі. Основні засоби являють собою матеріальні активи підприємств, термін використання яких перевищує один рік, і які застосовуються для виробничих потреб, зокрема для надання в експлуатацію, а також для виконання адміністративно-соціальних функцій.

Облік таких активів є інструментом, що забезпечує відображення достовірної інформації про їхній стан та потенційні можливості, що дозволяє здійснювати аналіз і контроль за якісними характеристиками їх використання в процесі діяльності. Фази життєвого циклу основних засобів функціонують з єдиною метою – забезпечення ефективної експлуатації виробничих засобів для формування доданої вартості. У першому випадку йдеться про підготовку виробничого процесу, що включає придбання, будівництво, реконструкцію або безоплатне надходження, тоді як у другому –

про підготовку до заміни об'єктів на більш продуктивні та енергоощадні в процесі їх експлуатації. Відтворення основних засобів пов'язане з динамічним і циклічним обігом основного капіталу, що реалізується в межах інвестиційної, операційної та фінансової діяльності підприємства. У процесі одного циклу основний капітал проходить через різні стадії і трансформації.

Теоретичні та практичні дослідження процесу експлуатації основних засобів дозволяють виокремити такі інформаційні потоки, що підлягають відображенню в системі бухгалтерського обліку підприємства:

1. Амортизація виступає як систематичний розподіл вартості основних засобів протягом їхнього терміну корисного використання. У процесі експлуатації вартість об'єктів поступово зменшується внаслідок фізичного або морального зносу, що відображається в обліку шляхом розрахунку амортизаційних відрахувань.

2. Витрати, що спрямовані на підтримання об'єктів у працездатному стані, включають витрати, пов'язані з ремонтом основних засобів, які здійснюються з метою відновлення або збереження первісних економічних вигод.

3. Капітальні витрати, зорієнтовані на поліпшення основних засобів, пов'язані з модернізацією, модифікацією, добудовою, дообладнанням та реконструкцією об'єктів, сприяють підвищенню майбутніх економічних вигод від їх використання у господарській діяльності [1; 3].

У контексті існуючої структури інформаційних потоків, що супроводжують експлуатацію основних засобів, основним завданням організації їхнього обліку є вибір оптимального складу та обсягу облікової інформації, яка повинна бути задокументована в бухгалтерських документах. Крім того, важливо побудувати ефективну схему електронного документообігу, що забезпечить мінімізацію витрат трудових, матеріальних та фінансових ресурсів.

Висновки. Основними завданнями облікової політики в контексті основних засобів є забезпечення максимальної ефективності їх використання та надання достовірної інформації для управлінських потреб. Пропозиція щодо удосконалення елементів облікової політики передбачає розробку фасетно-ієрархічної системи відображення облікової інформації, що дозволяє накопичувати дані про кожен об'єкт, який перебуває у власності підприємства, за кількома ключовими ознаками: джерело надходження, первісна вартість, центр відповідальності, функціональне призначення, знос (амортизаційні нарахування), витрати на ремонт (за видами) та напрями вибуття. Така організація процесу формування облікової інформації стосовно основних засобів суттєво підвищить ефективність системи управління ними на підприємствах.

Література

1. Богашко О. Л. Інформаційно-аналітичне забезпечення розвитку управлінського обліку на підприємстві. *Імплементация інновацій обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сучасного бізнесу* : II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 18 квітня 2019 р. / редкол. : О. І. Черевко [та ін.] ; Харківський держ. ун-т харч. та торг. Харків : ХДУХТ, 2019. С. 118–119. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/10872/1/Informatsiino-Analit.pdf>

2. Лисенко А. М., Акімов С. С. Особливості проведення аудиту в сфері агробізнесу. *Розвиток обліку, аудиту та оподаткування в умовах інноваційної трансформації соціально-економічних систем* : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф., 17 листоп. 2022 р. Кропивницький : ЦНТУ, 2022. С. 142–145. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/handle/123456789/12301>

3. Руденко С. В., Погрібняк Д. С. Бухгалтерський облік в умовах цифровізації. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 1. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/?page_id=39.

2. Інноваційне забезпечення розвитку різних сегментів національного та світового фінансових ринків

Антошевська Д. О., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІЗ ТА НАПРЯМИ ЗНИЖЕННЯ ПРОБЛЕМНОЇ КРЕДИТНОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Актуальність дослідження. Аналіз проблемної кредитної заборгованості банківської системи України в умовах війни є критично важливим, оскільки дозволяє оцінити фінансову стійкість банків та їхню здатність підтримувати економіку. Війна значно підвищує ризики неповернення кредитів, особливо в корпоративному сегменті, що може призвести до втрати ліквідності та навіть банкрутства банків. Вчасне виявлення та управління проблемною заборгованістю допомагає банкам стабілізувати баланс, мінімізувати втрати та забезпечити фінансування для відновлення економіки після завершення бойових дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями проблемної кредитної заборгованості банківських установ займалися такі вчені, як: Барановський О., Геєць В., Дзюблюк О., Мороз А., Примостка Л., Кейд Е., Сінкі Д. Однак питання щодо пошуку шляхів зниження проблемної кредитної заборгованості та зменшення кредитного ризику банків України під час війни залишається актуальною темою і потребує подальших досліджень.

Метою статті є дослідження сучасного стану проблемної кредитної заборгованості в банківській системі України в умовах фінансової невизначеності, аналіз причин її зростання та розробка рекомендацій щодо ефективних заходів для зниження рівня неповернених кредитів, що сприятиме підвищенню фінансової стійкості банків та підтримці економічної стабільності країни.

Виклад основного матеріалу. Активи банків України поступово зростали протягом періоду з 2020 по 2023 роки, незважаючи на повномасштабну війну, однак обсяг наданих кредитів зменшувався. Це передусім було наслідком негативного впливу війни, яка призвела до руйнування активів і заставного майна, зменшення доходів і погіршення платоспроможності позичальників. Ці фактори знизили здатність позичальників виплачувати кредити, погіршили якість кредитних портфелів банківських установ і призвели до збільшення резервів.

Досвід попередніх фінансових криз значно покращив практику управління кредитними ризиками в українських банках. Фінансові установи вдосконалили стандарти оцінки кредитоспроможності позичальників, що дозволяє своєчасно і точно відображати можливі кредитні втрати. Банки активно застосовують реструктуризацію боргів, надаючи позичальникам можливість адаптувати умови погашення кредитів у складних економічних умовах, що стало особливо важливим під час повномасштабної війни в Україні. Такий підхід сприяв більш реалістичній оцінці кредитних ризиків та ефективному управлінню ними навіть в умовах воєнних викликів.

Станом на початок 2024 року ситуація з кредитними втратами суттєво стабілізувалася, свідченням чого є зниження обсягів резервів під непрацюючі кредити. Найбільш критичний період щодо кредитних втрат від наслідків війни вже пройдено, і наразі спостерігається зниження кредитного ризику. За офіційними даними, частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі України протягом 2021-2023 років поступово знижувалася (табл. 1). Згідно статистичних даних, за аналізований період частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі вітчизняних

банків в 2023 році виявилася навіть нижчою, ніж у докризовому 2020 році на 0,4 в. п., проте, порівняно з 2021 роком, вона збільшилася на 10,1 в. п. На 1 жовтня 2024 року зменшилася до 32,3 %, що на 5 відсоткових пункти нижче порівняно з показником на початок року. Загальний обсяг NPL скоротився за дев'ять місяців 2024 року на 6,9 млрд грн до 415,5 млрд грн [2].

Таблиця 1

Динаміка частки непрацюючих кредитів у кредитному портфелі вітчизняних банків (2021–2023 рр.)

Показник	Рік			Відхилення, в. п. (+, –)	
	2021	2022	2023	2022/2021	2023/2022
Частка NPL, всього, в тому числі, %:	27,3	38,1	37,4	+10,8	–0,7
– банки з державною часткою (без ПриватБанку)	27,4	41,1	42,4	+13,7	+1,3
– АТ КБ «ПриватБанк»	69,9	69,2	63	–0,7	–6,2
– банки з приватним капіталом	10,5	23,6	15,9	+13,1	–7,7
– банки іноземних банківських груп	5,8	18,8	16	+13	–2,8

Джерело: систематизовано на основі [1; 2]

Основними факторами, що сприяли скороченню обсягу непрацюючих кредитів (NPL), стали:

– збільшення обсягів якісного кредитування в національній валюті. Банки активно нарощують кредитні портфелі, що стало можливим завдяки поступовому відновленню попиту на кредити та покращенню умов кредитування. Зокрема, відбулося зниження кредитних ставок до рівня, який спостерігався на кінець 2019 року, що стимулювало бізнес і населення до активнішого залучення фінансових ресурсів;

– списання проблемних кредитів, особливо в роздрібному сегменті. Протягом останнього періоду банки активно проводили списання непрацюючих кредитів, що дозволило знизити частку NPL у роздрібному сегменті на 5,9 відсоткових пункти до рівня 17,6 %. Це позитивно вплинуло на загальну структуру кредитного портфеля;

– покращення процесів врегулювання корпоративних боргів. У секторі корпоративного кредитування також спостерігалось значне зменшення частки NPL на 3,4 відсоткових пункти, досягнувши 40,7 %. Це свідчить про ефективність заходів банків з реструктуризації заборгованості та оптимізації управління проблемними активами.

Загалом, такі дії сприяють підвищенню стійкості банківської системи, що є важливим фактором для стабілізації економіки в умовах поточної фінансової невизначеності.

Варто також відзначити, що покращення у сфері управління кредитними ризиками сприяло стабілізації банківського сектору та підвищенню його стійкості до зовнішніх шоків. Це стало можливим завдяки впровадженню більш гнучких підходів до оцінки кредитних ризиків, зокрема адаптації до умов, які диктує військовий конфлікт, та активному залученню сучасних аналітичних інструментів для моніторингу фінансового стану позичальників. У підсумку, така стратегія дозволяє банкам зменшувати ризики неплатежів та підтримувати належний рівень ліквідності в умовах тривалої фінансової нестабільності.

Скорочення частки непрацюючих кредитів зафіксовано в усіх групах банків. Однак найбільший ризик кредитування покладають на себе державні банківські установи. Частка непрацюючих кредитів у державному секторі у 2022 році, порівняно з 2021 роком, зросла на 13,7 в. п. і становила 41,1 %, а в 2023 році вона зросла на 1,3 в. п. і склала 42,4 %. Проте слід відзначити, що найбільша частка непрацюючих кредитів залишається у державному банку – АТ КБ «ПриватБанк», але він поступово зменшує цей показник. Частка непрацюючих кредитів у банках з приватним і з іноземним капіталом є значно нижчою в порівнянні з державними банками [1]. Водночас, без врахування боргів колишніх власників АТ КБ «ПриватБанк» та старих боргів, які ще виникли під час фінансової кризи 2015–2017 рр.

частка непрацюючих кредитів станом на 1 жовтня 2024 року в цілому по банківській системі становила 20,9 %, у банках з державним капіталом – 27,8 % [2].

Аналіз частки непрацюючих кредитів десяти банків України з найбільшим обсягом кредитного портфеля показав, що найбільший обсяг непрацюючих кредитів на 1 жовтня 2024 року зафіксований у АТ «ПриватБанк» – 55,6 %. Наступні чотири місця займають також державні банки АТ «Ощадбанк» – 40,8 %, далі АТ «Сенс Банк» – 40,1 %, АТ «Укресімбанк» – 36,9 % та АТ «Укргазбанк» – 30,3 %. Серед банків з приватним капіталом також є лідери за цим показником, а саме АТ «Ідея Банк» – 43,8 %, АТ «Альянс» – 40,2 %, АТ «Таскобанк» – 19,4 %, АТ «Кіб» – 18,8 %. Серед банків з іноземним капіталом можна виділити АТ «Укрсіббанк» – 18,2 %, АТ «ОТП» – 15,1 %, АТ «Райффайзен Банк» – 11,6 % [3].

Близько третини нових непрацюючих кредитів юридичних осіб виникли через руйнування інфраструктури або окупацію регіонів, де розміщувалися підприємства-позичальники. Відповідно до рекомендацій Національного банку України, комерційні банки запровадили ефективні програми реструктуризації боргів, що дозволило отримувати хоча б часткові виплати за такими кредитами.

Середній рівень дефолтів серед юридичних і фізичних осіб демонструє тенденцію до зниження. Для фізичних осіб показник проблемних кредитів наближається до докризового рівня. Водночас підвищені кредитні ризики все ще зберігаються для бізнесів у секторах, які повільно відновлюються після втрат, завданих війною. Особливо складна ситуація спостерігається серед фермерських господарств, які у 2023 році зіткнулися з фінансовими труднощами через низькі ціни на сільськогосподарську продукцію на внутрішньому ринку.

У сфері роздрібного кредитування за останні два роки понад 20 % виданих кредитів стали непрацюючими. Це обумовлено значним скороченням доходів населення, а також втратами позик, наданих клієнтам, що опинилися на окупованих територіях або в зонах активних бойових дій. Проблеми, пов'язані з непрацюючими кредитами, підкреслюють необхідність удосконалення стратегій управління кредитними ризиками та впровадження додаткових механізмів підтримки позичальників у складних економічних умовах.

Висновки: Таким чином, під час війни для вітчизняних банків питання зниження проблемної заборгованості стає особливо важливим через погіршення економічної ситуації та платоспроможності позичальників. Для зниження рівня проблемної заборгованості вітчизняними банками доцільно впровадити наступні заходи:

- активізація роботи з реструктуризації боргів, зокрема розробка індивідуальних графіків погашення для клієнтів, що тимчасово втратили платоспроможність;
- покращення процедур оцінки кредитного ризику, включаючи запровадження сучасних аналітичних інструментів і моделей прогнозування;
- акцент на якісне кредитування в національній валюті, що сприяє зменшенню валютних ризиків;
- проведення регулярного аудиту кредитних портфелів для своєчасного виявлення проблемних кредитів та їх оперативного врегулювання;
- посилення співпраці з боржниками через консультативні програми та фінансову підтримку для бізнесу;
- розширення практики списання безнадійних кредитів з балансів банків для очищення активів та покращення фінансової стабільності.

Ці заходи сприятимуть підвищенню фінансової стійкості банківського сектору та забезпечать більш ефективне управління кредитними ризиками в умовах економічної невизначеності.

Література

1. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2023 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2023-roku>
2. Обсяг NPL. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsuyuyuchih-kreditiv-u-bankah-skorotilasya-za-devyat-misyatsiv-2024-roku-do-32>
3. Рівень непрацюючих кредитів (NPL). Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>

Буга Є. Р., Сидорчук І. П.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

КІБЕРБЕЗПЕКА БІЗНЕСУ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Бізнес в Україні перебував під загрозою систематичних кібератак ще від початку незалежності країни, а з початком повномасштабного вторгнення РФ кібератаки набули значних масштабів. У таких умовах кожен представник бізнесу повинен оцінювати вразливість своєї діяльності відповідно до можливих інцидентів кібербезпеки та технологічних збоїв. Ці загрози можуть виникати як у наслідок атак на системи та інфраструктуру, зокрема і у фінансовій сфері, так і бути наслідками воєнних дій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання кібербезпеки бізнесу, зокрема в умовах війни, вивчали О. Маклюк, О. Кузьменко, О. Чернишова, А. Кириленко, О. Криворучко, Я. Шестак та ін. Проте, виходячи з викликів сьогодення, проблематика кібербезпеки бізнесу у фінансовій сфері в умовах воєнного стану потребує подальшого розкриття.

Мета статті: дослідження ключових аспектів кібербезпеки для бізнесу у фінансовому секторі в умовах воєнних дій.

Виклад основного матеріалу. Під кібербезпекою розуміють комплекс процесів, практичних порад та технологічних рішень, які допомагають захищати важливі системи та мережу від кібератак. Оскільки об'єм даних збільшується й усе більше користувачів сьогодні працюють та спілкуються звідусіль, кіберзлочинці розробляють складні методи, щоб отримувати доступ до ресурсів, викрадати дані, саботувати роботу компаній або вимагати гроші. Щороку кількість таких атак збільшується, а зловмисники розробляють все нові методи для уникнення виявлення та запобігання [1].

Фінансова галузь є дуже привабливою мішенню для кіберзлочинців. Кібератаки у цій галузі, як правило, наносять суттєві збитки. Так, наприклад, Центральний банк Бангладеш втратив понад 100 млн доларів внаслідок нападу хакерів. З кожним роком ризики лише зростають, а отже потреба у надійній кібербезпеці стає критично важливою для фінансової галузі [2].

Кібербезпеку можна у цілому розділити на п'ять типів – хоча це й досить умовний поділ, адже інструменти кібербезпеки можуть належати одразу до кількох категорій [3]:

- кібербезпека у сфері критичної інфраструктури захищає від кіберзагроз основні системи, необхідні для підтримання життєдіяльності суспільства (електромережі та лікарні);
- мережева безпека захищає внутрішні комп'ютерні мережі (сервери компанії) від зловмисників;
- безпека у сфері Інтернету речей (IoT) спрямована на захист ІТ-компонентів у таких фізичних об'єктах, як розумні гаджети, камери безпеки та маршрутизатори Wi-Fi;
- безпека у хмаровому середовищі захищає дані, що зберігаються у хмарі, та сервіси, що надаються через цю хмару;
- безпека програм захищає від зовнішніх загроз комп'ютерні програми – від безпечних методів розробки до спеціальних апаратних рішень.

Шкода від кібератак для бізнесу у фінансовій сфері полягає у наступному:

- потенційні збитки сягають половини прибутку (згідно з даними Міжнародного валютного фонду, банки втрачають від 9 % до 50 % прибутку внаслідок кібератак);
- шкода не обмежується лише рамками однієї установи – фінансовій галузі притаманні міцні взаємозв'язки між компаніями, залучення третіх сторін та партнерів, а отже шкода, завдана одній з ланок цього ланцюга може негативно відобразитися на інших учасниках бізнес процесів;
- знищення професійної репутації – вдалі кібератаки на фінансовий сектор завдають учасникам ринку значної репутаційної шкоди. За даними опитування, проведеного One Poll, 86 % респондентів зазначили, що вони не вестимуть бізнес з фінансовими організаціями, які не змогли протистояти хакерським атакам;
- кібератаки можуть мати фатальні наслідки для бізнесу.

Своєю чергою, загрозами кібербезпеці України слід відзначити [4]:

- гібридну агресію РФ проти України у кіберпросторі;
- кіберзлочинців, які завдають шкоди інформаційним ресурсам, суспільним процесам та окремим громадянам, знижують довіру суспільства до інформаційних технологій і завдають значних матеріальних збитків;
- кібератаки, організовані та спонсоровані урядами інших країн у зв'язку з крадіжкою конфіденційної інформації у політичних, економічних або ж військових цілях (кібершпигунство) та проведенням інформаційної та підривної діяльності;
- використання кіберпростору терористичними організаціями для здійснення кібертерористичних актів, фінансової допомоги та іншого сприяння терористичній діяльності.

Сьогодні використання інформаційних технологій в процесі гібридної війни обумовило виникнення принципово нових кіберзагроз вищого рівня, які спрямовано на національну та міжнародну безпеку. Тому забезпечення кібербезпеки є одним із пріоритетів у системі національної безпеки України. Так, Національний координаційний центр кібербезпеки при Раді національної безпеки і оборони України спільно з Національним банком України запустили проєкт з протидії кібершахрайству у фінансовому секторі [5]. Головна мета даного проєкту спрямована на посилення захисту громадян від кіберзлочинців, які суттєво активізували діяльність у період війни в Україні. Для крадіжки коштів кіберзлочинці проводять фішингові кампанії, метою яких є виманювання даних для доступу до банківських рахунків. Обіцянки зловмисників варіюються залежно від актуальних новин, особливо тих, що стосуються надання громадянам державної та міжнародної фінансової допомоги, також вони організовують фейкові збори коштів для надання допомоги ЗСУ. Завдання проєкту полягає у зменшенні переходів користувачів на шахрайські сайти шляхом перенаправлення їх на сторінку з попередженням, що сайт створений зловмисниками. На сьогодні апробація його є досить успішною.

Висновки. Варто відзначити, що, незважаючи на складну ситуацію та численні виклики для кібербезпеки, Україна успішно їм протистоїть. Для кібербезпеки бізнесу у фінансовій сфері доцільно впроваджувати і надалі відповідні заходи, особливе значення серед яких належить налагодженню потужного кіберзахисту інформаційних систем. Ефективна програма з кібербезпеки включає фахівців, процеси та технологічні рішення, які разом зменшують ризик перерв у роботі компаній, фінансових втрат і підриву репутації унаслідок атак. Насамперед великий системний бізнес та державні установи повинні подбати про навчання персоналу основам цифрової гігієни та кіберграмотності, а також побудувати багатоетапну оборону від атак за допомогою наявних на ринку сьогодні програмних продуктів для захисту бізнесу.

Література

1. Що таке кібербезпека? *Захисний комплекс Microsoft. Microsoft Corporation.* URL: <http://surl.li/bgywip> (дата звернення: 2.11.2024).
2. Кібербезпека. Як захистити бізнес від спроб фішингу. URL: <http://surl.li/wknhsb> (дата звернення: 3.11.2024).
3. Визначення і типи кібербезпеки URL: <http://surl.li/vlrbfh> (дата звернення: 3.11.2024).
4. Кузьменко О., Маклюк О., Чернишова О. Кібербезпека бізнесу під час війни. *Економіка і суспільство*. Вип. 44. 2022. URL: <http://surl.li/tydfn> (дата звернення: 3.11.2024).
5. Рада національної безпеки і оборони України. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/> (дата звернення: 3.11.2024).

Гуцол О. П., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ

Актуальність дослідження. Аграрне страхування є надзвичайно важливою темою, оскільки сільське господарство є досить ризиковим видом діяльності, який окрім ризиків підприємницької

діяльності зазнає значного впливу природних ризиків, таких як посухи, заморозки чи повені. Висока залежність від природних факторів робить страхування необхідним інструментом для забезпечення фінансової стійкості агровиробників. Це особливо актуально для малих і середніх фермерів, які є найбільш уразливими до ринкових коливань і природних катаклізмів. Ефективна система агрострахування відіграє важливу роль у збереженні стабільності сільськогосподарського виробництва, що є критично важливим для продовольчої безпеки країни. Зміни клімату, які збільшують частоту та масштаб природних лих, ще більше посилюють необхідність впровадження адаптованих страхових інструментів, таких як індексне страхування. У цьому контексті аграрне страхування стає важливим елементом стратегії забезпечення стійкого розвитку аграрного сектору та економічної стабільності сільського господарства загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням теоретичних засад та практичних аспектів аграрного страхування присвячені праці таких вітчизняних дослідників, як В. Внукової, О. Віленчук, С. Осадця, А. Петренко, О. Пристемського, Л. Вдовенко. Однак, в умовах зростання ризиків та невизначеності економічного середовища питання аграрного страхування постає по новому та потребує подальшого вивчення.

Мета статті: визначення сутності та особливостей аграрного страхування, аналізі моделей страхування в аграрному секторі.

Виклад основного матеріалу. Україна займає лідируючі позиції в світі серед експортерів різних видів продовольства: країні належить перше місце в світі серед експортерів соняшникової олії та соняшникового шроту, третє місце – за експортом кукурудзи та ріпака, четверте – ячменю та волоських горіхів, п'яте – жита, меду та сорго, шосте – за експортом пшениці. Вона входить в десятку провідних експортерів продуктів тваринного походження – м'яса, молока, вершкового масла, сиру. Втім, в сучасних умовах виробники сільськогосподарської продукції досить гостро відчують потребу у захисті своїх майнових інтересів [1, с. 123].

Аграрне страхування виступає важливим елементом фінансової системи, спрямованим на підтримку стабільності аграрного виробництва та мінімізацію ризиків, пов'язаних із впливом природних і економічних чинників. Воно дозволяє агровиробникам захистити свої доходи від втрат, спричинених несприятливими погодними умовами, такими як посухи, паводки, град чи заморозки, а також забезпечує фінансову стійкість у разі ринкових коливань. Крім того, аграрне страхування сприяє залученню інвестицій у сільське господарство, адже зменшує ризики для інвесторів та фінансових установ. У комплексі з іншими інструментами аграрної політики, воно відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки та підтримці економічної стабільності аграрного сектору, що є стратегічно важливим для розвитку країни.

Однією з головних ознак аграрного страхування є його залежність від природних і кліматичних факторів. Збитки в аграрному секторі найчастіше спричиняються погодними умовами, які важко прогнозувати. Ці ризики можуть призводити до зниження врожайності, втрати врожаю або навіть банкрутства агровиробників. Тому страхові компанії розробляють спеціалізовані програми, які враховують специфіку кліматичних умов певного регіону та типів сільськогосподарської продукції.

Усі страхові продукти, які пропонуються на ринку аграрного страхування можна поділити на два типи: класичні та індексні продукти. Класичні продукти ґрунтуються на оцінці потенційних збитків страхувальників.

Основним продуктом традиційних програм страхування є мультиризикове страхування. По даному продукту культури страхуються від основних погодних ризиків, ризику пошкодження культур дикими тваринами, від вогню та від деяких інших ризиків. Страховики можуть пропонувати додаткове покриття за додаткову платню. Прикладом додаткового покриття є страхування від граду (оцінка збитку здійснюється окремо по іншим правилам), страхування від неможливості проведення сівби через несприятливі погодні умови. Даний вид страхування є одним з найдорожчих та складних. Водночас, страхові компанії можуть вводити обмеження за ризиками та виплатами, якщо ризики відбуваються часто або якщо у виробників недостатньо інформації по виробництву культури [2, с. 72].

Окрім класичних страхових продуктів на ринку агрострахування активно впроваджується індексне страхування. Індексні продукти ґрунтуються на значеннях певних індексів (індекс погоди, регіональні індекси врожайності, індекс вегетації, тощо). До прикладу, індексне страхування врожаю відрізняється від класичного тим, що страховим випадком стає не недобір урожаю нижче

обумовленого рівня, а несприятливі метеорологічні умови, які виступають причиною неврожайів. Аграрії одержують страхове відшкодування в розмірі, еквівалентному розміру зниження середнього рівня врожайності в регіоні [3, с. 252].

Особливістю аграрного страхування є також його залежність від державної підтримки. У багатьох країнах світу страхування в аграрному секторі отримує субсидії з державного бюджету. Це зумовлено тим, що страхові премії, які сплачують фермери, є часто занадто високими для більшості з них через значну частоту страхових випадків. Державні програми дозволяють знижувати фінансове навантаження на агровиробників, стимулюючи їх до участі у страхових схемах. Виокремлюють американську, європейську та змішану моделі державної підтримки агрострахування. Так, відповідно до американської моделі підтримка сільськогосподарських товаровиробників відбувається шляхом надання державних субсидій на сплату частини страхової премії. Така модель вирізняється значними витратами держави на організацію та підтримку агрострахування.

Європейська модель полягає у мінімальній участі держави в аграрному страхуванні. Вона зводиться головним чином до виконання контрольних функцій щодо діяльності приватних страхових компаній у цьому секторі ринку страхових послуг. Модель не передбачає здешевлення вартості страхових продуктів за рахунок державних коштів, а тому виробники сільськогосподарської продукції купують поліси страхування за повною ціною.

Змішана модель гармонійно поєднує ринкову конкуренцію страхових компаній з виваженим державним регулюванням. Кожна держава вносить свої корективи та підлаштовує модель під власні соціокультурні та економічні особливості.

Висновки. Аграрне страхування виступає важливим елементом стійкого розвитку сільського господарства, оскільки забезпечує фінансову стабільність агровиробників, підтримує продовольчу безпеку та сприяє залученню інвестицій у аграрний сектор. Його подальший розвиток вимагає тісної співпраці держави, страхових компаній та самих аграріїв, а також впровадження інновацій, які дозволять ефективніше управляти ризиками у цьому важливому секторі економіки.

Література

1. Юрченко О., Свирида О. Аграрне страхування з державною підтримкою: українські реалії та зарубіжний досвід. *Підприємництво та інновації*. 2022. Вип. 25. С. 123–127.
2. Бойко В. Сучасні тренди агрострахування як інструмент ризик-менеджменту. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2020. №2. С. 69–77.
3. Рубцова Н. М., Радченко Н. Г., Трусова Н. В. Страховий захист агровиробників України: огляд страхових компаній і продуктів. *Бізнес Інформ*. 2021. № 4. С. 249–256.

Задворний Ю. І.

Державний вищий навчальний заклад

**«Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана»,
м. Київ**

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ ДЛЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Відновлення України після війни вимагає значних фінансових ресурсів і швидких рішень, що здатні стимулювати економічне зростання та покращити соціальні умови в постраждалих регіонах. Традиційні джерела фінансування, такі як банківське кредитування чи державні бюджети, можуть виявитися недостатніми або занадто обмеженими в умовах повоєнного відновлення. Саме тому використання інноваційних фінансових інструментів стає критично важливим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті «Криптовалюта під час війни: миттєві донати та блокчейн-версія Плану Маршалла» [1] автор Кирило Хом'яков, аналізує роль криптовалюти у період війни та їх потенціал для післявоєнного відновлення України. Зокрема, підкреслюється, що

м'яке та ліберальне регулювання ринку криптовалют сприятиме інтеграції цього класу активів із традиційною фінансовою системою, забезпечуючи зручний доступ до міжнародних інвестиційних інструментів та захист прав інвесторів. У дослідженні «Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення» [2], підготовленому Київською школою економіки (KSE), аналізуються виклики та можливості для відновлення України після війни, з акцентом на використанні цифрових технологій. Автори підкреслюють, що використання сучасних цифрових технологій є ключовим фактором для ефективного і прозорого відновлення України, сприяючи залученню міжнародної підтримки і довіри.

Мета статті: розробка рекомендацій для державних органів і приватного сектора щодо оптимального використання цифрових інструментів з метою залучення міжнародної підтримки, фінансування локальних проєктів та стимулювання економічного розвитку

Виклад основного матеріалу. Інноваційні інструменти фінансового ринку, такі як мобільні платежі, криптовалюти та краудфандинг, відкривають нові можливості для швидкої мобілізації коштів та залучення як вітчизняних, так і міжнародних інвесторів. Ці інструменти дозволяють не лише акумулювати ресурси, а й залучати до процесу відновлення широку громадськість, включаючи українську діаспору та міжнародну спільноту, що підтримує Україну. Інноваційні підходи у фінансуванні сприяють також підвищенню прозорості процесу відновлення, мінімізують корупційні ризики та забезпечують кращий контроль за витратами.

На рис. 1 наведено рекомендації щодо застосування кожного з інструментів з урахуванням світового досвіду.

Мобільні платежі

- Інфраструктура для швидкого доступу до фінансів
- Спрощення системи оподаткування
- Оптимізація монетарної політики НБУ

Краудфандинг

- Залучення ресурсів від громадськості та міжнародної спільноти
- Регуляторні механізми захисту інвесторів та забезпечення прозорості

Криптовалюти

- Альтернативні фінансові потоки
- Законодавство для легалізації криптовалют у благодійних цілях та краудфандингу

Рис. 1. Напрями покращення використання інноваційних інструментів фінансового ринку для післявоєнного відновлення України

Мобільні платежі можуть стати ефективним інструментом для забезпечення доступу до фінансів у процесі відновлення України. Досвід M-Pesa у Кенії [3] показує, як мобільні платежі сприяють фінансовій інклюзії та підтримують малий бізнес, що є критично важливим для економічного відродження. Рекомендації для України включають створення єдиної платформи для мобільних платежів, яку підтримуватимуть держава та приватні компанії, а також подальшу інтеграцію мобільних платежів із банківською системою. Це дозволить громадянам, бізнесу та організаціям швидко здійснювати перекази, спрощуючи процес отримання та розподілу коштів. Для стимулювання використання мобільних платежів потрібна проста і прозора система оподаткування, яка буде доступною як для фізичних осіб, так і для бізнесу. НБУ може підтримати цю ініціативу через рекомендації щодо оптимізації монетарної політики, що зробить мобільні фінансові сервіси зручними та доступними.

Краудфандинг може стати важливим механізмом для фінансування проєктів відновлення інфраструктури, соціальних ініціатив та підтримки малого бізнесу. Світовий досвід показує, що краудфандингові платформи на кшталт Kickstarter [4] у США успішно фінансують стартапи та соціальні проєкти, залучаючи мільярди доларів від громадян та інвесторів. В Україні доцільно запустити національну краудфандингову платформу, яка забезпечить прозорість у фінансуванні

проектів і буде орієнтована на залучення підтримки з боку української діаспори та міжнародної спільноти. Для того, щоб краудфандинг був ефективним, потрібно запровадити регуляторні механізми для захисту інвесторів і прозорості проектів. Це включає перевірку ініціаторів, моніторинг використання коштів та підтримку системи захисту від шахрайства. Завдяки національній краудфандинговій платформі українські підприємці отримують можливість залучати кошти для інноваційних рішень, а громадяни – долучатися до відбудови країни, підтримуючи важливі ініціативи.

Криптовалюти можуть відігравати важливу роль у відновленні України, забезпечуючи альтернативне джерело фінансування. Досвід CryptoRelief [5] в Індії, яка збрала понад \$430 млн у криптовалюти для боротьби з COVID-19 [4], демонструє, як швидко криптоспільнота може мобілізувати ресурси для важливих ініціатив. В Україні необхідно запровадити законодавство для легалізації криптовалют у благодійних цілях та краудфандингу, що дозволить громадянам та іноземцям робити пожертви у криптовалюти для підтримки проектів відновлення.

Висновки. Використання сучасних фінансових інструментів є не лише ефективним рішенням для економічного зростання, а й важливим кроком до інтеграції України в глобальну цифрову економіку. Це дозволяє країні адаптуватися до нових світових трендів у фінансовій сфері та створити сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу, який є основою будь-якої стійкої економіки. Враховуючи всі ці фактори, впровадження інноваційних фінансових інструментів стає не просто бажаним, а необхідним для успішного відновлення України та її сталого розвитку.

Література

1. Хом'яков К. Криптовалюта під час війни: миттєві донати та блокчейн-версія Плану Маршалла. *Економіка*. Liga.net. URL: <https://www.liga.net/ua/economics/opinion/kriptovalyuta-vo-vremya-voyny-mgnovennye-donaty-i-blokcheyn-versiya-plana-marshala> (дата звернення: 07.11.2024).
2. Шаповал Н., Федосеєнко М., Грибановський О., Терещенко О. Дослідження: Повоєнне відновлення України. Нові ринки та цифрові рішення. Kyiv School of Economics. 22 вересня 2022. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/povoyenne-vidnovlennya-ukrayini-novi-rinki-ta-tsifrovi-rishennya/> (дата звернення: 07.11.2024).
3. M-PESA. Technology and Innovation // Vodafone. URL: <https://www.vodafone.com/about-vodafone/what-we-do/m-pesa> (дата звернення: 07.11.2024).
4. Kickstarter. URL: <https://www.kickstarter.com/> (дата звернення: 07.11.2024).
5. Crypto relief. URL: <https://cryptorelief.in/> (дата звернення: 07.11.2024)
6. COVID-Crypto Relief Fund // Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/COVID-Crypto_Relief_Fund (дата звернення: 07.11.2024).

Кіслова В. В., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Актуальність дослідження. Аграрний сектор відіграє ключову роль в економіці багатьох країн, зокрема України, оскільки забезпечує продовольчу безпеку та значну частку експорту. Банківське кредитування суб'єктів господарювання аграрного сектору є важливим інструментом фінансової підтримки розвитку сільського господарства, який дозволяє забезпечити необхідний рівень фінансових ресурсів для здійснення господарської діяльності агропідприємствами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням стану і перспектив розвитку кредитування аграрних підприємств присвячені праці таких вчених як: Лупенко Ю., Андрос С., Дем'яненко М., Мирводи А., Поліщук Н., Оніщенко С., Саблук П., Утенкової К. та ін. Враховуючи науковий здобуток вчених-економістів, необхідно зазначити, що постійна зміна умов господарювання

агропідприємств, яка зумовлена у першу чергу воєнними діями, ставить нові виклики перед суб'єктами кредитних відносин. Зазначене вимагає подальших досліджень і наукових пошуків у цьому напрямі.

Метою статті є узагальнення теоретичних засад й обґрунтування практичних пропозицій щодо покращення банківського кредитування аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення стабільного функціонування підприємств аграрного сектору необхідним є наявність достатніх фінансових ресурсів. Відсутність фінансової основи ускладнює не лише підтримку на існуючому рівні виробництва сільськогосподарської продукції, але й обмежує можливості для його розширення та модернізації. Залучення фінансування та пошук джерел капіталу стають ключовими елементами у забезпеченні функціонування аграрних підприємств. Фінансові ресурси можуть надходити з різних джерел: власних коштів підприємств, банківських кредитів, інвестиційного капіталу, державної підтримки та залучених коштів через ринки капіталу. Від характеру цих ресурсів залежить фінансова стабільність та здатність аграрних підприємств адаптуватися до змін ринкового середовища. Зокрема, доступ до довгострокового фінансування дозволяє підприємствам аграрного сектору збільшувати обсяги виробництва та забезпечувати інноваційне оновлення основних засобів. У системі фінансової підтримки аграрного виробництва значу роль відіграє банківське кредитування.

Банківські установи, як одні з найбільших кредиторів аграрних підприємств, стикаються з великою низкою проблем, що пов'язані з специфічними особливостями діяльності підприємств аграрного сектору [1]:

- сезонність виробництва – сільськогосподарські підприємства зазнають значних коливань доходів протягом року через сезонність виробництва, що ускладнює банківським установам розрахунок строків погашення кредитів і підвищує ризики вчасного непогашення кредиторської заборгованості такими підприємствами;

- залежність від погодних умов – на урожайність підприємств, а відповідно і на їх прибутковість, прямо впливають кліматичні фактори, що створює додаткові ризики для банківських установ;

- висока капіталомісткість – для модернізації виробництва, закупівлі техніки та посівного матеріалу аграрним підприємствам необхідні значні фінансові ресурси, що впливає на попит на кредитні ресурси.

Окрім того, військовий стан та повномасштабне вторгнення на територію України в 2022 році, спричинили зростання ризиків для аграрних підприємств, що змусило багато банківських установ зменшити програми кредитування в цій сфері через високий рівень ризику. Загальне зниження попиту на кредити та зменшення кількості кредиторів також спричинили скорочення доступності та зростання вартості кредитів для аграрних підприємств. Військові дії також суттєво вплинули на фінансові ринки, внаслідок чого відбулося загальне зменшення кількості банків, які можуть виступати у якості кредиторів, на ринку, що, у свою чергу, суттєво вплинуло на доступність та вартість кредитів для підприємств аграрного сектору. Водночас, значна частина банків, які працювали у сфері кредитування агросектору, зняли свої кредитні продукти з ринку. Зменшення чисельності банківських установ які надавали кредити, зростання ризиків платоспроможності, збільшення облікової ставки НБУ спричинили загальне зростання процентних ставок на кредити, що зробило їх менш доступними для більшості аграрних підприємств [2].

Загальним наслідком таких тенденцій стало скорочення обсягу фінансових ресурсів, доступних для аграрних підприємств, що змушує аграрні підприємства сподіватися на підтримку з боку держави. На даний час на кредитування підприємств аграрного сектора поширюється Урядова програма «Доступні кредити 5-7-9%» [3], розроблена у відповідності до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28 (зі змінами), яка реалізується Фондом розвитку підприємництва через уповноважені банки.

На 2024 рік, крім підтримки кредитної лінії за програмою «Доступні кредити 5-7-9%», підприємці, які обробляють до 500 га, можуть отримати гарантію на кредит через Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві. Передбачено також гранти на розвиток садів і теплиць; бюджетна компенсація до 50 % вартості відновлення та будівництва меліоративних систем; компенсація вартості вітчизняної сільськогосподарської техніки – до 25 % [4].

Поряд з численними перевагами державної кредитної програми «5-7-9», в процесі її реалізації виявлено й певні недоліки. Зокрема, програма стимулювала підвищення рівня конкуренції між банківськими установами, що, у свою чергу, призвело до зниження вимог щодо оцінки кредитоспроможності підприємств-позичальників аграрної сфери. У боротьбі за клієнтів банки були змушені спрощувати процедури розгляду та погодження кредитних заявок в рамках цієї програми, що спричинило збільшення частки проблемних і непрацюючих кредитів. Таке послаблення стандартів перевірки платоспроможності аграрних підприємств-позичальників створює ризики для стабільності фінансової системи, адже зростання обсягів непрацюючих кредитів негативно впливає на показники ліквідності та рентабельності банків. В результаті, це може призвести до збільшення резервів під кредитні збитки, зниження прибутковості банків та обмеження доступу до фінансування для нових позичальників.

Таким чином, незважаючи на позитивний ефект від програми «5-7-9» у вигляді полегшеного доступу до фінансування для аграрних підприємств, необхідно враховувати ризики, пов'язані зі зниженням якості кредитного портфеля банків, що обслуговують ці кредити. Це підкреслює важливість посилення контролю за процесом оцінки кредитоспроможності та запровадження додаткових механізмів управління ризиками в рамках державних кредитних програм. Окрім того, недоліком державної кредитної програми є значний борг держави перед банківськими установами з компенсації відсоткових ставок. Через періодичні затримки із фінансуванням програми виникла невизначеність для банків та аграрних підприємств – позичальників. Банки не поспішають кредитувати підприємства аграрного сектору, за програмою через наявні борги держави перед ними. Аграрні підприємства не прагнуть укладати кредитні угоди з банками поза програмою, сподіваючись скористатись її пільговими умовами. Як наслідок, укладення нових угод та пролонгація старих призупинилися, кредитування сповільнилося.

Пільговий режим кредитування аграрних підприємств за державною кредитною програмою «5-7-9» (кредитування агропромислового сектору становить 50 % усіх кредитів у програмі), створює загрози для її подальшого функціонування [5]. Адже низькі або нульові компенсаційні ставки за кредитами в межах програми та право пролонгації основної суми заборгованості за кредитами дають змогу банкам досить довго маскувати неплатоспроможність низки їх клієнтів. За умовами програми банк перестає отримувати компенсацію процентів у разі порушення клієнтом умов кредитного договору. Тому банки не зацікавлені визнавати кредит проблемним якомога довше.

Висновки. Ефективна система кредитування аграрних підприємств є одним із ключових чинників розвитку сільськогосподарського сектору та економіки в цілому. Надання банківських кредитів допомагає забезпечити фінансову стабільність аграрних компаній, підвищити їхню рентабельність і зменшити ризики, пов'язані з можливим банкрутством. Крім того, це сприяє зростанню зайнятості в сільському господарстві та створює передумови для сталого розвитку галузі. Однак у нинішніх умовах воєнного стану можливості банківського кредитування суттєво обмежені через зменшення доступу до міжнародних фінансових ресурсів, підвищені ризики та скорочення обсягів міжбанківського кредитування. Це пов'язано з жорсткою монетарною політикою, яку проводить Національний банк України для контролю інфляції та стабілізації економіки.

Література

1. Колотуха С. М., Мельник К. М., Переполка В. Ю. Тенденції розвитку кредитних відносин в аграрному секторі економіки. *Збірник наукових праць Уманського НУС*. 2023. Вип. 102. Ч. 2. С. 222–234. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1886707>.
2. Білоченко А. М. Кредитування аграрного сектору України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. С. 6. Вип. 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2186/2113>.
3. Про внесення змін до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва. Постанова КМУ від 22 березня 2024 р. від № 310. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/310-2024-%D0%BF>.
4. Мирвода А. Г. Стан та перспективи кредитування підприємств аграрного сектору. *Ефективна економіка*. 2024. № 7. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/4269>.

5. Оніщенко С., Дроздов Є. Банківське кредитування суб'єктів господарювання за воєнного стану. *Scientia fructuosa*. 2024. № 4. С. 155–16. URL: <https://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/2136/1935>.

Козак В. В., Гордєєва Т. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

АНАЛІЗ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. У сучасному світі банки є невід'ємною частиною економіки. Їхні кредитні операції, хоча й є основним джерелом доходів, також несуть у собі значні ризики. Оцінка якості кредитів, моніторинг ризиків та впровадження ефективних систем управління ризиками є ключовими аспектами діяльності банків. Від того, наскільки успішно банки справляються з цими завданнями, залежить їхня стабільність та здатність підтримувати економічне зростання [1].

Мета статті: всебічний аналіз поняття якості кредитного портфеля, виявлення факторів, що впливають на його формування та оцінку, а також дослідження ролі якості кредитного портфеля у забезпеченні фінансової стійкості банку.

Виклад основного матеріалу. Світова пандемія COVID-19 упродовж 2020–2021 рр. стала одним із основних чинників сповільнення темпів економічного розвитку, скорочення промислового виробництва та загострення проблем у фінансово-кредитній сфері у багатьох країнах світу (у тому числі в Україні). Результатом впливу пандемії COVID-19 на банківські установи в Україні є скорочення їхніх операцій і доходів. Водночас зауважимо, що загалом вітчизняні банки показали себе підготовленими до проявів кризи і їм досить швидко вдалося налаштувати дистанційну роботу співробітників – здебільшого працівників бек-офісу. Частина персоналу у фронт-офісі зосередилася на підтримці дистанційних контактів з клієнтами. Основна проблема вітчизняного банківського сектору полягає в тому, що його прибуток дуже концентрований: саме ПриватБанк сформував 61 % усього прибутку (25,3 млрд грн), а п'ять найприбутковіших банків – 89 % прибутку.

Таблиця 1

Якість кредитного портфеля банків України за секторами економіки станом на 1 березня 2021 р. [2]

Сектор економіки	Кредитний портфель	Непрацюючі кредити	Частка проблемних кредитів, %
Сільське господарство, у т.ч. частка державних банків	59,16 10,31	4,53 2,65	8 26
Виробництво харчових продуктів, у тому числі частка державних банків	59,29 24,14	27,49 18,92	46 78
Виробництво хімічної продукції, у т.ч. частка державних банків	14,61 11,39	12,98 11,25	89 99
Постачання електроенергії, газу, у т.ч. частка державних банків	71,14 52,99	10,54 4,99	15 9
Металургійне виробництво, у т.ч. частка державних банків	17,81 13,25	10,85 8,98	61 68
Оптова торгівля, у т.ч. частка державних банків	141,05 60,23	49,50 41,31	35 69
Будівництво будівель, у т.ч. частка державних банків	11,74 8,85	8,53 7,79	73 88
Надання фінансових послуг, у т.ч. частка державних банків	11,51 6,46	5,88 5,43	51 84
Операції з нерухомим майном, у т.ч. частка державних банків	50,59 28,88	25,96 19,01	51 66
Роздрібна торгівля, у т.ч. частка державних банків	116,16 100,71	97,47 96,98	84 96

Наведені дані свідчать, що останні є не тільки ключовими кредиторами для переважної частини галузей економіки, а й найменш ефективними у плані повернення кредитів (мають більшу частку проблемних кредитів, ніж по банківському сектору загалом, окрім сектору постачання електроенергії/газу) [2].

Новий викликом стали військові дії на території нашої країни. За період з початку повномасштабного вторгнення суттєве зростання кредитного портфелю спостерігалось у суб'єктів середнього підприємництва (+43,13 млрд грн або +21,04 % у порівнянні з 01.03 2022). Також приріст залишків кредитів (+4,6 млрд грн або +6,27 %) спостерігався у суб'єктів мікро підприємництва з річним доходом до 50 тис. євро. Кредитні портфелі підприємств інших розмірів демонстрували падіння. Більше всього в процентному співвідношенні скоротився портфель мікропідприємств з річним доходом 50–500 тис. євро – його скорочення склало 6,25 млрд грн або 17,65 %. Обсяг кредитів великих підприємств у процентному співвідношенні також суттєво скоротився (–10,55 % або –21,78 млрд грн). Питома вага непрацюючих активів станом на початок квітня 2024 склала 40,15% (проти 28,45% на 01.03.2022). При цьому найвища питома вага таких кредитів спостерігалась у представників мікропідприємства з річним доходом до 50 тис євро (84,72 % на 01.04.2024 проти 86,60 % на 01.03.2022). Загалом портфель всіх груп мікро підприємців має суттєву питому вагу непрацюючих кредитів : 67,68 % у підприємств з виручкою 50–500 тис. євро, 59,04 % – у мікропідприємств з доходом від 500 тис. євро до 2 млн євро. Найнижчу питому вагу непрацюючих кредитів станом на 01.04.2024 мали великі підприємства 19,63 % [3]. Також значну частку кредитного портфеля формують представники сільського господарства (14 % від загального обсягу), підприємства, що спеціалізуються на наданні комунальних послуг (8,4 %), та на операціях з нерухомим майном (7,2 %) [4].

Рис. 1. Кредитний портфель в розрізі різних видів діяльності на 01.04.2024 [2]

За даними згрупованих балансових залишків банків, оприлюднених НБУ, найбільш активними учасниками ринку кредитування юридичних осіб є банки з державною часткою – питома вага їх кредитного портфелю (без вирахування резервів) в загальному обсязі кредитів юридичних осіб станом на 01.04.2024 складала 61,61 %. На другому місці – банки іноземних банківських груп (20,50 % від загального обсягу кредитів юридичних осіб), на третьому – банки з приватним капіталом (17,89 %) [3].

Серед банків з державною часткою за обсягами кредитного портфеля юридичних осіб лідирують: АТ КБ «Приватбанк» (25,40 % від загального обсягу юридичних осіб без вирахування резервів станом на 01.04.2024), АТ «Ощадбанк» (11,98 %) та АТ «Укрексімбанк» (11,64 %) [3].

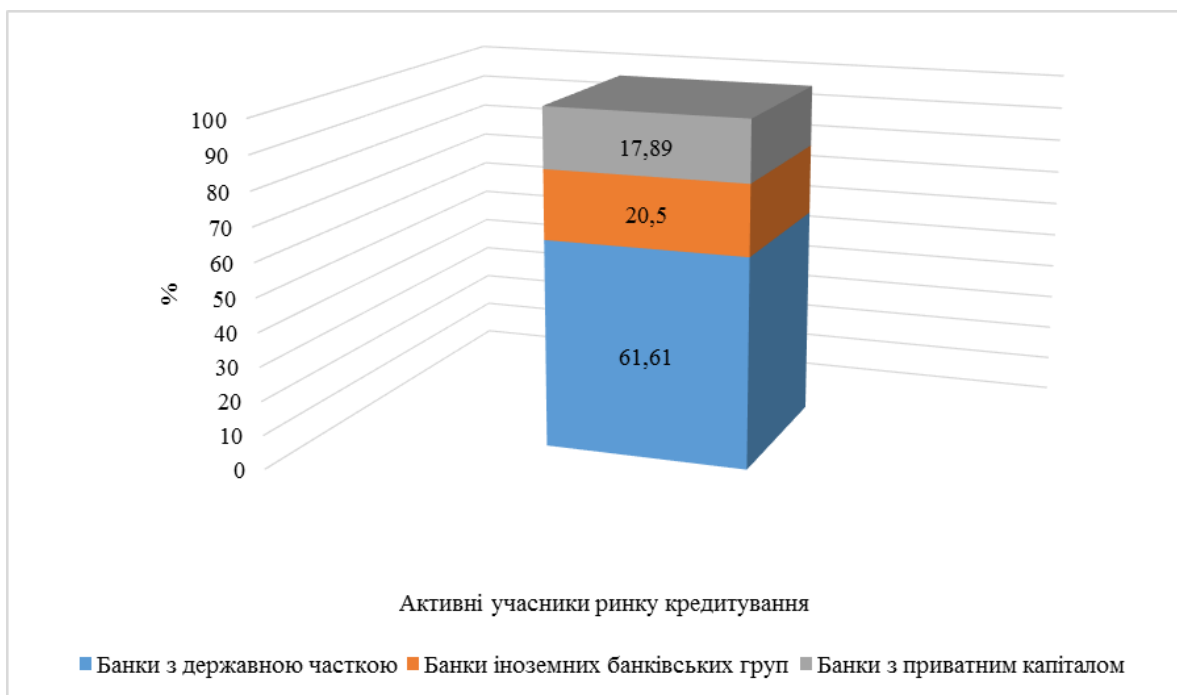

Рис. 2. Активні учасники ринку кредитування юридичних осіб на 01.04.2024 [3]

З банків з приватним капіталом до трійки лідерів з кредитування юридичних осіб входять: АТ «ПУМБ» (частка в портфелі БСУ – 5,88 %), Акціонерний банк «Південний» (2,59 %) та АТ «ТАСКОМБАНК» (1,72 %). Серед банків іноземних банківських груп лідирують: АТ «Райффайзен Банк» (7,21 %), АТ «ОТП БАНК» (3,5 %) та АТ «КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК» (2,64 %) [3].

Незважаючи на війну, продовжується реалізація програми пільгового кредитування підприємців «Доступні кредити 5-7-9», що розроблена у відповідності до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 № 28. Кредити надаються як на інвестиційні цілі (придбання та модернізація основних засобів), так і на фінансування оборотного капіталу.

Висновки. Дослідження показало, що управління кредитним портфелем є критично важливим в умовах економічної нестабільності, яка спостерігається в Україні. Як показала практика нестабільна економічна ситуація, спричинена війною, створює значні виклики для банківської системи.

Література

1. Табенська Ю. В. Аналіз та оцінка якості кредитного портфелю банку. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/758438.pdf>
2. Бортніков Г. П., Огородник В. В., Любіч О. О. Вплив світової пандемії COVID-19 на банківський сектор. URL: https://npndfi.org.ua/docs/NP_21_01_065_uk.pdf
3. Асоціація українських банків. Кредитування бізнесу під час війни: виклики та можливості. URL: <https://aub.org.ua/104/ekspertna-dumka/14550-kredytuvannia-ukrainskykh-pidpriemstiv-pid-chas-viiny-vyklyky-ta-mozhlyvosti>
4. Харченко А. М. Кредитний портфель банків України: аналіз, фактори, тенденції. URL: file:///D:/Master/Downloads/roman_editor,+9.pdf

Коновальчук Д. Г., Сидорчук І. П.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГУ У ДІЯЛЬНОСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

Актуальність дослідження. Інтернет-банкінг або електронний банкінг став важливим компонентом сучасної фінансової системи. З розвитком цифрових технологій фінансові установи змушені адаптуватися до нових вимог ринку, пропонуючи своїм клієнтам зручні, швидкі та безпечні способи доступу до банківських послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різним аспектам упровадження інтернет-банкінгу в банківську діяльність та питанням впливу інформаційних технологій на формування конкурентних переваг у банківській сфері присвячені праці багатьох вітчизняних та закордонних фахівців, таких як: В. Авраменко, О. Захаркін, В. Огієнко, А. Компанець, К. Краус та ін. Незважаючи на значну кількість праць науковців, увагу яких привернула тематика розвитку інтернет-банкінгу, деякі аспекти цієї проблематики досі залишаються поза увагою, зокрема, питання безпеки сучасних банківських інформаційних технологій.

Мета статті. Дослідження системи послуг, які надаються банками через мережу Інтернет, переваги та недоліки інтернет-банкінгу, а також можливості його розвитку у сфері фінансів.

Виклад основного матеріалу. Інтернет-банкінг або веббанкінг – один із видів дистанційного банківського обслуговування, засобами якого доступ до рахунків та операцій за рахунками забезпечується у будь-який час та з будь-якого комп'ютера через мережу Інтернет [1].

Отримати доступ до інтернет-банкінгу можна двома способами:

- за допомогою браузера: через планшет, ноутбук і ПК;
- за допомогою мобільного застосунку: через смартфон, смартгодинник і планшет [2].

Однією з ключових переваг інтернет-банкінгу є його доступність. Клієнти можуть здійснювати фінансові операції у будь-який час і з будь-якого місця, маючи доступ до Інтернету. Це значно спрощує управління фінансами, знижуючи потребу у відвідуванні фізичних відділень банків. Для фінансових установ це означає можливість оптимізувати витрати на підтримку філій і персоналу. Завдяки інтернет-банкінгу клієнти можуть легко виконувати такі операції, як оплата рахунків, переказ коштів, відкриття депозитів або отримання кредитів. Це підвищує рівень задоволеності клієнтів і зміцнює їхню лояльність до банку.

Інтернет-банкінг сприяє автоматизації багатьох банківських процесів, що допомагає підвищити їх ефективність. Завдяки електронним платіжним системам банки можуть швидше обробляти транзакції, що скорочує час обслуговування клієнтів. Автоматизація також дозволяє зменшити ризик помилок, пов'язаних із людським фактором, і підвищує загальну надійність фінансових операцій.

Фінансові установи отримують значну економію завдяки використанню інтернет-банкінгу. Менша кількість відвідувань фізичних відділень зменшує потребу в утриманні великої кількості обслуговуючого персоналу та інфраструктури. Крім того, інтернет-банкінг дозволяє банкам обслуговувати більшу кількість клієнтів з меншими витратами на кожного з них [2].

Досліджуючи переваги інтернет-банкінгу, доцільно зазначити і про його недоліки та загрози:

- відсутність можливості «живого» спілкування з клієнтом;
- необхідність додаткових витрат для підтримки платформи;
- наявність помилок у роботі системи, що може призвести до втрати коштів;
- можливість виникнення шахрайських дій;
- порушення банківської таємниці унаслідок несанкціонованого доступу;
- звільнення працівників унаслідок зменшення потреби у робочих місцях;
- втрата частини клієнтів, що віддають перевагу традиційному обслуговуванню;
- вірогідність втрати даних через кібератаки [3, с. 176].

Таким чином, безпека є одним із найважливіших аспектів інтернет-банкінгу. Банки вкладають значні ресурси у впровадження сучасних технологій захисту даних, таких як шифрування,

багатофакторна автентифікація та системи виявлення шахрайства. Це забезпечує захист фінансової інформації клієнтів та зменшує ризики, пов'язані з кібератаками.

Банки, що пропонують зручні та надійні електронні сервіси, отримують перевагу в залученні нових клієнтів і збереженні існуючих. Це також дозволяє їм розширювати свій ринок, охоплюючи клієнтів, які раніше не могли користуватися їхніми послугами через географічні обмеження.

Висновки. Отже, інтернет-банкінг відіграє ключову роль у сучасній діяльності фінансових установ. Він забезпечує доступність, ефективність, зниження витрат та підвищення рівня безпеки банківських операцій. Для банків це не лише спосіб покращити взаємини з клієнтами, але й необхідний інструмент для збереження конкурентоспроможності у світі, де технології швидко змінюють правила гри. Інтернет-банкінг – це не просто зручність для клієнтів, а й важливий крок у напрямку майбутнього фінансових послуг.

Література

1. Інтернет-банкінг. URL: <http://surl.li/xueqww> (дата звернення: 1.10.2024).
2. Що таке інтернет-банкінг та в чому його перевага? URL: <http://surl.li/dojhvq> (дата звернення: 2.10.2024).
3. Захаркін О. О., Захаркіна Л. С., Авраменко В. О. Роль інтернет-банкінгу в розвитку ринку фінансових послуг. *Причорноморські економічні студії*. Вип. 23. 2017. С. 173–177.

Кравчук Р. В., Ткачук Н. М.

**Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький**

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ІННОВАЦІЯ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Актуальність дослідження. Стрімкий розвиток цифрових технологій та глобалізація економіки зумовили появу сучасних фінансових інструментів. Однією з таких інновацій стали криптовалюти. За останні декілька років у громадян все частіше зростає інтерес до віртуальних активів – криптовалют, як сучасної технології, яка створює нові можливості в сфері платежів та інвестування.

Криптовалюти відкривають перспективи для децентралізації фінансових послуг, створення швидких та безпечних транзакцій, що особливо актуально в умовах цифровізації економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження питання розвитку та функціонування криптовалют, їх переваг та недоліків, здійснили відомі вітчизняні та зарубіжні науковці: Б. Бернанке, Г. Максвел, Р. Шульц, А. Тапскотт, С. Аммус, Ф. Журавка, Т. Счерер, О. Рогач, М. Швайка, В. Лук'янов, Н. Циганова, Е. Молчанова, О. Галицький, С. Капкун, М. Гражек, Н. Коуртоіс та багато інших.

Відаючи належне науковим напрацюванням вчених зауважимо, що питання особливостей та перспектив розвитку криптовалют, їх впливу на світову економіку залишається недостатньо вивченим, що зумовлює потребу в подальших дослідженнях у цьому напрямі.

Метою статті є обґрунтування особливостей та перспектив розвитку криптовалют як інновації на фінансовому ринку.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок стрімкого розвитку ІТ-технологій відбувається трансформація фінансового сектору, що напряму впливає на світову економіку. Однією з інновацій у фінансовому секторі виступають віртуальні активи, а саме криптовалюти.

Криптовалюта – це децентралізована цифрова валюта, яка працює на технології блокчейн та використовує криптографічні методи захисту [1]. Криптовалюти набули популярності серед громадян завдяки своїм перевагам: децентралізації, надійності та анонімності транзакцій, глобальному доступі, криптографії, низькій комісії, несхильності до інфляції, зручності використання тощо. Не слід забувати про недоліки криптовалют, до яких можна віднести високу волатильність, відсутність регуляції в багатьох країнах, хакерські атаки на біржі та інфраструктуру, можливість використання для відмивання грошей.

Термін «криптовалюта» серед користувачів став загальновідомим через зростання вартості найвідомішої з них – біткоіну. Біткоїн був створений у 2008 році програмістом Сатоші Накамото. У жовтні 2008 року Сатоші опублікував у мережі концепт децентралізованої електронної платіжної системи [2]. На основі біткоіна було створено ряд інших криптовалют, які отримали назву альткоіни. Серед найвідоміших можна виділити Ethereum, Litecoin, Solana, Cardano, Ripple, Monero, Toncoin, Chainlink та багато інших. Станом на листопад 2024 року створено більше 20 тис. криптовалют, серед яких активними залишаються близько 10 тис. [3]. Кількість власників криптовалютних активів також стрімко зростає, і станом на кінець 2023 року вона склала більше 580 млн осіб по всьому світу [4].

Капіталізація всього ринку криптовалют у 2024 році досягла свого історичного максимуму і досягла 3,12 трлн дол. США, що приблизно дорівнює ВВП Франції [3]. Найвідоміша криптовалюта біткоїн зберігає домінування, її капіталізація становить близько 59,5 % від капіталізації усього ринку криптовалют, що дорівнює 1,74 трлн дол. США. Також варто відзначити, що біткоїн у 2024 році оновив свій максимум у ціні, який склав 89,8 тис. дол. США за 1 BTC. Рейтинг інших відомих криптовалют за капіталізацією наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Рейтинг криптовалют за капіталізацією світового ринку станом на 01.11.2024р.*

№ з/п	Назва криптовалюти	Ринкова капіталізація, \$	Ціна, \$
1	Bitcoin (BTC)	1 737 971 892 493	87 859.93
2	Ethereum (ETH)	381 833 135 987	3 172.61
3	Tether (USDT)	125 454 911 612	1.00
4	Solana (SOL)	97 962 155 052	207.71
5	BNB (BNB)	88 126 198 830	611.73
6	Dogecoin (DOGE)	56 912 617 821	0.3891
7	XRP (XRP)	38 242 633 201	0.6741
8	USDC (USDC)	36 507 371 681	0.9999
9	Cardano (ADA)	18 799 856 055	0.5373
10	TRON (TRX)	15 211 911 083	0.176

Джерело: складено на підставі [3]

Відповідно до результатів дослідження, проведеного міжнародною аналітичною компанією Chainalysis Україна займає шосту позицію в рейтингу країн за прийняттям криптоактивів [5]. Популярність криптовалют у нашій країні пояснюється зростаючим інтересом громадян до цифрових технологій та інновацій. Через недостатнє регулювання криптовалютного ринку, все частіше з'являються випадки відмивання грошей за допомогою криптовалют. У звіті “The Chainalysis Money Laundering and Cryptocurrency Report” досліджено сучасні способи відмивання грошей за допомогою криптовалют, а також надано приклади [6]. Згідно даних Chainalysis, за останні п'ять років майже 100 млрд дол. США було переказано з відомих незаконних гаманців на сервіси конвертації. Найбільша сума у 30 млрд дол. США була зафіксована у 2022 році, пов'язана переважно через транзакції із використанням санкційних сервісів.

Висновки. З викладеного, можна зробити висновок про те, що внаслідок розвитку технологій та глобалізації економіки криптовалюти стали важливою інновацією, яка має потенціал до трансформації фінансового ринку. Криптовалюти відкривають нові можливості для децентралізованих та надійних транзакцій, інвестування тощо. Все більше людей використовують криптовалюту через її особливості, а саме: анонімність, криптографію, надійність та доступність, зменшення операційних витрат тощо. Водночас, потрібно враховувати ризики використовуючи криптовалюту, зокрема високу волатильність, хакерські атаки на інфраструктуру, неможливість відмінити транзакцію, втрату активів внаслідок втрати доступу до гаманців, відсутність регулювання тощо. Чіткі правові рамки, вдосконалення блокчейн-технології та зростання суспільної довіри можуть сприяти легітимізації та більш широкому використанню криптовалют.

Література

1. Фінансовий ринок : навч. посіб. / за заг. ред. Д. І. Деми. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. 448 с.
2. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
3. Cryptocurrency market capitalizations. CoinMarketCap. URL: <https://coinmarketcap.com>
4. Crypto market sizing. URL: https://contenthub-static.crypto.com/wp_media/2024/01/Crypto-Market-Sizing-2023.pdf.
5. World Crypto Adoption Index. Chainalysis. 2024. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2024-global-crypto-adoption-index/>
6. Money Laundering and Cryptocurrency: Trends and new techniques for detection and investigation. 2024. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/money-laundering-cryptocurrency/>

Монтікова А. О., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

**СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ
ВАРТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ В СТРАХОВИЙ БІЗНЕС**

Актуальність дослідження. Страхові компанії відіграють важливу роль в економіці країни, оскільки формують значні обсяги інвестиційного капіталу, сприяють економічному розвитку не лише суб'єктів господарювання, а й держави в цілому, забезпечують фінансову стабільності та захист населення. Вплив страхового бізнесу охоплює як мікро-, так і макрорівень, забезпечуючи фінансову підтримку та розвиток різних секторів економіки. Зважаючи на значну увагу до фінансових показників діяльності страхових компаній з боку різних груп стейкхолдерів, а також необхідності забезпечити стабільний розвиток страхового ринку, підвищити рівень довіри населення та бізнесу до страхових компаній, потреба розробки та впровадження ефективної та дієвої системи управління страховими компаніями є актуальним питанням, що постає особливо гостро в умовах невизначеності та ризиковості економічного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику управління страховим бізнесом досліджують вітчизняні та зарубіжні науковців, серед яких варто виокремити доробок В. Базичевича, Н. Внукової, Н. Ткаченко, О. Вовчак, О. Гаманкової, А. Баранова тощо. Втім, питання вартісно-орієнтованого управління страховими компаніями, залишаються майже недослідженими та потребують подальшого вивчення.

Мета статті: дослідження сутності та особливостей впровадження вартісно-орієнтованого управління в страховий бізнес.

Виклад основного матеріалу. Від здатності страховиків виконувати свої зобов'язання залежить не лише їх репутація, а й можливість протистояти негативним проявам ризиків фізичними та юридичними особами, які розраховують на відшкодування у разі настання страхових випадків. У зв'язку з цим, менеджмент страхових компаній повинен активно впроваджувати передові управлінські технології, що дозволить удосконалити бізнес-процеси страхових компаній і, в підсумку, підвищити їх результативність. Основним критерієм, який лежить в основі такого управління, має бути збалансованість між досягненням фінансової прибутковості компанії та її спроможністю забезпечувати якісне виконання страхових зобов'язань.

Концепція вартісно-орієнтованого управління (VBM – Value-based management) виникла у 1980-х роках і орієнтована на максимізацію вартості суб'єкта господарювання. Концепція полягає в тому, що управління суб'єктом господарювання має бути спрямоване на підвищення його вартості як в короткостроковій так і у довгостроковій перспективі з урахуванням інтересів широкого кола стейкхолдерів. Концепція акцентує увагу на двох ключових аспектах: забезпечення безперервного збільшення вартості суб'єкта господарювання та гарантування належного захисту законних інтересів як власників капіталу так і інших зацікавлених сторін. Вартісно-орієнтоване управління поєднує економічну доцільність з відповідальністю перед суспільством. Його реалізація сприяє довгостроковій

стабільності діяльності суб'єктів господарювання, розвитку корпоративної культури та побудові стійких ділових відносин.

Виникненню концепції вартісно-орієнтованого управління передували певні події у світовій економіці, що спричинили необхідність радикальних змін у сфері методів управління компаніями. Ряд зарубіжних дослідників пов'язують дані перетворення з відродженням ролі, значення та повноважень акціонерів і відповідною концентрацією зусиль на створенні акціонерної вартості. У період, що передує широкому застосуванню VBM-підходу, основна увага фінансових менеджерів була акцентована на управлінні процесом формування операційного прибутку (ЕВІТ – Earnings Before Interest and Taxes) і мінімізації витрат на виробництво продукції [1, с. 387].

Важливу роль у формуванні вартісно-орієнтованого управління відіграли консалтингові компанії, які зосереджували свою діяльність на підтримці управлінських систем суб'єктів господарювання у досягненні конкретних цілей. Біля витоків цієї концепції стояли провідні світові консалтингові фірми, які першими почали впроваджувати вартісно-орієнтоване управління в управлінські процеси компаній. Сьогодні вони продовжують розвивати та вдосконалювати базові принципи вартісного підходу до управління бізнесом.

Загалом сутність концепцій вартісно-орієнтованого управління передбачає орієнтацію на кілька основних сфер діяльності суб'єкта господарювання – взаємодію з акціонерами, стейкхолдерами, а також – на досягнення стратегічних цілей суб'єкта господарювання. В той же час, вартісно-орієнтований підхід передбачає формування комплексу заходів, спрямованих на управління окремими аспектами діяльності суб'єкта господарювання чи функціонування окремих бізнес-процесів, на основі чого можна виділити ряд типових компонент самого процесу такого управління. Необхідно зазначити, що саме поділ вартісно-орієнтованого підходу управління дозволяє виділити його фінансову складову, на основі якої і стає можливою трансформація цього підходу з суто управлінської категорії в елемент фінансового менеджменту суб'єкта господарювання [2].

Втім для врахування теоретичних здобутків економічної науки необхідно ретельно дослідити специфіку функціонування страхових компаній, яка визначає особливості вартісно-орієнтованого управління у страховій сфері. Страхування має ряд характерних рис, що робить неможливим її пряме порівняння з іншими видами підприємництва. Ці особливості можна поділити на дві основні категорії:

- особливості, зумовлені природою страхування як важливого інструменту перерозподільних відносин у вітчизняній економіці. Вони пов'язані з унікальною роллю страхування у фінансовій системі та його впливом на економічну стійкість і соціальну безпеку країни;

- специфіка, зумовлена особливостями організації страхового бізнесу. Ця група охоплює аспекти управління ризиками, формування страхових резервів, розміщення інвестиційного капіталу, одержання ліценції, забезпечення платоспроможності, андеррайтингові процеси тощо.

Вартісно-орієнтований підхід в управлінні дозволяє об'єднати в єдине ціле всі бізнес-процеси в страховій компанії, консолідувати дії менеджерів та працівників у напрямі отримання інтегрального результату їх колективних зусиль – приросту вартості. Досягнення такої кінцевої мети розвитку страховика враховує не тільки внутрішні (фінансовий стан страховика), але й зовнішні економічні чинники (макроекономічну ситуацію, кон'юнктуру страхового ринку, рівень конкуренції, ринкову вартість грошей у часі) [3, с. 25].

Висновки. Перехід до вартісно-орієнтованого управління є комплексним і глибоким процесом, який виходить за рамки простої зміни управлінських підходів або впровадження нових інструментів. Він передбачає докорінну трансформацію управлінської філософії страхової компанії, що охоплює всі аспекти її діяльності. Перш за все, це потребує формування нового мислення у менеджменту, спрямованого на розуміння і реалізацію ключового принципу створення довгострокової вартості. Це означає, що всі рішення, які ухвалюються, мають базуватися на оцінці їхнього впливу на вартість компанії, враховуючи інтереси як власників, так і інших зацікавлених сторін. Крім того, необхідна реорганізація організаційної структури компанії для забезпечення більшої прозорості, гнучкості та орієнтації на досягнення стратегічних цілей. У центрі цієї реорганізації має бути інтеграція механізмів управління вартістю на всіх рівнях, починаючи від окремих підрозділів і закінчуючи всією компанією. Система мотивації персоналу також потребує змін. Працівники повинні бути зацікавлені у досягненні результатів, які сприяють зростанню вартості компанії. Це може включати впровадження системи преміювання, що базується на ключових показниках ефективності (КПІ), які

відображають створення додаткової вартості. Окрему увагу слід приділити розробленню системи показників, які дозволяють оцінювати і вимірювати вартість компанії. Це передбачає використання сучасних інструментів фінансового аналізу, таких як показники EVA (економічна додана вартість), ROIC (прибутковість на інвестований капітал), а також моніторинг інших фінансових і нефінансових параметрів, які мають безпосередній вплив на вартість компанії.

Загалом, перехід до вартісно-орієнтованого управління є стратегічним викликом для страхової компанії, який вимагає системного підходу, залучення всіх рівнів управління і створення культури, орієнтованої на сталий розвиток і підвищення вартості. Це не лише забезпечує конкурентні переваги, але й сприяє довгостроковій стабільності та розвитку бізнесу.

Література

1. Євдокимов В. В., Валінкевич Н. В., Завалій Т. О. Еволюція базових концепцій вартісно-орієнтованого управління. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. № 3 (26). С. 384–393
2. Стащук О. В. Вартісно-орієнтоване управління фінансами підприємств. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1645/1582> (дата звернення 5.11.2024р.)
3. Баранов А. Л. Особливості застосування вартісно-орієнтованого підходу в управлінні страховою компанією. *Фінанси, облік і аудит*. 2018. Вип. 2. С. 20–36.

Форкун Д. І., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ СТРАХУВАННЯМ

Актуальність дослідження. Сільське господарство відіграє важливу роль в економіці будь-якої країни. Воно є основним джерелом виробництва продуктів харчування, необхідних для забезпечення потреб населення і тим самим забезпечує здатність країни гарантувати продовольчу незалежність і безпеку. Сільське господарство стимулює розвиток суміжних галузей, таких як переробка продукції, логістика, виробництво добрив, техніки та засобів захисту рослин і виступає ключовим сектором для забезпечення економічного зростання. Аграрний сектор створює робочі місця для значної частини населення, сприяючи зменшенню рівня безробіття та міграції до міст, підвищенню рівня життя в сільській місцевості, зменшенню рівня бідності та забезпеченню соціальної стабільності. Для багатьох країн сільськогосподарська продукція є важливою статтею експорту. Доходи від експорту зернових, олійних культур, фруктів, овочів та інших продуктів зміцнюють національну економіку і сприяють позитивному платіжному балансу. Сільське господарство є важливою сферою для впровадження новітніх технологій, таких як точне землеробство, біотехнології та цифрові системи управління. Це підвищує продуктивність і конкурентоспроможність сектора. Втім, виробництво сільськогосподарської продукції значною мірою залежить від різноманітних факторів, зокрема погодних умов і кліматичних змін, що підвищує його вразливість до несприятливих природних явищ і катаклізмів. Це створює необхідність у надійному захисті від потенційних збитків, а також від інших ризиків, пов'язаних із веденням аграрного бізнесу.

Страхування сільськогосподарських ризиків є ефективним механізмом, який сприяє стабільності відтворювальних процесів, забезпечує захист агровиробників від фінансових втрат, а також враховує економічні інтереси страхових компаній і держави загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на значну роль сільського господарства в економіці країни питання управління сільськогосподарським страхуванням є об'єктом дослідження вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема: Ю. Алескерової, Л. Вдовенко, Н. Танклевської, В. Базичевич, Н. Внукової, Н. Ткаченко, О. Вовчак та ін. Враховуючи значний науковий доробок дослідників, варто відмінити необхідність подальших досліджень у даній сфері, що спричинено

складними умовами функціонування як страхових компаній так і сільськогосподарських товаровиробників в умовах воєнного стану.

Мета статті: дослідження сутності та особливостей управління сільськогосподарським страхуванням.

Виклад основного матеріалу. Управління сільськогосподарським страхуванням є комплексним процесом, спрямованим на організацію ефективної системи страхового захисту аграрного сектору. Це включає планування, реалізацію та контроль заходів, які забезпечують мінімізацію ризиків, пов'язаних з діяльністю в сільському господарстві, і гарантують фінансову стійкість як агровиробників, так і страхових компаній.

Управління сільськогосподарським страхуванням має на меті створення надійної системи захисту, яка враховує інтереси всіх учасників: агровиробників, страхових компаній та держави.

Методичні підходи до організації та управління страховими продуктами в аграрній сфері спрямовані на формування ефективного ринку сільськогосподарського страхування. Основними пріоритетами такого розвитку є підвищення рентабельності та привабливості цього виду діяльності для інвесторів. Агровиробники, вкладаючи значні фінансові ресурси в страхові продукти, такі як класичне страхування, мікрострахування або індексне страхування, отримують можливість покривати власні ризики. Це дозволяє мінімізувати непередбачені втрати та забезпечити збалансованість доходів і витрат як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Зі свого боку, страхові компанії, створюючи та впроваджуючи конкурентоспроможні страхові продукти, сприяють ефективному перерозподілу ризиків серед учасників ринку. Це не лише знижує фінансове навантаження на агровиробників, але й забезпечує передумови для зростання прибутковості й рентабельності страховиків, що в кінцевому підсумку сприяє розвитку аграрного сектора та фінансової стійкості ринку загалом.

Сучасний агростраховий ринок потребує належного розширення й удосконалення нормативно-правової бази зі страхування в аграрному секторі, активізація платоспроможного попиту серед можливих страхувальників, покращення сервісу та підвищення рівня якості у сфері надання відповідними страховими компаніями належних послуг, якомога ширшого використання можливостей для налагодження страхового посередництва з метою встановлення ефективних довірчих взаємовідносин між учасниками ринку й імплементації нової моделі державно-приватного партнерства у напрямі розвитку агрострахування [1, с. 106].

Управління ризиками в аграрній сфері вимагає значних фінансових ресурсів та використання сучасних інструментів, спрямованих на зниження або нейтралізацію негативного впливу ризиків. Сільськогосподарська діяльність супроводжується системними ризиками, які можуть завдавати значних збитків усім учасникам ринку аграрного страхування. У таких умовах розмір страхових виплат часто перевищує суми, отримані від страхових премій. Це створює значні фінансові труднощі для страховиків і перестраховальних компаній, які без підтримки держави не мають змоги сформувати достатні страхові резерви для виконання своїх зобов'язань у разі настання страхових випадків. Відсутність державної підтримки в умовах великих або каскадних ризиків змушує страхові компанії підвищувати страхові тарифи. Це може призвести до скорочення ринку аграрного страхування, роблячи страхові продукти недоступними для більшості агровиробників. Як наслідок, страхування залишатиметься привілеєм великих сільськогосподарських підприємств, тоді як малі та середні фермери, найбільш уразливі до ризиків, не зможуть скористатися цим механізмом захисту.

Державну підтримку в сфері сільськогосподарського страхування можна розглядати як систему різних інструментів, заходів та стимулів, які дозволяють державі впливати на аграрних виробників, спрямовуючи їх дії в рамках визначених цілей для підвищення прибутковості та фінансової стабільності в сільському господарстві. Головна мета державної підтримки в цій галузі полягає у забезпеченні скоординованого функціонування різних елементів системи, враховуючи інтереси всіх учасників процесу [2, с. 173]. Державною підтримкою страхування сільськогосподарської продукції в Україні є надання сільськогосподарським товаровиробникам з державного бюджету в порядку, грошових коштів у вигляді відшкодування частини вартості страхового платежу (страхової премії), нарахованого за договором страхування сільськогосподарської продукції.

Ключовими напрямками удосконалення управління сільськогосподарським страхуванням в сучасних умовах є: впровадження індексного страхування, що базується на погодних даних (опаді,

температура); розробка мікрострахових продуктів для малих і середніх агровиробників, адаптованих до їх фінансових можливостей; субсидування страхових премій, щоб зробити страхові послуги доступними для широкого кола агровиробників; розробка стабільної законодавчої бази, яка гарантує прозорість і передбачуваність взаємодії між страховиками, агровиробниками та державою; залучення міжнародних страхових і перестраховальних компаній для зміцнення фінансового потенціалу ринку; створення системи прогнозування кліматичних ризиків для покращення планування страхових продуктів; поєднання страхування з агрокредитуванням, субсидіями та інвестиційними програмами; розробка комплексних пакетів послуг для фермерів, які включають страхування, технічну підтримку та консалтинг.

Висновки. Таким чином, сільське господарство є не лише базовою галуззю економіки, а й стратегічним сектором, який впливає на соціальний добробут, продовольчу безпеку та сталий розвиток держави. Для підвищення ефективності системи сільськогосподарського страхування необхідно вдосконалити управлінські підходи, враховуючи сучасні виклики та потреби аграрного сектору. Удосконалення управління сільськогосподарським страхуванням сприятиме зниженню фінансових ризиків агровиробників, стимулюватиме сталий розвиток сільського господарства та забезпечить економічну стабільність аграрного сектору.

Література

1. Петренко О. П. Інституціональне забезпечення розвитку агрострахового ринку. *Modern Economics*. 2021. № 28. С. 104–109.
2. Солодовникова І. Л. Державна допомога у сфері страхування як засіб регулювання ризиків в аграрному секторі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 10. С. 168–174.

3. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку державного сектору економіки

Артеменко А. Д., Мутеляк А. А., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

Актуальність дослідження. Найважливішим інструментом державного регулювання економічних процесів, вирішення соціальних, політичних, виробничих, безпекових та інших завдань є державний бюджет. На його формування впливають багато факторів, головним із яких є податково-бюджетна політика. У сучасних умовах воєнного стану питання про ефективність бюджетної політики та її впливу на державний бюджет стоїть досить гостро, а тому вивчення питання ефективності бюджетної політики в сучасних умовах і її впливу на формування державного бюджету залишається актуальним, оскільки мова йде про бюджетну політику, спрямовану на ефективне управління фінансовими ресурсами країни в контексті досягнення стратегічних цілей в умовах нестабільності та загроз національній безпеці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика ефективності бюджетної політики України була порушена у працях таких науковців як Бак Н., Бугель Ю., Ватаманюк-Зелінська У., Дедушев І., Західна О., Кухарська Г., Романчишин Н., Чугунов І. та ін.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей бюджетної політики України в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Бюджетна політика – це цілеспрямована управлінська діяльність стратегічного рівня з визначення основних напрямів розвитку бюджетних відносин в державі і виробленням конкретних шляхів їх використання що приймаються органами законодавчої та виконавчої влади, які визначають розвиток і використання фінансових відносин в інтересах громадян, суспільства і держави.

Стратегічна мета бюджетної політики держави полягає у створенні державою необхідних економічних, правових та організаційних засад підвищення ролі бюджету як інструменту формування і оптимального розподілу фінансових ресурсів між різними ланками бюджетної системи для ефективного її розвитку, спрямованого на економічне зростання та підвищення життєвого рівня населення. За таких умов активний вплив бюджетної системи на фінансові зв'язки і потоки між різними секторами економіки є необхідною умовою забезпечення стійкого зростання економічного потенціалу держави, підвищення її міжнародної конкурентоспроможності та безпеки.

Дуальність бюджетної політики полягає в тому, що в ній поєднані об'єктивні та суб'єктивні аспекти (див. рис. 1) [2].

Аналіз військових дій на території України з лютого 2022 року та особливості економічного розвитку в цей період дозволяють виділити чотири основних виклики для бюджетної політики [1]:

– фізичне зменшення кількості підприємств-платників податків, ракетні атаки проти енергетичної інфраструктури та перебої з електропостачанням, що вплинуло на обсяги надходжень податків та зборів до державного бюджету;

– окупація та блокада вітчизняних портів, введення безпольотної зони, перевантаженість наземних логістичних маршрутів та невідповідність залізничних колій України та Європи, що вплинуло на зміни динаміки зовнішньої торгівлі та привело до недоотримання державним бюджетом коштів від оподаткування зовнішньоекономічної діяльності;

- впровадження низки податкових та митних пільг, спрямованих на підтримку розвитку бізнесу в умовах війни, вплинуло на зниження обсягів надходжень до державного бюджету;
- вибір структури видатків державного бюджету з акцентом на зростання видатків на оборону, однак в умовах затяжної війни необхідно створювати умови для розвитку національної економіки в умовах бойових дій, оскільки саме власні фінансові та виробничі ресурси є ключовим джерелом стратегічного економічного розвитку країни в період воєнного стану.

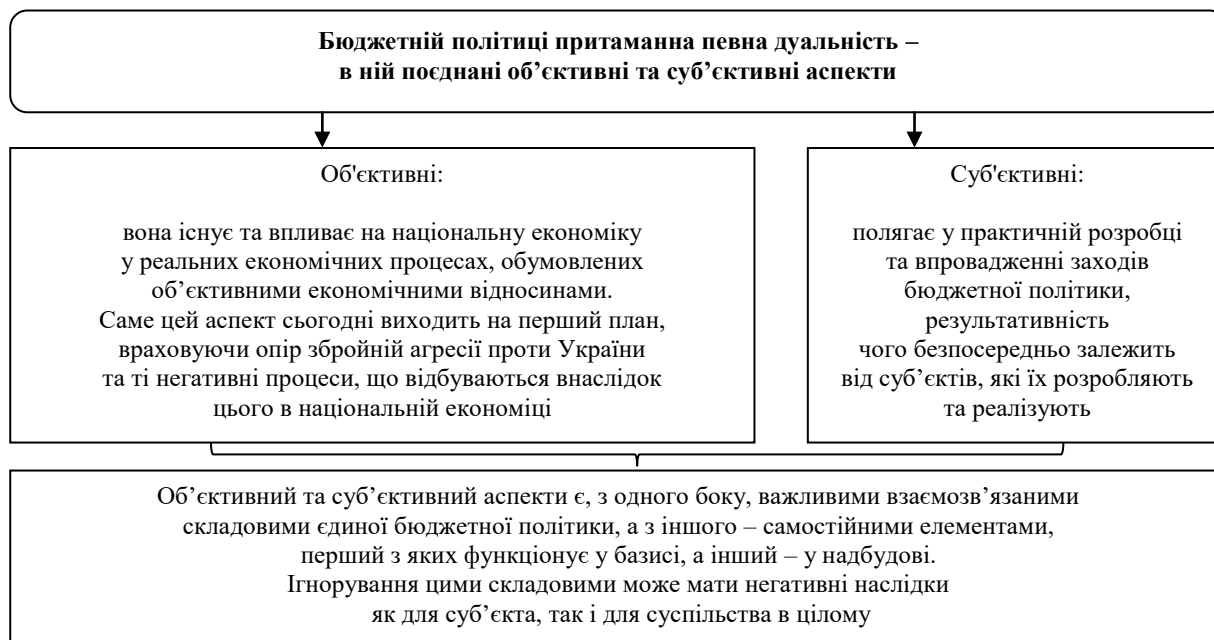

Рис. 1. Дуальність бюджетної політики

Джерело: складено авторами за матеріалами [2]

Висновки. Проведений аналіз показав, що в умовах воєнного стану в Україні основна увага в бюджетній політиці має бути акцентована на оборонних видатках та розвитку військового озброєння і техніки. Однак необхідно збільшити інвестиції в інфраструктуру, особливо тих територій, які постраждали від збройної агресії [4]. Підтримка розвитку малого і середнього бізнесу зменшить залежність від імпорту та забезпечить насичення ринку вітчизняними ресурсами. Необхідно також створити програми соціального захисту, фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських ініціатив, пов'язаних з оборонними технологіями та економічною конкурентоспроможністю [3]. Для досягнення поставлених цілей необхідно забезпечувати ефективне управління бюджетними ресурсами, здійснювати моніторинг і аналіз ефективності витрат, забезпечувати прозорість фінансового менеджменту.

Література

1. Бугель Ю. Бюджетна політика України в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. Економічний аналіз. 2023. № 33.2. С. 128–138.
2. Дедушев І.В. Бюджетна політика: зміст та особливості. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право*. 2023. Т. 2. Вип. 77. С. 37-41. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/283774/277976>
3. Західна О., Круглякова В., Рахвал, І. Бюджетна політика України: стан, оцінювання, перспективи. *Молодий вчений*. 2023. №10 (122). С. 194-199. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-10-122-38>
4. Романчишин Н.С. Основні напрямки бюджетної політики України в час війни. *Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні : матеріали III Міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених і студентів: тези доповідей*. Львів : Львівський торговельно-економічний університет, 2023. С. 197–199.

Бартош А. А., Волкова В. В.
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
м. Вінниця

РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Актуальність дослідження. Місцеве самоврядування в Україні є ключовим елементом демократичного устрою держави, що забезпечує право територіальних громад на самостійне вирішення питань місцевого значення. Воно виступає важливим механізмом управління на рівні сіл, селищ і міст, сприяючи розвитку місцевих ініціатив, соціально-економічних та культурних програм. Аналіз структури бюджету дає змогу зрозуміти пріоритети фінансування та ефективність використання ресурсів на місцях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В статті проаналізовано законодавчу базу, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1] та Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [5], проаналізовано наукову роботу Мішина Н. В. [3].

Мета статті: дослідження територіальної громади як первинного суб'єкта місцевого самоврядування та виділення шляхів покращення її фінансової незалежності.

Виклад основного матеріалу. Місцеве самоврядування в Україні – це забезпечене державою право і реальна можливість територіальної громади (жителів села, селища, міста чи добровільного об'єднання жителів кількох населених пунктів) самостійно або через відповідні органи і посадових осіб вирішувати питання місцевого значення в рамках Конституції та законів України [1].

Місцеве самоврядування [1] реалізується територіальними громадами сіл, селищ і міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні та міські ради й їхні виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад цих населених пунктів.

Державна політика України в сфері місцевого самоврядування ґрунтується на інтересах мешканців територіальних громад і спрямована на децентралізацію влади. Децентралізація або реформа децентралізації – це процес реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, розпочатий у 2014 році. Основна мета цієї реформи – створити умови для становлення ефективною та відповідальною місцевою влади, яка здатна забезпечити комфортне та безпечне середовище для життя громадян по всій країні. Реформа передбачає не лише передачу повноважень і ресурсів від державних органів до місцевого самоврядування, але й створення базового суб'єкта – спроможної територіальної громади [2].

Прийнята Кабінетом Міністрів України 1 квітня 2014 р. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, визначає основні шляхи вирішення проблем у системі місцевого самоврядування. Основні напрямки змін включають: формування обґрунтованої територіальної бази для роботи органів місцевого самоврядування та виконавчої влади; забезпечення необхідних матеріальних, фінансових і організаційних ресурсів для здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень; для чіткого розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та виконавчою владою на різних рівнях адміністративно-територіальної структури, з урахуванням принципів субсидіарності та децентралізації; для активного залучення громадян до процесу ухвалення управлінських рішень і підтримки розвитку інструментів прямої демократії [5].

Структура бюджету територіальної громади включає доходи, міжбюджетні трансферти, видатки, резервний фонд (до 1 %) та оборотний залишок бюджетних коштів (до 2 %). Пропоную в таблиці 1 розглянути та проаналізувати бюджети районів Вінницької області. Як видно з неї та з рис. 1 доходи районів Вінницької області перевищують видатки на 2 364 339,82 грн, що свідчить про позитивне сальдо бюджету. Основна частина доходів надходить у вигляді офіційних трансфертів, що може свідчити про значну залежність бюджету від зовнішнього фінансування, а не від податкових та неподаткових надходжень.

Структура бюджету районів Вінницької області [4]

За доходами		За видатками	
Податкові надходження	12 736.28 грн	Загальнодержавні функції	8 007 087.53 грн
Неподаткові надходження	1 414 275.17 грн	Громадський порядок, безпека та судова влада	529 720.00 грн
Офіційні трансферти	15 658 162.61 грн	Економічна діяльність	23 000.00 грн
		Соціальний захист та соціальне забезпечення	6 161 026.71 грн
РАЗОМ	17 085 174.06 грн	РАЗОМ	14 720 834.24 грн

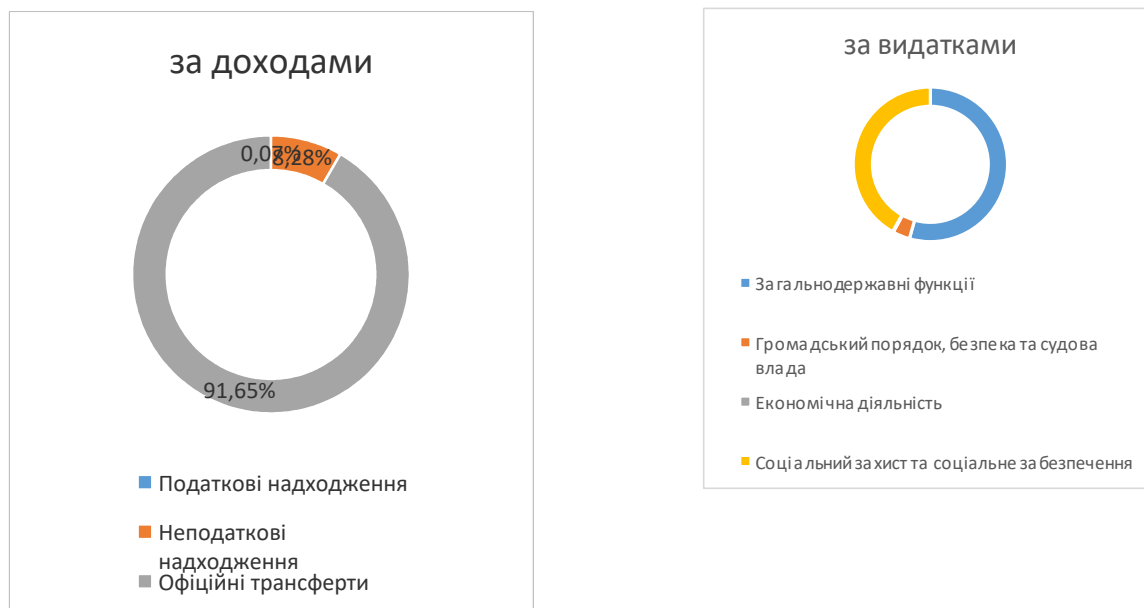

Рис. 1. Структура бюджету за доходами та видатками

Шляхи покращення фінансової незалежності територіальних громад в умовах реформи децентралізації

Оптимізація податкових надходжень	Розширення податкової бази	Це включає виявлення та реєстрацію нових платників податків на території громади, зокрема малого бізнесу та підприємців, а також легалізацію самозайнятих осіб
	Залучення інвесторів і нових бізнесів	Створення умов для розвитку бізнесу через надання податкових пільг, орендних знижок для інвестиційних проектів, розвиток індустріальних парків, що забезпечить громаду постійними податковими надходженнями та робочими місцями
Вдосконалення використання місцевих бюджетів	Планування бюджету на довгострокову перспективу	Створення багаторічних планів розвитку з обґрунтованим розподілом ресурсів на ключові проекти, які принесуть довгострокову вигоду для громади
Залучення додаткових джерел фінансування	Державні та міжнародні гранти	Використання можливостей національних і міжнародних програм (гранти ЄС, програми розвитку ООН, що виділяються для підтримки реформ децентралізації і розвитку інфраструктури в Україні)
Ефективне управління земельними ресурсами	Оптимізація землекористування	Виявлення невикористовуваних або неефективно використовуваних земельних ділянок з подальшою передачею їх в оренду або продаж. Це забезпечить громаді стабільні надходження від оренди/продажу
Впровадження інноваційних фінансових інструментів	Енергоефективні проекти	Інвестування у проекти енергоефективності (утеплення будівель, модернізація вуличного освітлення), які зменшать витрати на енергію і дадуть змогу вивільнити кошти для інших потреб

Джерело: складено на основі [1–4]

Значна частина видатків спрямована на загальнодержавні функції та соціальний захист, що вказує на пріоритет цих сфер у бюджеті. Витрати на економічну діяльність районів Вінницької області є дуже низькими, що може свідчити про недостатнє фінансування розвитку економіки.

Для покращення фінансової незалежності територіальних громад необхідно приділяти більше уваги розвитку місцевої економіки та залученню додаткових джерел доходів, зокрема шляхом ефективного використання комунальних підприємств і стимулювання підприємницької діяльності на місцевому рівні. В таблиці 2 наведено шляхи, які можуть суттєво сприяти підвищенню фінансової спроможності територіальних громад.

Впровадження запропонованих шляхів покращення дозволить територіальним громадам зменшити залежність від державних субвенцій, підвищити рівень фінансової стабільності та збільшити можливості для реалізації власних соціально-економічних програм. Це, в свою чергу, сприятиме підвищенню якості життя населення та сталому розвитку громад у довгостроковій перспективі.

Висновки. Реформа децентралізації в Україні створила нові можливості для розвитку територіальних громад, надаючи їм більше повноважень і ресурсів для самостійного вирішення місцевих питань. Проте, аналіз бюджету громад та їхньої залежності від зовнішніх фінансових трансфертів показує, що вони ще не досягли достатньої фінансової незалежності. Основна частина доходів продовжує надходити від офіційних трансфертів, тоді як податкові та неподаткові надходження залишаються недостатньо розвинутими.

Література

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР : станом на 21 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 09.10.2024).
2. Децентралізація: повноваження рад територіальних громад. *Платформа правових консультацій WikiLegalAid*. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Децентралізація:_повноваження_рад_територіальних_громад (дата звернення: 25.10.2024).
3. Мішина Н. В. Територіальні громади та об'єднані територіальні громади в Україні // Наук. пр. Нац. ун-ту «Одес. юрид. академія». 2019. Т. 24.
4. Портал «Бюджет для громадян». *Access Denied*. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/0230000000/info/indicators> (дата звернення: 09.10.2024).
5. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-р#Text> (дата звернення: 25.10.2024).

Дикун О. О., Синчак В. П.
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький

НЕПРЯМІ ПОДАТКИ В ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. В умовах сучасних викликів особливу увагу необхідно приділяти формуванню надійної фінансової бази держави, забезпеченню стабільних фінансових потоків та ефективному поповненню державного бюджету. Попри складну ситуацію, пов'язану з війною на території України, непрямі податки залишаються основним джерелом доходів державного бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі на податкову тематику значна увага зосереджується на вдосконаленні податкової системи України. Тема непрямих податків відображається в численних наукових працях, зокрема Буцька О. Ю. [1], Васильчук В. В. [3], Данило В. І. [4], в яких аналізується їх вплив на розвиток економіки та інвестиційну активність, забезпечення надходжень до бюджету та умов для підвищення добробуту населення.

Мета статі: вивчення вагомості непрямих податків у фінансовій системі держави з огляду на динаміку їх надходження до бюджету за декілька років.

Виклад основного матеріалу. З літературних джерел відомо, що непрямі податки накладаються на товари та послуги і включаються до їх вартості або тарифів. Покупці сплачують їх при покупці товарів або отриманні послуг, а до бюджету ці кошти надходять через продавців або виробників. Розраховуються такі податки на основі цін або характеристик товарів і не залежать від доходів платника. В Україні непряме оподаткування включає три основні види податків: на додану вартість, акцизний податок і мито [1].

Акцизний податок запроваджено в Україні у 1992 році, а його правову основу нині закріплено у Податковому кодексі України. Спочатку акциз охоплював широкий спектр товарів, включаючи предмети розкоші, але згодом обмежився переважно алкогольними та тютюновими виробами, нафтопродуктами та автомобілями [2]. На початковому етапі акцизний збір (саме таку назву він мав спочатку) стягувався з широкого спектра товарів, включаючи не лише алкогольні та тютюнові вироби, але й предмети розкоші, такі як килими та ювелірні вироби тощо. Проте з часом перелік підакцизних товарів звужувався, і 2003 року акцизний збір залишився в основному на тютюнові вироби, алкогольні напої, нафтопродукти та автомобілі.

ПДВ введено з 1 січня 1992 року, початкова ставка якого становила 28 %, пізніше знижена до 20 %. ПДВ стикнувся з проблемами адміністрування, зокрема з численними пільгами. Лише 1997 року новий закон встановив механізм бюджетного відшкодування та податкового обліку [3].

Мито є третьою категорією непрямих податків, що стосується зовнішньоекономічної діяльності, зокрема оподаткування товарів при їх експорті, імпорті або транзиті. У сучасних умовах мито не має значного впливу на податкову систему, оскільки міжнародні угоди часто передбачають пільгові умови митного оподаткування або взагалі безмитну торгівлю. Сьогодні мито, як форма податку, зазвичай встановлюється не стільки з метою поповнення державного бюджету, скільки для захисту внутрішнього ринку та підтримки національних галузей [4].

Таблиця 1 демонструє динаміку надходжень і змін непрямих податків в Україні за 2020–2023 рр. Непрямі податки, такі як ввізне та вивізне мито, акцизний податок з вироблених товарів та ввезених на митну територію України, та ПДВ з вітчизняних та імпортних товарів.

Таблиця 1

Динаміка надходжень непрямих податків в Україні, млн грн

Вид непрямих податків	Рік			
	2020	2021	2022	2023
Ввізне мито	30,203	36854,9	26246,0*	40559,4*
Вивізне мито	257	1322,3		
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	80449,3	82858,4	60699,1	92583,9
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	57846,9	79592,8	41653,8	74762,7
ПДВ з вітчизняних товарів	126486,6	155774,8	213948,0	214639,3
ПДВ з імпортних товарів	274113,5	380714,4	253053,0	366158,0

Джерело: складено на основі [5]

*Не наведено окремих даних

Протягом 2020–2023 років ввізне мито відзначалося різким зростанням, потім спадом і знову підйомом, що пов'язано зі змінами в обсягах імпорту. Вивізне мито також зазнало значного приросту на певному етапі, проте в цілому залишалось на нижчому рівні. Акциз з товарів вироблених в Україні, показував нестабільність: після зростання в один рік наступний період супроводжувався спадом, однак потім показники відновились. Схожа динаміка спостерігалася й для акцизного податку на ввезені товари, з періодами як зростання, так і спаду, із поступовим відновленням. ПДВ як з

вітчизняних, так і з імпортних товарів демонстрував стабільне зростання, що вказує на стійкий попит на внутрішню й імпортовану продукцію.

Для кращого розуміння значення непрямих податків у фінансуванні бюджету варто звернути увагу на статистичні дані, які відображають їхню динаміку та частку в загальних доходах зведеного бюджету України. У таблиці 2 наведено показники непрямих податків, зокрема ПДВ, акцизу та мита за 2020-2023 роки, що дозволяє оцінити їхній вплив на економіку та бюджетну політику країни.

Таблиця 2

Надходження непрямих податків до зведеного бюджету України, млн грн

Вид непрямих податків	Рік			
	2020	2021	2022	2023
Непрямі податки, усього, в т.ч.	584 563,10	754 966,70	598 462,20	797 073,74
ПДВ	400 600,10	536 489,10	467 001,00	580 797,30
Акцизний податок	153 850,30	180 300,40	105 215,20	175 716,40
Мито	30 112,70	38 177,20	26 246,00	40559,4
Всього податкових надходжень	1 136 687,20	1 453 804,10	1 343 225,00	1 633 808,50
Всього доходів зведеного бюджету,	1 376 673,80	1 662 333,60	2 196 273,30	3 108 460,50
Частка непрямих податків в податкових надходженнях, %	51,43	51,93	44,55	47,18
Частка непрямих податків у доходах зведеного бюджету, %	42,46	45,42	27,25	52,62

Джерело: складено на основі [5]

Аналізуючи показники, можемо відзначити, що в 2020 та 2021 роках частка непрямих податків у доходах зведеного бюджету перевищувала 51 %, утримуючись на високому рівні. Проте у 2022 році, з початком повномасштабної війни, цей показник знизився до 44,55 %, що відображає зниження економічної активності. У 2023 році питома вага непрямих податків зросла до 47,18 %, що свідчить про поступову стабілізацію економіки після початку війни в Україні.

Висновки. Отже, непрямі податки відіграють важливу роль у фіскальній політиці, сприяючи зростанню податкових надходжень. Вони накладаються на споживання товарів і послуг, що дозволяє ефективно впливати на економічний розвиток, оскільки збільшення споживчого попиту безпосередньо підвищує податкові надходження. Водночас система непрямого оподаткування в Україні потребує вдосконалення, а посилення її фіскального значення може допомогти не тільки в наповненні бюджету, але й у стимулюванні стійкого економічного зростання в умовах сучасних викликів.

Література

1. Буцька О. Ю., Тимошенко О. В., Продай І. А. Непрямі податки: економічна сутність, види, переваги та недоліки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 8. С. 67–72.
2. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
3. Васильчук В. В. Історія розвитку податку на додану вартість в Україні. *Ефективна економіка*. 2019.
4. Данило В. І., Мединська Т. В. Особливості сплати мита в Україні ЛТЕУ, 2023.
5. Доходи зведеного бюджету України URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2023/>

Кирилюк О. М., Бороденко Т. М.
Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана»,
м. Київ

**ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МІСЦЕВИХ ГРОМАД
У КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ЕКОНОМІКИ
ПІД ЧАС ВІЙНИ**

Актуальність дослідження. Державна підтримка місцевих громад у контексті відновлення інфраструктури та економіки під час війни зумовлена гострою потребою забезпечення життєво важливих умов у регіонах, що зазнали значних руйнувань та економічних втрат. Військові дії на території України завдали значних збитків інфраструктурі й суттєво послабили соціально-економічний розвиток багатьох громад, особливо в східних і південних областях країни. Ці регіони потребують комплексної державної підтримки для відновлення ключових інфраструктурних об'єктів, стимулювання інвестиції та економічної активності, а також створення умов для повернення громадян до повноцінного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державної підтримки місцевих громад є доволі комплексним та потребує усестороннього вивчення. Роль органів місцевого самоврядування у процесі відновлення країни в умовах воєнного стану розглядається в наукових роботах О. Берданової, О. Васильєвої, І. Пирого, Ю. Куца. Нормативно-правові аспекти відновлення та розвитку територіальних громад висвітлено у дослідженнях Т. Лукері, Л. Горбатої, О. Шуляк.

Мета статті: дослідити та обґрунтувати ефективні механізми державної підтримки місцевих громад для відновлення інфраструктури та економіки в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні українські громади зазнають численних викликів, пов'язаних із наслідками війни: безпекових, економічних, політичних та соціальних. Серед основних факторів, що ускладнюють адаптацію місцевих громад є масова міграція, зниження економічного потенціалу, уповільнення реформи децентралізації та обмежена взаємодія між органами місцевого самоврядування (ОМС) і центральною владою. Попри це на третій рік війни, стійкість багатьох громад залишається високою. Проте адаптація громад є неоднорідною та багато в чому залежить від активності місцевої влади та держави.

Ефективність роботи ОМС визначається низкою чинників, серед яких [1]:

- планування з урахуванням контексту війни;
- стратегічний підхід процесу відновлення;
- співпраця з громадським сектором.

Громадський сектор та держава відіграють ключову роль у підтримці громад. Громадські організації мобілізують ресурси, підтримують вразливі групи, допомагають у побудові співпраці між ОМС, державою і місцевими мешканцями. Вони сприяють прозорості влади, розвитку місцевого активізму та створення стратегічних рішень для громад.

Під час війни громади потребують комплексної підтримки в п'яти ключових напрямках:

- посилення спроможності ОМС;
- підвищення економічної стійкості;
- забезпечення соціальних послуг;
- залучення громадськості до процесів прийняття рішень;
- зміцнення згуртованості.

Для прифронтових та деокупованих громад першочерговими є потреби у відбудові інфраструктури, безпеці, економічній стійкості та соціальних послугах.

Успішне відновлення ґрунтується на таких принципах, як: стратегічність, системність, децентралізація, координація, прозорість та залученість місцевих мешканців. Стратегічність передбачає єдину політику відновлення, зрозумілу для всіх учасників процесу. Системність полягає в реалізації взаємопов'язаних проєктів, що відповідають повсякденним потребам громади [2].

Процес відновлення залежить від тривалості війни, активності міжнародних партнерів та єдності політики держави. Важливо, щоб центральна та місцева влада, громадські організації та донори координували свої дії та здійснювали відновлення з урахуванням потреб окремих громад. Взаємодія і прозорість, адаптація рішень під специфіку кожної громади, довгострокова стратегія відновлення сприятимуть відновленню України, забезпечуючи її сталий розвиток у майбутньому.

Розробка державної політики щодо територій потребує врахування їхніх специфічних умов. Актуалізація Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року, ініційована Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України, включає оновлення системи управління та надання послуг на постраждалих територіях від війни. Консультації з представниками місцевих адміністрацій, експертами й волонтерами дали змогу визначити такі ключові напрямки[3]:

- створення кадрового резерву для управління й надання базових послуг;
- розвиток економічної та соціальної реабілітації;
- інтеграція деокупованих територій у національний інформаційний простір;
- подолання наслідків мілітаризації, зокрема через перепідготовку фахівців;
- впровадження програм психологічної підтримки та ментальної реінтеграції.

Окрім відновлення, важливий також розвиток територіальних громад. Це передбачає:

- підвищення стійкості публічного управління відповідно до безпекових і демографічних викликів;
- відновлення місцевого самоврядування у районах, де діяли військові адміністрації;
- стимулювання економічної активності шляхом нових стратегічних орієнтирів для економічної трансформації постраждалих регіонів.

Фінансова підтримка є ключовою для відновлення економічної стійкості цих територій. Парламент і уряд повинні сприяти місцевим громадам через закріплення законодавчої бази та впровадження стимулів, таких як [4]:

- податкові пільги для місцевих підприємств;
- спрощення процедури зміни цільового призначення землі для організації виробництва;
- кредитні пільги для постраждалих підприємств;
- податкові канікули для підприємців і надбавки працівникам у сфері освіти, медицини та комунального господарства;
- фінансові стимули для розвитку мікро- та малого бізнесу для задоволення потреб місцевих жителів.

Ці заходи створять умови для успішного відновлення деокупованих територій, стимулюючи їх соціально-економічний розвиток та інтеграцію. Для відновлення та розвитку країни, в першу чергу, деокупованих і постраждалих територій, важливо забезпечити ефективну взаємодію органів державної влади та місцевого самоврядування різних рівнів, удосконалити фінансові механізми підтримки регіонального та місцевого розвитку, зробити їх максимально прозорими та зрозумілими для всіх.

Висновки. Державна підтримка місцевих громад є критично важливою для відновлення інфраструктури та економіки під час війни. Військові дії завдали серйозних збитків, особливо в східних і південних регіонах України, що зумовлює необхідність комплексного підходу до відновлення. Основними напрямками підтримки мають стати посилення спроможності місцевих органів самоврядування, розвиток економічної активності, забезпечення соціальних послуг та інтеграція громад у національний інформаційний простір.

Література

1. Відновлення і потреби громадянського суспільства: дослідження Socioinform. URL: <https://www.irf.ua/vidnovlennya-i-potreby-go-doslidzhennya-socioinform/> (дата звернення: 05.11.2024).

2. Ukrinform. Відновлення та розвиток деокупованих територіальних громад: реальність та перспективи. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3834546-vidnovlenna-ta-rozvitok-deokupovanih-teritorialnih-gromad-realnist-ta-perspektivi.html> (дата звернення: 05.11.2024).

3. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: https://mtu.gov.ua/files/Державна%20стратегія_%202021-2027%20роки.pdf (дата звернення: 05.11.2024).

4. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#n11> (дата звернення: 05.11.2024).

5. Пирого І. С., Пирого М. І. Роль місцевого самоврядування у відбудові в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Вип. 77. Ч. 1. 2023. С. 117–123.

Козак В. В., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НА РИНКУ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Актуальність дослідження. Охорона здоров'я є однією з найважливіших сфер життєдіяльності суспільства, оскільки саме вона забезпечує збереження та зміцнення здоров'я населення, а також надання медичної допомоги в разі захворювання. Фінансове забезпечення охорони здоров'я виступає одним із ключових факторів, що впливає на ефективність її функціонування. Вхід України до Європейського Союзу вимагає вдосконалення бюджетної сфери, зокрема і в частині підвищення якості системи охорони здоров'я. Вирішенню завдання невідповідності рівня вітчизняних медичних послуг стандартам, які стоять перед ними в умовах ринку та війни, сприятиме впровадження в межах вітчизняної системи охорони здоров'я багатоканального механізму фінансового забезпечення, що визначає актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням фінансового забезпечення сучасної системи охорони здоров'я України присвячені дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких Андрусів У. Я., Кужелєв М. О., Посилкіна О. В., Руденко В. В., Чугунов І. Я., Юрченко Н. Б. та інші.

Метою статті є дослідження теоретичних засад і практики фінансового забезпечення охорони здоров'я на ринку медичних послуг України.

Виклад основного матеріалу. Охорона здоров'я – це основа для розвитку суспільства і держави. Суспільство і держава повинні забезпечувати доступ до якісної медичної допомоги для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу. Конституція України в статті 49 гарантує кожному громадянину право на охорону здоров'я [1]. Це право включає в себе право на медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я в Україні забезпечується державним фінансуванням, яке спрямовується на реалізацію соціальних, медичних та оздоровчих програм.

Джерелами фінансування охорони здоров'я в Україні є: кошти державного та місцевих бюджетів; обов'язкового медичного страхування; добровільного медичного страхування; співплатежі із залученням коштів населення; інноваційних джерел фінансування (рис. 1).

Рис. 1. Джерела формування коштів системи охорони здоров'я

Джерело: складено авторами

Серед інноваційних джерел фінансування системи охорони здоров'я виділяють державно-приватне партнерство (ДПП) у формі фасиліті-менеджменту (facility management), який в сучасних умовах викликів та загроз може стати дієвим способом економії бюджетних коштів через зменшення витрат на утримання об'єктів нерухомості галузі, проведення їх капітального ремонту, закупівлю і обслуговування вартісного медичного обладнання з одночасним підвищенням якості медичних послуг [2].

Основними формами фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні є бюджетне фінансування; добровільне медичне страхування; самофінансування; кредитування.

В умовах викликів та загроз, коли Україна буде правову та демократичну державу з соціально-орієнтованою ринковою економікою, особливо важливим є забезпечення доступності та якості медичної допомоги для всіх громадян. Фінансування охорони здоров'я відіграє ключову роль у досягненні цієї мети.

Нова модель фінансування охорони здоров'я має на меті забезпечити громадянам доступ до якісних медичних послуг, незалежно від їхнього фінансового стану. Основними елементами нової моделі є: чіткі гарантії держави; кращий фінансовий захист громадян у випадку хвороби; ефективний та справедливий розподіл публічних коштів; скорочення неформальних платежів; створення стимулів до поліпшення якості надання медичної допомоги [3].

Проведений аналіз обсягів та динаміки видатків на охорону здоров'я в Україні показує, що протягом 2016–2022 рр. спостерігалася усталена тенденція їх щорічного зростання в абсолютних показниках (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка фінансування охорони здоров'я в Україні в 2016–2023 рр.

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Видатки державного бюджету на охорону здоров'я, млрд грн	57,9	56,9	75,2	86,9	97,7	133,2	172,2	196,8	178,4
Частка видатків на охорону здоров'я в державному бюджеті, %	10,0	8,3	8,9	8,8	8,9	10,5	11,9	6,5	5,3
Частка видатків на охорону здоров'я у ВВП, %	3,6	3,2	3,4	3,3	3,2	3,0	3,2	3,3	2,8

Джерело: складено авторами за матеріалами Мінфіну

Суттєве зростання відмічається в 2020 році в умовах пандемії COVID-19, що є позитивною тенденцією, яка дозволяє вирішувати питання соціально-економічного характеру. В 2023 році відмічаємо зменшення видатків на охорону здоров'я на 18,4 млрд, або на 9,4 % порівняно з 2022 р., що пов'язано із воєнним станом в Україні та зміщенням пріоритетів фінансування на забезпечення обороноздатності країни. Частка видатків на охорону здоров'я у Державному бюджеті України в 2015–2019 рр. перебуває в межах 8,3–10 %, тоді як у 2020 році вона сягає 10,5 %, а у 2021 році – 11,9 %, що безпосередньо пов'язано з пандемією COVID-19 та фінансуванням заходів, спрямованих на її подолання. 2022 рік ознаменувався військовим вторгненням РФ, що вплинуло на зменшення частки видатків на охорону здоров'я до 6,5 %, а в 2023 році – до 5,3 % загальних видатків державного бюджету.

Відповідно до затвердженого Державного бюджету України на 2024 рік, на охорону здоров'я заплановано 201,7 млрд грн, тобто збільшення складає 13,1 %. Найбільшою статтею витрат визначено реалізацію програми державних гарантій медичного обслуговування населення на фінансування якої у бюджеті передбачено 158,8 млрд грн (на 11,2 % більше, ніж у 2023 р.). На керівництво та управління у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення передбачено 181 млн грн – даний напрямок знаходиться у компетенції Національної служби здоров'я України.

Висновки. Проведений аналіз фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні дозволяє констатувати, що головним пріоритетом її реформування в умовах викликів війни та наслідків світової пандемії COVID-19 має стати модернізація системи на основі справедливого розподілу фінансових ресурсів залежно кількості наданих медичних послуг та результатів проведеного лікування. Тобто в пріоритеті визначається фінансування якості, а не генерація кількості послуг.

Література

1. Конституція: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р.: станом на 10.11. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%BB%D1%80#Text> (дата звернення: 10.11. 2024 р.).

2. Завоюра К. В. Державно-приватне партнерство та диверсифікація джерел фінансування системи охорони здоров'я. Міжнародні наукові інтернет-конференції. URL: <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/5133/> (дата звернення: 08.11.2024).

3. Видатки на охорону здоров'я: Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/the-reform-of-medicine> (дата звернення: 09.11.2024).

Макартецька В. С., Синчак В. П.

**Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький**

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В УПРАВЛІННІ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ

Актуальність дослідження. Цифровізація в сфері публічних фінансів є невід'ємною частиною сучасного розвитку державних установ, спрямованою на оптимізацію фінансових процесів, підвищення ефективності та прозорості роботи, а також забезпечення доступності інформації для громадян. Ця тенденція є відповіддю на виклики, які ставить суспільство, зокрема, на необхідність мінімізувати вплив людського фактору, уникнути ризиків корупції та раціонально використовувати державні ресурси.

Виклад основного матеріалу. Завдяки інтеграції цифрових технологій, таких як автоматизація, штучний інтелект, блокчейн та великі дані, державні органи отримують можливість проводити бюджетні операції швидше, точніше і з мінімальними витратами. Основні технологічні тенденції у сфері публічних фінансів, їхню специфіку та переваги для державного управління відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні тенденції цифровізації в управлінні публічними фінансами

Тенденції	Опис і переваги
Використання блокчейн-технологій	Підвищення прозорості та безпеки фінансових операцій, можливість безпечного та відкритого зберігання даних, що знижує ризики корупції та підробки документів
Автоматизація обліку та моніторингу витрат	Дозволяє прискорити обробку фінансової звітності, зменшити витрати на адміністративні процеси і зробити бюджетні витрати більш контрольованими
Використання великих даних	Аналіз фінансових потоків, що дає можливість покращити бюджетне планування та прогнозування доходів і витрат держави.

Джерело: складено на основі [3]

Застосування цифрових технологій в управлінні публічними фінансами також сприяє оперативності у прийнятті рішень і дозволяє краще контролювати використання бюджетних коштів. Зокрема, блокчейн підвищує рівень безпеки фінансових даних, автоматизація обліку забезпечує зниження людських помилок та витрат, а використання великих даних значно покращує аналітичні можливості держави.

Таким чином, цифровізація є важливим інструментом у досягненні економічної стабільності та прозорості, створюючи умови для ефективнішого управління бюджетом та підвищення довіри громадськості до діяльності державних фінансових органів.

З теоретичної точки зору, цифровізація в управлінні публічними фінансами вимагає перегляду традиційних моделей державного управління. Цифрова трансформація об'єднує елементи інформаційної економіки з управлінням фінансами, що вимагає гнучкості в адаптації існуючих фінансових практик. Трансформація державних інститутів включає появу нових функцій, пов'язаних з управлінням цифровими фінансами та захистом даних, зміну підходів до бюджетного планування через використання аналітичних систем для прогнозування бюджетних потреб на основі економічних даних і трендів, а також формування цифрової фінансової культури, яка підвищує потребу в нових навичках у фінансових фахівців, зокрема в управлінні цифровими активами та електронними бюджетами.

Прозорість є одним з головних критеріїв оцінки успішності цифрових трансформацій в управлінні публічними фінансами. Відповідно до законодавства України, цифровізація допомагає підвищити рівень відкритості державних фінансів завдяки забезпеченню громадського доступу до інформації про використання бюджетних коштів. Це включає створення електронних платформ для публічного доступу до фінансових даних [1].

Завдяки цифровим платформам громадяни отримують доступ до інформації про доходи і видатки бюджету, а також про реалізацію державних проектів і програм. Відкритість державних фінансів сприяє підвищенню довіри до органів влади та знижує ризики зловживання бюджетними коштами. Забезпечення прозорості та відкритості потребує:

- створення електронних систем звітності – публічні портали та платформи дозволяють громадянам отримувати інформацію в режимі реального часу;

- стандартизація форматів даних – забезпечення єдиного підходу до звітності для всіх державних структур, що полегшує обробку інформації та знижує ризики непорозумінь.

Ці ініціативи не лише сприяють прозорості державних фінансів, але й підтримують принципи відкритого уряду, що передбачає доступ громадян до актуальної фінансової інформації та залучення громадськості до процесів прийняття рішень. Відкрите зберігання і моніторинг даних знижують корупційні ризики, адже доступність та відкритість фінансових операцій ускладнюють можливості зловживань та сприяють відповідальності посадових осіб. У результаті підвищується ефективність державного управління, а також довіра суспільства до державних інституцій, які впроваджують ці інноваційні підходи в роботу з публічними фінансами.

Цифровізація потребує значних змін у структурі та функціонуванні державних інститутів, зокрема у сфері бюджетного управління. Для реалізації програм цифровізації потрібно перебудувати процеси управління фінансами, створити нові підрозділи, що відповідають за цифрові рішення, та забезпечити належну підготовку кадрів. Інституціональні зміни є основою для успішного впровадження цифрових технологій і включають:

- розробку нової нормативно-правової бази для регулювання цифрових фінансів, яка забезпечить захист даних і підтримку електронного урядування;

- інвестиції в навчання кадрів, підготовка працівників державних установ для роботи з новими технологіями у фінансовій сфері;

- створення міжвідомчих координаційних структур для забезпечення співпраці між різними відомствами у процесі реалізації цифрових ініціатив та обміну інформацією.

Завдяки цим заходам державні інституції можуть стати більш гнучкими та оперативно реагувати на швидкі зміни, що притаманні цифровій економіці. У результаті цифрові трансформації сприятимуть підвищенню якості бюджетного управління, зменшенню витрат і поліпшенню управлінських процесів. Інституціональні зміни дозволяють створити стабільну та безпечну

інфраструктуру для ефективного використання нових технологій, що є важливим кроком до побудови сучасної, прозорої та підзвітної системи управління публічними фінансами.

Висновки. Отже, цифровізація в управлінні публічними фінансами має потенціал для значного покращення якості державного управління, підвищення прозорості та ефективності використання бюджетних ресурсів. Проте, для досягнення максимального ефекту, цифровізація має супроводжуватися інституціональними змінами, новими підходами до управління та правовою підтримкою. Важливо також забезпечити активну участь громадськості та створити умови для громадського контролю, що сприятиме побудові довіри до державних фінансових інститутів і підвищить ефективність використання ресурсів.

Література

1. Коваль Д. А. Технологічні зміни: діджиталізація публічних фінансів. Реформи управління публічними фінансами. *Діджиталізація в публічних фінансах* : зб. тез податкового конгресу. Ірпінь, 2019. С. 332–335.

2. Криниця С. Сучасні тренди розвитку цифрових технологій та їх вплив на публічні фінанси. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*: електронне наукове видання. 2023. № 2. С. 82-120.

3. Про відкритість використання публічних коштів : Закон України від 11.02.2015 р. № 183-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/183-19>. (дата звернення: 5.11.2024)

4. Матвейчук Л. О. Цифрова економіка: теоретичні аспекти. *Вісник Запорізького національного університету*. 2018. № 4 (40). С. 116–127.

5. Матузка Я. В., Горбатюк В. І. Інституціонально-еволюційний аспект формування «нової» якості бюджетних інститутів. *Фінанси України*. 2017. № 5. С. 110–124.

Мельник Ю. В., Самарічева Т. А.

**Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький**

ФІНАНСОВІ ВИКЛИКИ ТА СТІЙКІСТЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження. Перший рік повномасштабного вторгнення росії підкреслив стійкість органів місцевого самоврядування, які зуміли ефективно реагувати на численні виклики, зокрема фінансові, в умовах воєнного стану. Незважаючи на надзвичайну складність 2022 року, місцеві органи влади забезпечили значну підтримку не лише збройним силам та національній безпеці, але й внутрішньо переміщеним особам, які потребували житла. Вони організували діяльність та матеріально-технічне забезпечення ЗСУ, залучали допомогу від іноземних партнерів і водночас підтримували стабільність у всіх сферах суспільного життя на місцевому рівні.

На початку війни фінансовий та матеріальний стан місцевого самоврядування зазнав суттєвого негативного впливу внаслідок змін у економічних умовах. Проте держава забезпечила стабільні умови для бізнесу, зокрема завдяки запровадженню податкових пільг. Додатково, органи місцевого самоврядування ініціювали власні програми підтримки для підприємств, що сприяло додатковому притоку коштів у сферу економічної діяльності та підтримувало рівень зайнятості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку місцевих фінансів в Україні досліджуються в багатьох сучасних наукових працях, зокрема, акцентуючи увагу на викликах, пов'язаних із забезпеченням стійкості місцевих бюджетів у мінливих економічних умовах. Так, І. П. Гнип у своїй науковій роботі розглядає можливості покращення місцевих доходів через удосконалення системи місцевих податків [1]. Д. А. Ковалевич та В. І. Рошило вивчають основи планування та виконання місцевих бюджетів, підкреслюючи важливість ефективного бюджетного менеджменту для протидії фінансовим викликам [2]. У своїй роботі вони акцентують увагу на адаптації бюджетного процесу в умовах невизначеності, що особливо актуально у воєнний час.

С. Я. Кондратюк досліджує раціоналізацію витатків державного і місцевих бюджетів, зосереджуючись на підходах до оптимізації бюджетних витрат [3]. Він відзначає, що у період воєнного стану раціональне використання фінансових ресурсів є критичним для забезпечення фінансової спроможності громад. І. О. Луніна у статті «Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ» аналізує процес децентралізації, що набуває особливого значення в умовах війни, оскільки надає громадам більшу автономію для оперативного управління ресурсами [4]. Вона також підкреслює, що децентралізація сприяє ефективнішому використанню місцевих ресурсів, що позитивно впливає на забезпечення соціальних та економічних потреб громад.

Попри значну кількість наукових розвідок, присвячених місцевим фінансам в Україні, питання, пов'язані з фінансовими викликами місцевого самоврядування в умовах війни, залишаються недостатньо дослідженими.

Мета статті: виявлення основних фінансових викликів і перспектив місцевого самоврядування в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Згідно з даними державного вебпорталу бюджету для громадян, витатки місцевих бюджетів за 2021–2023 рр. зросли від 557 млрд грн у 2021 році до 604 млрд грн у 2023 році, що є наслідком підвищення споживання в ключових секторах в умовах воєнного стану та економічних викликів (табл. 1).

Таблиця 1

Структура витатків місцевих бюджетів за 2021–2023 рр., млрд грн

Функціональна класифікація витатків	2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Соціальне забезпечення	28,1	4,93	29,2	6,03	44,9	6,94
Порядок, безпека та суди	1,7	0,3	11,1	2,29	16,9	2,60
Загальнодержавні функції	46,0	8,07	46,5	9,06	53,0	8,19
Освіта	249,1	43,74	232,3	47,96	248,2	38,37
Охорона здоров'я	33,1	5,81	31,0	6,40	38,2	5,90
Економічна діяльність	112,4	19,73	61,1	12,61	113,0	14,47
ЖКГ	56,8	9,96	40,6	8,39	62,0	9,59
Духовний та фізичний розвиток	27,4	4,81	22,6	4,66	26,6	4,12
Охорона природи	2,4	0,43	0,5	0,11	1,2	0,18
Всього:	557		474,9		604	

Джерело: складено на основі [5]

З таблиці видно, що витатки на соціальне забезпечення суттєво зросли: з 28,1 млрд грн у 2021 році до 44,9 млрд грн у 2023 році. Це сприяє збільшенню соціальних потреб і навантаження на бюджет. На порядок, безпеку та суди також виділено значно більше коштів: з 1,7 млрд грн у 2021 році до 16,9 млрд грн у 2023 р., що, ймовірно, пов'язано з підвищеними потребами у сфері безпеки. Загальнодержавні функції залишаються досить стабільними, з незначним збільшенням з 46,0 млрд грн у 2021 році до 53,0 млрд грн у 2023 році, що негативно впливає на постійний рівень витатків у цій сфері.

Витрати на охорону здоров'я демонструють зростання в абсолютних значеннях, при цьому частка в загальних витатках залишається стабільною, що може бути викликано підвищеними потребами через пандемію і війну. Витатки на економічну діяльність суттєво знизилися у 2022 році (з 112,4 млрд грн у 2021 р. до 61,1 млрд грн), але вже у 2023 році повернулися до попереднього рівня. Таке скорочення, ймовірно, було обумовлено перерозподілом коштів на інші пріоритетні сфери.

Фінансування житлово-комунального господарства скоротилося в 2022 році, але відновилося в 2023 році, що зменшилось на потреби підтримки цієї галузі в умовах війни. Сфери духовного та фізичного розвитку, а також охорони природи показали зменшення частки в загальних витратах, ймовірно, через перерозподіл коштів на інші пріоритетні напрямки.

Незважаючи на виклики, у 2022 році до місцевих бюджетів надійшло 555,1 млрд грн із загальних та спеціальних фондів. Основну частину цих надходжень становили податкові надходження – 393,5 млрд грн, або 70,9 % від загальної суми [5]. Офіційні трансферти склали

близько 25 % загальних доходів [5], що свідчить про значну підтримку з боку держави, а також про самостійність місцевих бюджетів у забезпеченні функціонування економіки на місцевому рівні.

Основними викликами для місцевого самоврядування у 2022 році стали: зменшення доходів, збільшення видатків і нестабільність економічної ситуації в країні. Внаслідок руйнування підприємств, зменшення споживчих витрат та міграції населення значно скоротилися надходження податків до місцевих бюджетів. Виникла необхідність у фінансуванні додаткових витрат на оборону, гуманітарну допомогу, відновлення інфраструктури та соціальний захист населення. Постійна зміна умов ведення бізнесу, інфляція та девальвація гривні створюють додаткові труднощі для прогнозування та планування місцевих бюджетів.

Поряд із зазначеними викликами з'явилися нові можливості для місцевого розвитку, наприклад процес децентралізації, який розпочався ще до війни, значно прискорився, надаючи територіальним громадам більше автономії у вирішенні нагальних проблем. Позитивними факторами для розвитку діяльності місцевої влади стали:

- надання територіальним громадам більше об'єктів комунальної власності, що дозволяє їм ефективніше управляти місцевим майном та використовувати його для розвитку громади;
- надання територіальним громадам більше коштів та повноважень для будівництва та ремонту доріг, мостів та іншої інфраструктури;
- можливість розробки програм підтримки місцевого бізнесу, надання пільг та преференцій підприємцям;
- розширення переліку місцевих зборів може стати додатковим джерелом доходів для місцевих бюджетів;
- залучення міжнародної допомоги є важливим джерелом фінансування для відновлення та розвитку місцевих громад;
- впровадження електронних сервісів, що спрощує взаємодію громадян з органами місцевого самоврядування та підвищує прозорість бюджетного процесу.

Висновки. Війна значно вплинула на фінансове забезпечення територіальних громад в Україні, але досвід 2022 року підтвердив їхню стійкість та адаптивність у складних умовах. Основними викликами стали зменшення доходів та зростання видатків, зокрема на оборону, соціальний захист і відновлення інфраструктури. Зміна економічних умов – руйнування підприємств, скорочення податкових надходжень, інфляція та девальвація гривні – значно ускладнила фінансове планування. Загалом, воєнний стан спонукав місцеве самоврядування до більш ефективного управління ресурсами, розвитку інфраструктури та впровадження електронних сервісів для прозорості та зручності взаємодії з громадянами.

Література

1. Гнип І. П. Перспективи розвитку системи місцевих податків і зборів в Україні. *Фінанси, облік і аудит*. 2022. Вип. 4 (48). С. 13–24.
2. Ковалевич Д. А., Рошило В. І. Основні засади планування та виконання місцевих бюджетів. *Економіка*. 2023. Вип. 6. С. 168.
3. Кондратюк С. Я. Раціоналізація видатків державного і місцевих бюджетів в Україні. *Фінанси, облік і аудит*. 2023. Вип. 2 (24). С. 51–64.
4. Луніна І. О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ. *Економіка України*. 2022. Вип. 11. С. 61–75.
5. Державний вебпортал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>

Михайловський О. О., Синчак В. П.
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ
В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Актуальність дослідження. Російсько-українська війна, що триває з 2014 року та загострилася у 2022 році, створила безпрецедентні виклики для України, особливо у сфері бюджетної політики. В умовах військової агресії та економічної нестабільності ефективне управління бюджетом стає критичним для забезпечення національної безпеки, соціального захисту та підтримки економіки. Нагальною є мобілізація ресурсів для оборонних витрат, оптимізація видатків, залучення міжнародної допомоги та управління державним боргом. Це створює складну проблему, яка потребує дослідження та нових підходів для вдосконалення бюджетної політики в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання бюджетної політики під час воєнного стану привертають значну увагу вітчизняних науковців. Ю. Бугель виділила основні виклики для бюджетної системи України в умовах війни та їх вплив на економічні процеси [1]. Фахівці Держстату внесли вагомий вклад у розуміння трансформації бюджетної політики, проаналізувавши статистику діяльності підприємств на окупованих та прифронтових територіях [2]. Проте, питання особливостей реалізації бюджетної політики та її адаптації до умов тривалого конфлікту потребують подальшого вивчення.

Мета статі: аналіз особливостей та викликів реалізації бюджетної політики України в умовах російсько-української війни, визначення її ключових пріоритетів і впливу воєнних дій на фінансову стабільність держави, а також окреслення перспектив подальшого вдосконалення управління бюджетними ресурсами задля забезпечення національної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Бюджетна політика, як важливий інструмент державного впливу, впливає на соціально-економічний розвиток через регулювання бюджетного процесу, управління дефіцитом та використання ресурсів. Її значення в Україні особливо зросло, оскільки вона впливає на рівень соціального захисту, інвестиції, міжнародний статус та підприємницьку активність, сприяючи фінансовій стабільності [3].

Повномасштабне вторгнення, що розпочалося 24 лютого 2022 року, і подальший розвиток бойових дій мали серйозні наслідки для економіки України, що відобразилося на виконанні бюджетних показників. У відповідь уряд оперативно адаптував бюджетну політику, переорієнтувавши фінансові ресурси на військові потреби та забезпечивши першочергові соціальні витрати для підтримки життєдіяльності населення.

Таблиця 1

Основні показники Зведеного та Державного бюджету України за січень-грудень 2021–2022 років, млрд грн

Показник	Зведений бюджет						
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	відхилення			
				2021–2022 р.		2022–2023 р.	
				млрд грн	%	млрд грн	%
Доходи	1662,3	2196,3	3104,3	534	32,1	908	41,3
Видатки	1845,4	3043,5	4440,9	1198,1	64,9	1397,4	45,9
Надання кредитів	14,2	10,3	6,3	-3,9	-27,5	-4	-38,8
Повернення кредитів	9,4	12,7	15,2	3,3	35,1	2,5	19,7
Дефіцит (+) / профіцит (-)	187,8	844,8	1327,7	657	249,8	482,9	57,2
Показник	Державний бюджет						
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	відхилення			
				2021–2022 р.		2022–2023 р.	
				млрд грн	%	млрд грн	%
Доходи	1296,9	1787,4	2672	490,5	37,8	884,6	49,5
Видатки	1491,2	2705,4	4014,4	1214,2	81,4	1309	48,4
Надання кредитів	13,6	9	5,5	-4,6	-33,9	-3,5	-38,9
Повернення	9,1	12,3	14,8	3,2	35,1	2,5	20,3

кредитів							
Дефіцит (+) / профіцит (-)	198,8	914,7	1333,1	715,9	360	418,4	45,7

Джерело: розраховано на основі [5; 6]

Ю. Бугель виділила чотири ключові виклики для бюджетної політики під час воєнного стану [1]. Перший – скорочення кількості підприємств-платників податків через окупацію і бойові дії. На окупованих територіях було зареєстровано понад 500 тисяч ФОП і понад 100 тисяч підприємств; близько 46,8 % бізнесу припинило роботу, а 24,6 % працювало частково [2]. Другий – зміна динаміки зовнішньої торгівлі через блокаду портів, що призвело до значного зниження експорту й імпорту (на 52,5 % і 65,6 %, відповідно у березні 2022 р.). Третій виклик – податкові пільги, які хоч і підтримали бізнес, призвели до бюджетних втрат на суму 255,7 млрд грн у 2022 році, що на 78,1 млрд грн більше, ніж у 2021 р. [4]. Четвертий – необхідність змін у структурі видатків, де оборонні витрати становили 84 %, а видатки на економічну діяльність – лише 28,9 %, капітальні видатки знизилися до 3,27 %.

Аналіз бюджетних показників за даними таблиці 1 яскраво демонструє подальший вплив повномасштабного вторгнення на державні фінанси: доходи зведеного бюджету зросли з 1662,3 млрд грн у 2021 році до 3104,3 млрд грн у 2023 році, а видатки – з 1845,4 млрд грн до 4440,9 млрд грн., відповідно. Дефіцит бюджету збільшився з 187,8 млрд грн у 2021 році до 1327,7 млрд грн у 2023 році. У державному бюджеті аналогічно: доходи зросли з 1296,9 млрд грн у 2021 році до 2672 млрд грн у 2023 році, видатки – з 1491,2 млрд грн до 4026,3 млрд грн, дефіцит – з 198,8 млрд грн до 1354,3 млрд грн.

Така бюджетна політика була вимушеною відповіддю на воєнні виклики та необхідність фінансування критично важливих потреб: оборони, підтримки економіки, соціального захисту населення та функціонування критичної інфраструктури. Значне зростання дефіциту свідчить про суттєве навантаження на державні фінанси та необхідність залучення додаткового фінансування для забезпечення обороноздатності та життєздатності країни в умовах воєнного стану.

Висновки. Аналіз специфіки реалізації бюджетної політики України в умовах російської військової агресії виявило необхідність її суттєвої трансформації для забезпечення обороноздатності та соціально-економічної стабільності держави. Ключовими напрямками такої трансформації мають стати: першочергове збільшення видатків на оборону, що підтверджується зростанням видатків бюджету на 64,9 % у 2022 році та на 45,8 % у 2023 році; підтримка критично важливих соціальних програм для захисту населення; стимулювання інвестиційної активності, незважаючи на скорочення капітальних видатків на 27,5 % у 2022 році та ще на 38,8 % у 2023 році порівняно з 2021 роком; а також впровадження більш ефективних механізмів управління бюджетними ресурсами в умовах зростаючого дефіциту, який у 2022 році досяг 914,7 млрд. грн. у державному бюджеті та збільшився до 1354,3 млрд грн у 2023 році. Реалізація цих напрямів має відбуватися з урахуванням викликів воєнного часу, зокрема: зменшення податкової бази через втрату територій та зупинку підприємств, порушення логістичних ланцюгів та зовнішньоторговельних зв'язків, необхідності надання податкових пільг для підтримки бізнесу та оптимізації структури бюджетних видатків.

Література

1. Бугель Ю. Бюджетна політика України в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. *Економічний аналіз*. 2023. № 2. Т. 33. С. 128–138.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України: діяльність підприємств. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
3. Мейш А. В., Ільченко О. М. Бюджетна політика України як основа макроекономічної стабільності. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2019. № 3. С. 122–127.
4. Податкові та митні пільги воєнного часу для бізнесу. URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/210884_podatkov-ta-mitn-plgi-vonnogo-chasu-dlya-bznesu.
5. Інформація про стан виконання Зведеного та Державного бюджетів України за січень–грудень 2021–2022 років (відповідно до місячного звіту Державної казначейської служби України від 25.01.2023). Міністерство фінансів України.
6. Інформація про стан виконання Зведеного та Державного бюджетів України за січень–грудень 2022–2023 років (відповідно до місячного звіту Державної казначейської служби України від 25.01.2024). Міністерство фінансів України.

7. У 2023 р. Мінфін України залучив 42,6 млрд дол США пільгового та грантового фінансування від міжнародних партнерів. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-2023-rotsi-minfin-ukrainy-zaluchyv-426-mlrd-dolariv-ssha-pilhovoho-ta-hrantovoho-finansuvannia-vid-mizhnarodnykh-partneriv>

Музика А. А., Синчак В. П.
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький

ДЕФІЦИТ БЮДЖЕТУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Актуальність дослідження. Дослідження дефіциту пенсійного фонду України є актуальним, оскільки його стан має прямий вплив на рівень підвищення пенсій. Наразі пенсійний фонд України є дефіцитним і тому необхідно здійснювати виділення додаткових коштів з Державного бюджету України. Відтак важливо зрозуміти причини дефіциту та розробити шляхи його подолання, щоб забезпечити фінансову стійкість та соціальний захист населення. Адже важливим напрямом державної соціальної політики є повноцінне пенсійне забезпечення населення. Тому, в умовах, коли власних надходжень у Пенсійному фонді недостатньо, держава змушена покривати його дефіцит за рахунок коштів державного бюджету, чим відволікає їх від можливого фінансування інших соціально-економічних програм.

Дефіцит бюджету Пенсійного фонду України (ПФУ) є однією з ключових фінансових проблем, яка загрожує стабільності пенсійної системи та економічній безпеці країни. В основі проблеми лежить невідповідність між зростаючими зобов'язаннями, які Пенсійний фонд накладає на суспільство, і доходами, доступними для їх покриття. Цей дефіцит є серйозним викликом для національної економіки. Вказане пов'язано з тим, що для підтримки пенсійних виплат потрібні значні бюджетні надходження (дотації), що створює значне навантаження на державний бюджет і збільшує тягар державного боргу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати досліджень у сфері регулювання діяльності дефіциту бюджету Пенсійного фонду України були викладені у працях вітчизняних науковців, зокрема Кудряшова В. П., Надраги В. І., аналіз робіт яких було здійснено під час підготовки наукового матеріалу цієї роботи. При цьому, в більшості робіт наголошується, що, через погіршення демографічної ситуації в Україні чинна пенсійна система щороку потребуватиме все більших дотацій з державного бюджету для того, щоб Пенсійний фонд України міг вчасно виплачувати пенсії.

Виклад основного матеріалу. Обираючи стратегію збалансування дефіциту бюджету Пенсійного фонду України при мінімізації негативного впливу на економіку, уряд має обрати найбільш оптимальні та ефективні інструменти управління бюджетом.

Як один із макроекономічних показників, дефіцит бюджету ПФУ характеризує розвиток, стійкість та економічну безпеку економіки України і визначає його роль у системі державного регулювання соціальних (пенсійних) виплат. Так В. Кудряшов, розглянувши рекомендації Міжнародного валютного фонду (МВФ) щодо фіскальної політики України, наголошує, що вирішення проблем у вітчизняній фіскальній сфері вимагає серед іншого: «Збалансування дохідної та видаткової частини бюджетів державних цільових фондів соціального спрямування (насамперед, Пенсійного фонду України), а також обмеження фінансування їх окремих функцій і дефіциту з державного бюджету» [1, с. 5].

При цьому, в майбутньому Пенсійний фонд України може стикнутися ще з більшими проблемами щодо наповнення дохідної частини свого бюджету і, відповідно, забезпечення своєчасної виплати пенсій. Як зазначає В. Надрага: «Старіння населення, зумовлене характером перебігу демографічних процесів, є серйозною загрозою формуванню та ефективному функціонуванню фондів соціального призначення» [2, с. 80].

З наведених на рис. 1 даних, видно, що у 2023 р. загальні видатки Пенсійного фонду України становили 746,3 млрд грн, що на 156,2 млрд грн або на 26,5 % більше порівняно з 2022 роком.

На пенсійні виплати спрямовано 671,4 млрд грн, в т.ч. 6,1 млрд грн на виплату підвищеного розміру пенсій (індексація з коефіцієнтом 1,197) відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2023 року № 168 «Про індексацію пенсійних і страхових виплат та додаткових заходів щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2023 році». За міжнародними зобов'язаннями України забезпечено своєчасний переказ пенсій громадянам України, які проживають за кордоном, на суму 183,9 тис. доларів США та 5 785,6 тис. євро. Пенсіонерам іноземних держав, які проживають в Україні, здійснено виплату пенсій на суму 10,3 тис. доларів США та 6 059,8 тис. євро.

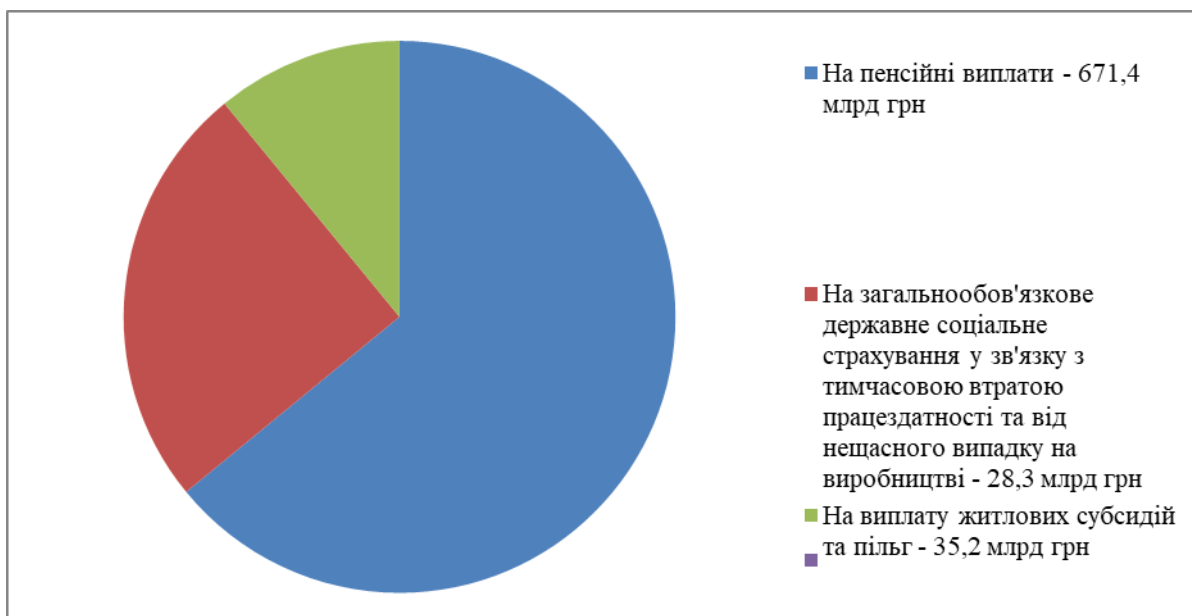

Рис. 1. Видатки з бюджету ПФУ за 2023 рік

Джерело: сформовано на основі [3]

З наведеного видно, що Пенсійний фонд України використовує «значну частину» коштів державного бюджету, що в цілому обмежує фінансову спроможність держави. Такий стан, зокрема, впливає на можливості держави фінансувати державний борг, освіту та підтримку економічної діяльності підприємств. Поточна бюджетна політика України спрямована на вирішення поточних соціальних проблем, пов'язаних, зокрема і з виплатою пенсій. Економічні труднощі, спричинені війною та падінням ВВП, призвели до зниження надходжень від єдиного соціального внеску (ЄСВ). За даними Міністерства фінансів України у 2024 році надходження від ЄСВ впали на 20 % [3], порівняно з попереднім роком. Це пов'язано зі зниженням рівня зайнятості, особливо в постраждалих від війни регіонах, підвищенням мінімальних пенсій та соціальних виплат, що також спричинило збільшення видатків Пенсійного фонду України. Однак така ситуація характеризується не лише необхідністю підтримати найбільш вразливі верстви населення, але й зі зростанням інфляції.

Тож основними причинами дефіциту бюджету Пенсійного фонду є російсько-українська війна та у зв'язку з нею падіння ВВП. До цього переліку варто додати і несприятливу демографічну ситуацію, високий рівень тіньової економіки, зниження рівня доходів населення та зменшення надходжень від ЄСВ. Дефіцит Пенсійного фонду України спричиняє необхідність бюджетного фінансування з державного бюджету, що зменшує можливість інвестицій у інші соціальні та економічні сектори. Це може призвести до чергового підвищення пенсійного віку, що негативно позначиться на соціальній стабільності.

Висновки. Отже проблема дефіциту бюджету Пенсійного фонду України є багатогранною і для її вирішення потрібен комплексний підхід, що включає структурну реформу пенсійної системи, боротьбу з тіньовою економікою, стимулювання накопичувальної пенсійної системи та підвищення рівня оплати праці. Водночас, для стабілізації фінансів пенсійного фонду необхідно запровадити

багаторівневу пенсійну систему. Це включатиме запровадження обов'язкової накопичувальної формули, що зменшить навантаження на солідарний рівень пенсійної системи. Накопичена пенсія інвестуватиметься в економіку, залучаючи додаткові фінансові ресурси. Запропоновані шляхи дозволять поступово збалансувати бюджет пенсійного фонду та забезпечити стійкість пенсійної системи України.

Література

1. Кудряшов В. П. Рекомендації МВФ з питань фіскальної політики та їх урахування в Україні. *Економіка України*. 2016. № 10. С. 3–19.
2. Надрага В. І. Фінансові ризики розбудови пенсійної системи в Україні: демографічний аспект. *Фінанси України*. 2015. № 1. С. 79–86.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/budget-policy>

Свобода В. О., Турова Л. Л.
Національний авіаційний університет,
м. Київ

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВІЙНИ

Актуальність дослідження. Грошово-кредитна політика завжди мала ключове значення для економіки країни. Однак, надзвичайні обставини, як-от воєнний стан, ставлять перед урядом та фінансовими інституціями нові виклики та обмеження. Україна, проходячи через складнощі військового конфлікту, визнає необхідність адаптації своєї грошово-кредитної політики до сучасних умов.

Виклад основного матеріалу. З 2014 року, незважаючи на втрату Криму та руйнування Донбасу, війна не вплинула на монетарну політику. Натомість відбувся перехід до сучасного монетарного підходу мирного часу, включаючи гнучкий обмінний курс (2014 р.), інфляційне таргетування (початок 2016 р.) і жорсткіше банківське регулювання. Однак цей перехід супроводжувався реалізацією жорсткої (процентної) процентної політики з 2014–2015, 2017–2018 років та березня 2021 року. Винятком став період 2019–2020 років, коли було здійснено спробу переходу до циклу нижчих процентних ставок із запуском державної кредитної програми для підтримки бізнесу.

Однак 24 лютого 2022 року надзвичайні заходи НБУ були протилежними до тих, що діяли протягом багатьох років. Було зафіксовано обмінний курс та запроваджено адміністративний контроль за валютними операціями та рухом капіталу: До 24 лютого основним інструментом впливу НБУ на інфляцію була облікова ставка, але в умовах воєнного стану фіксований обмінний курс почав діяти як якір для інфляційних очікувань.

Основні засади грошово-кредитної політики в умовах воєнного стану, схвалені рішенням Ради НБУ від 15.04.2024 р., які діють сьогодні, також можуть залишатися чинними після закінчення воєнного стану з метою нормалізації економічної та фінансової системи. Дія Основних засад буде припинена лише після прийняття Правлінням НБУ окремого рішення про припинення дії цих Основних засад або про затвердження нових Основних засад грошово-кредитної політики. Воєнний стан в Україні ставить під загрозу функціонування банківської та фінансової системи. Недостатня ефективність та висока невизначеність ринкових інструментів в умовах повномасштабного конфлікту ускладнюють реалізацію інфляційних цілей та режиму плаваючого обмінного курсу.

Зниження ефективності ринкових інструментів та висока невизначеність в умовах повномасштабних конфліктів унеможливають проведення монетарної політики у формі інфляційного таргетування та режимів плаваючого обмінного курсу. Ефективність каналів монетарної трансмісії додатково підривається адміністративними обмеженнями на валютному ринку та потоках капіталу. За таких умов Національний банк може тимчасово стати менш залежним від використання ринкових монетарних інструментів як основного інструменту грошово-кредитної політики, зокрема облікової ставки.

2022 рік став роком безпрецедентного економічного спаду (–29 %) через падіння експортних надходжень та зростання вартості імпорту, зростання державного боргу (до 72 % ВВП) та збільшення фіскального дефіциту. Центральний банк був змушений ініціювати монетарну підтримку бюджету, що призвело до цінової нестабільності. Позитивним моментом є те, що обсяг випущених ОВДП (близько 400 млрд грн) був меншим за обсяг надходжень іноземної валюти у 2022 році (близько 810 млрд грн).

Крім того, через тотальне вторгнення Росії, 25 лютого 2022 року НБУ розпочав річне комплексне рефінансування державних банків (Приватбанк, Укргазбанк, Укрексімбанк), а також Альфа-Банку (Сенс Банк) на суму 2 млрд 51,5 млн грн. рефінансування.

З початку війни найвищий приріст рефінансування банків спостерігався у лютому та березні 2022 року, після чого відбулося зниження (з 11 % до 27 % за 357 днів), у тому числі через підвищення облікової ставки у зв'язку зі зростанням вартості таких ресурсів. Половина банків у 2020–2021 роках уклала з НБУ угоди СВОП для хеджування процентного ризику довгострокового рефінансування, компенсуючи таким чином зростання вартості рефінансування. Основним внеском Національного банку у стійке економічне зростання та зростання кредитування залишатиметься підтримка фінансової стабільності та зменшення економічної невизначеності, зокрема шляхом стабілізації валютного ринку, створення низьких і стабільних інфляційних умов та підтримки фінансової стабільності банківської системи.

Режим керованої гнучкості обмінного курсу та можливе повернення до системи плаваючого обмінного курсу сприятиме підтримці довіри до гривні, виваженій оцінці валютних ризиків економічними суб'єктами, зниженню ризику накопичення дисбалансів у торгівлі та підвищенню стійкості української економіки та валютного ринку до внутрішніх і зовнішніх шоків. Поступово знижуватимуться премії за ризик та пом'якшуватимуться критерії банківського кредитування. Це пов'язано з тим, що зменшення економічної невизначеності позитивно вплине на перспективи бізнесу та ефективність виробництва, а учасники фінансового ринку зможуть з більшою впевненістю оцінювати кредитоспроможність позичальників та прибутковість інвестицій.

Реалізація Стратегії активізації кредитування, схваленої Радою з фінансової стабільності 6 червня 2024 року, сприятиме підтримці кредитного попиту та зосередженню кредитної пропозиції на пріоритетних галузях країни для забезпечення сталого відновлення конкурентоспроможної національної економіки. Відновлення енергетичної самодостатності та зміцнення обороноздатності країни будуть ключовими векторами цього напрямку.

З огляду на те, що монетарна політика НБУ лише створює необхідні умови для розвитку української економіки, але не може бути достатньою передумовою для стійкого нарощування економічного потенціалу, важливим є подальший прогрес у впровадженні структурних реформ та збереження виваженої фіскальної політики.

Висновки. Починаючи з 2014 року, незважаючи на війну, Україна впроваджує сучасні підходи до монетарної політики, включаючи гнучкий обмінний курс та інфляційне таргетування. Однак, коли у 2022 році почалася серйозна окупація, НБУ був змушений перейти до фіксованого обмінного курсу та адміністративного регулювання для стабілізації економіки і припинив використовувати ринкові інструменти. У цей період економічна активність різко впала, дефіцит бюджету та державний борг зросли, що призвело до фіскальної підтримки.

Література

1. Про Національний банк України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 08.10.2024).
2. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 08.10.2024).
3. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану, НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/hJTwdIrBPNWeMzk> (дата звернення 08.10.2024)
4. Основні засади грошово-кредитної політики на середньострокову перспективу НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG_2024-mt.pdf?v=9 (дата звернення 11.10.2024)

5. Савастєєва О.М. Фінансові взаємовідносини України і Міжнародного валютного фонду в умовах війни. *Ринкова економіка*. 2022. Т. 21. Вип. 2 (51). С. 149–160.

Семзениш В. С., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КАЗНАЧЕЙСТВА УКРАЇНИ В ОБСЛУГОВУВАНІ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Актуальність дослідження. Казначейська система України забезпечує обслуговування бюджетів і посідає чільне місце в вітчизняній бюджетній системі, оскільки надходження доходів та здійснення витрат з бюджетів різних рівнів є важливим процесом виконання державою та регіонами покладених на них функцій. Казначейська система, як ланка бюджетного управління, забезпечує контроль за обґрунтованістю та своєчасністю усіх платіжних операцій, а також за дотриманням загальної фінансової дисципліни розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів. В умовах воєнного стану надзвичайно актуальним залишається забезпечення оперативного, належного та безперервного виконання бюджетів, виявлення існуючих проблем та пошук шляхів їх вирішення в процесі казначейського обслуговування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням казначейського обслуговування бюджетних коштів та забезпечення управління ними присвячені дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких Н. Винниченко, У. Ватаманюк-Зелінська, Ю. Голинський, М. Золлер-Вінклер, Н. Мельничук, В. Столярова, І. Чуркіна та ін.

Мета статті: дослідження ролі та значення казначейства України в обслуговуванні бюджетних коштів.

Виклад основного матеріалу. Державна казначейська служба України (ДКСУ) – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, бухгалтерського обліку виконання бюджетів [1].

На ДКСУ в сучасних умовах покладено вирішення ряду важливих завдань. Відповідно до статті 43 Бюджетного кодексу України [2], казначейське обслуговування бюджетів включає в себе наступні функції (рис. 1).

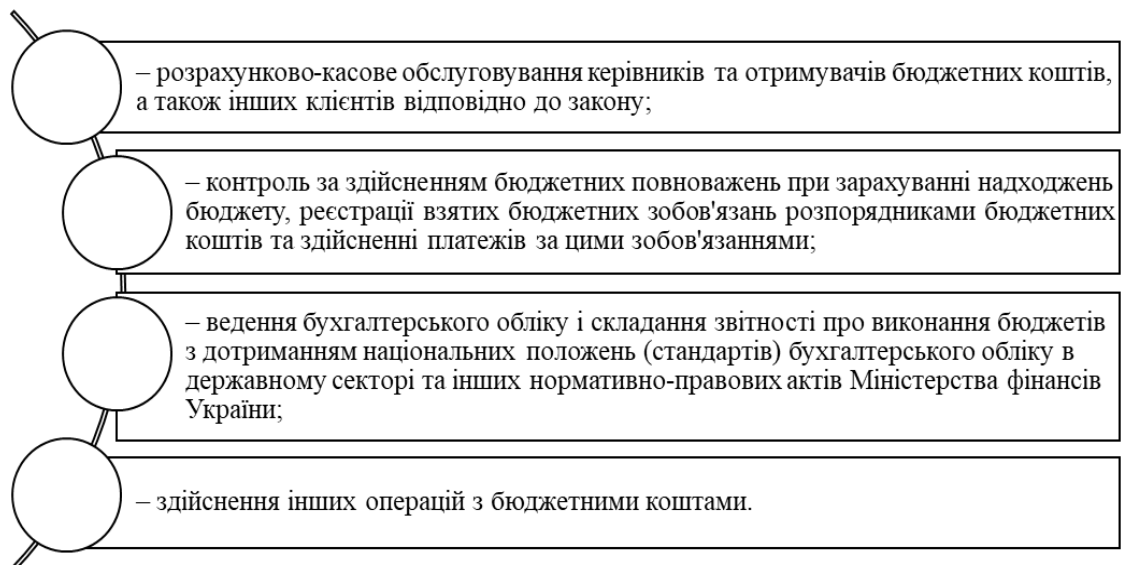

Рис. 1. Функції казначейського обслуговування бюджетів

Джерело: складено авторами за матеріалами [2]

Організаційна структура ДКСУ включає апарат Казначейства та 654 територіальні органи, з яких на сьогодні функціонує – 591, що пов'язано з тимчасовою окупацією росією територій у Донецькій, Луганській, Запорізькій, Херсонській областях та АРК, з яких: 26 територіальних органів Казначейства переміщені для виконання функцій на території, що підконтрольні українській владі; 28 територіальних органів Казначейства не виконують функцій у штатному режимі (повноваження щодо казначейського обслуговування передано іншим територіальним органам Казначейства) [3].

У 2023 р. на обслуговуванні в органах ДКСУ перебувало 64436 розпорядників та одержувачів бюджетних коштів для яких відкрито 683613 рахунків.

Фактичні надходження доходів Державного бюджету України (за загальним та спеціальним фондами) в 2023 році склали 2672,5 млрд грн, що більше показника 2022 року на 884,8 млрд грн, або на 49,5 %. Планові показники в 2023 році виконано на 117,9 %, тоді як у 2022 році на 101,5 %.

Доходи місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів з державного бюджету) у 2023 році склали 652,6 млрд грн, що більше показника 2022 року на 97,4 млрд грн (17,5 %). Планові показники в 2023 році виконано на 97,6 %, тоді як у 2022 році на 93,7 %.

Касові видатки Державного бюджету України (за загальним та спеціальним фондами) в 2023 р. склали 4014,8 млрд грн, що більше показника 2022 року на 1309,1 млрд грн, або на 48,4 %. Планові показники в 2023 році виконано на 93,6 %, тоді як у 2022 році на 82,9 %.

Касові видатки місцевих бюджетів, в тому числі за рахунок міжбюджетних трансфертів, отриманих з державного бюджету, склали 646,8 млрд грн, що більше показника 2022 року на 162,4 млрд грн, або на 33,5 %. Планові показники в 2023 році виконано на 85,6 %, тоді як у 2022 році на 77,6 %.

Попередження, складені органами ДКСУ, про неналежне виконання бюджетного законодавства склали: у 2022 році – 32619 одиниць на суму 16,6 млрд грн, у 2023 році – 34911 одиниць на суму 26,8 млрд грн. З них: у 2022 році по державному бюджету – на 8,1 млрд грн, по місцевих бюджетах – на 8,5 млрд грн; у 2023 році по державному бюджету – на 10,9 млрд грн, по місцевих бюджетах – на 15,9 млрд грн. Обсяги наданих позик на покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів за рахунок коштів ЄКР протягом 2022–2023 років склали 1,3 млрд грн та 0,08 млрд грн, відповідно.

За порушення норм чинного бюджетного законодавства органами ДКСУ в 2022 р. порушено 4137 судових справ, в 2023 році – 3397 судових справ за якими здійснювалось представництво інтересів держави Казначейством та його територіальними органами.

Надання кваліфікованих електронних довірчих послуг кваліфікованим надавачем електронних довірчих послуг Казначейства здійснено у 2022 р. для 145520 клієнтів, у 2023 р. для 159975 клієнтів. Пріоритетною формою казначейського обслуговування розпорядників, одержувачів бюджетних коштів й інших клієнтів є дистанційна взаємодія за допомогою системи дистанційного обслуговування «Клієнт казначейства – Казначейство» (СДО). Протягом 2022–2023 років, зокрема в умовах воєнного стану, ДКСУ забезпечено стабільну і безперебійну роботу усіх інформаційних систем, зокрема й електронного сервісу СДО.

Для забезпечення формування державної політики у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, коштів клієнтів відповідно до законодавства, бухгалтерського обліку виконання бюджетів Казначейством України розроблено та направлено до Міністерства фінансів України на розгляд ряд пропозицій щодо вдосконалення законодавчих, нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства фінансів України та інших нормативно-правових актів.

Висновки. Проведений аналіз показав, що в умовах військового стану, політичної та економічної нестабільності в Україні пріоритетними напрямками діяльності органів ДКСУ залишається виконання бюджетів і контроль за рухом бюджетних потоків, якість забезпечення яких значно підвищує загальну ефективність функціонування казначейства України.

Література

1. Положення про Державну казначейську службу України : постанова КМУ від 15.04.2015 р. № 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 02.11.2024).

2. Бюджетний кодекс України : закон від 08.07.2010р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 03.11.2024).

3. Публічний звіт голови Державної казначейської служби України за 2023 р. URL: <http://surl.li/kglwcp> (дата звернення: 04.11.2024 р.).

Юздепська А. А., Волкова В. В.

**Донецький національний університет імені Василя Стуса,
м. Вінниця**

МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Міжбюджетні відносини є ключовим елементом фіскальної системи, що визначає розподіл фінансових ресурсів між різними рівнями влади. В Україні ці відносини мають велике значення для забезпечення соціально-економічної стабільності та регіонального розвитку. Збалансованість та справедливість розподілу фінансів впливають на здатність місцевих бюджетів виконувати свої функції, такі як надання соціальних послуг, реалізація інфраструктурних проектів та підтримка економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даному етапі питання міжбюджетних відносин є особливо актуальним для реалізації реформи фіскальної децентралізації в Україні. Його дослідженням займається низка науковців, зокрема: Д. Василенко, Г. Возняк, Т. Ганзицька, П. Жук, Г. Олексюк, С. Пухир , В. Письменний та ін.

Мета статті: аналіз сучасного стану міждержавних відносин в Україні, визначення основних проблем і викликів у цій сфері та надання практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів міжбюджетної взаємодії .

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, міжбюджетні відносини – це система фіскальних відносин між державним та місцевими бюджетами в процесі розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів. В Україні ці відносини мають вирішальне значення для забезпечення належного функціонування місцевого самоврядування, реалізації державного планування і регіонального розвитку.

Органам місцевого самоврядування надано широкі права для здійснення економічного і соціального розвитку на своїй території. У статті 43 Конституції України зазначено, що місцеві органи самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; утворюють, реорганізують та ліквідують комунальні підприємства, організації, установи [1]. Проаналізуємо частку місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (рис. 1).

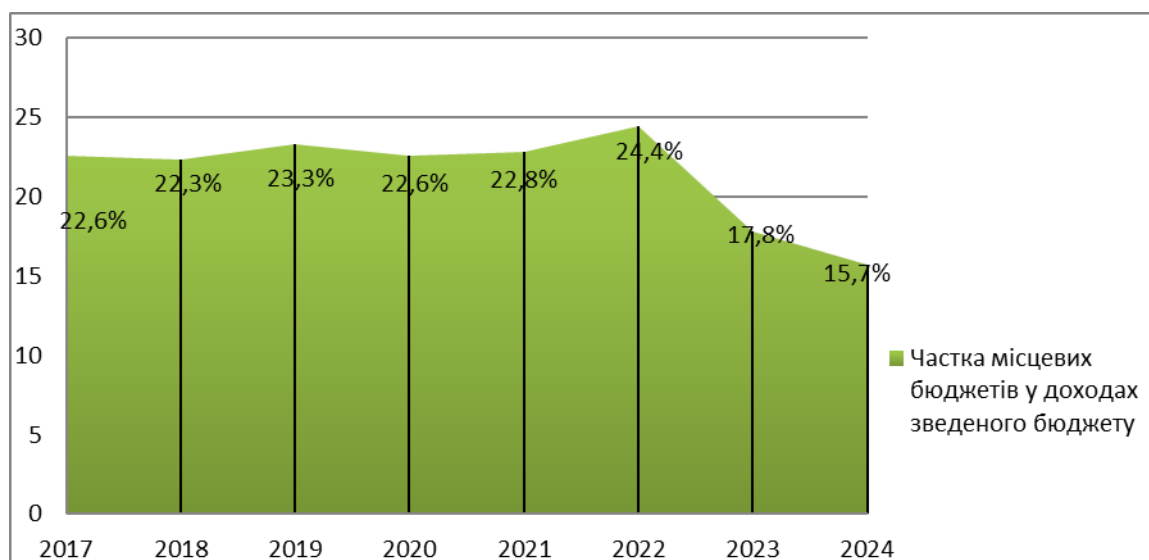

Рис. 1. Частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (без трансфертів) в період 2017–2024 років

Як видно з рис. 1, частка місцевих бюджетів протягом 2017-2021 років коливалась у межах 22,3 % – 23,3 %. Це свідчить про відносно стабільний розподіл доходів між державним і місцевими бюджетами. В цей період активно тривала реформа децентралізації, яка передбачала збільшення фінансової автономії місцевих громад. У 2022 році частка місцевих бюджетів зросла до 24,4 %. Це можна пояснити тим, що через війну та економічні виклики місцеві бюджети потребували додаткових ресурсів для забезпечення соціальних послуг, відбудови та стабілізації економічної активності на місцях.

У 2023 році частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету різко зменшилася до 17,8 %, а у 2024 році прогнозується ще більше зниження – до 15,7 %. Це може свідчити про зменшення фінансових можливостей місцевих бюджетів, яке може бути зумовлене падінням економічної активності через війну, зниженням місцевих доходів, а також більшим централізованим розподілом ресурсів на рівні держави для вирішення нагальних національних потреб (оборонні витрати, відновлення інфраструктури тощо). У період до 2021 року фінансова децентралізація забезпечувала стабільний і відносно високий рівень доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті. З 2022 року відбувається різке зниження частки місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету.

На сьогодні міжбюджетні відносини в Україні характеризуються високим рівнем централізації фінансових ресурсів. Місцеві бюджети значною мірою залежать від трансфертів з державного бюджету, таких як дотації та субсидії. Це призвело до наступних проблем таких як низька фіскальна автономія місцевих бюджетів, нерівномірний розподіл фінансових ресурсів між регіонами та відсутність стимулів для збільшення місцевих доходів.

Сутність міжбюджетних трансфертів полягає у збалансуванні бюджетів, вирівнюванні бюджетних диспропорцій, забезпеченні виконання власних і делегованих державних повноважень. Суспільно-політична сутність їх полягає у здатності здійснювати вплив на органи влади з метою забезпечення економічної та соціальної політики [2].

Головною ознакою міжурядових фінансових відносин є система організації та способи переміщення фінансових ресурсів від одного рівня влади до іншого у відповідних напрямках. Одним з інструментів такого переміщення є міжбюджетні трансферти, види яких, порядок розрахунку обсягів, порядок передання між бюджетами та використання визначається Бюджетним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами країни. Особливістю міжбюджетних фінансових потоків є те, що вхідні потоки бюджету одного рівня бюджетної системи одночасно є вихідними потоками бюджету іншого рівня [3]. Проаналізуємо доходи загально фонду (рис. 2).

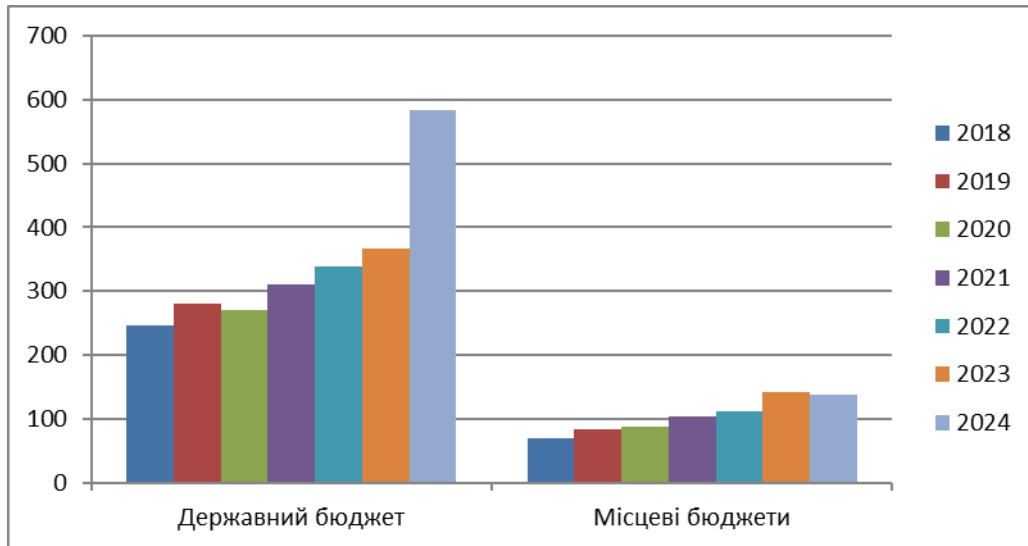

Рис. 2. Доходи загального фонду без трансфертів з 2018–2024 роки

Як видно з рис. 2, у період з 2017 по 2023 рік державний бюджет зріс із 247 млрд грн до 583,3 млрд грн. Це значне збільшення, яке свідчить про активне зростання державних витрат. Основними причинами цього можуть бути підвищення витрат на оборону та безпеку, соціальні програми, інфраструктурні проекти, а також вплив інфляції та зміна пріоритетів державної політики. Найбільший приріст спостерігається у 2023 році – це збільшення бюджету до 583,3 млрд грн, що може бути пов’язане з необхідністю значних витрат під час війни та відновлення економіки. Місцеві бюджети також демонструють стабільне зростання – з 69,2 млрд грн у 2017 році до 137,1 млрд грн у 2023 році. Це свідчить про розвиток місцевих громад та продовження реформи децентралізації, яка сприяла збільшенню фінансових можливостей на місцевому рівні. Однак у 2023 році місцевий бюджет дещо скоротився до 137,1 млрд грн після пікового значення у 141 млрд грн у 2022 році. місцевих громад та зменшенням надходжень від місцевих податків і зборів.

Протягом усього періоду частка місцевих бюджетів у загальній сумі державного бюджету залишалася порівняно стабільною, хоча й демонструвала незначне зниження у 2023 р. Незважаючи на загальне зростання, у відносних показниках місцеві бюджети не встигають за темпами зростання державного бюджету, що може свідчити про те, що держава збільшує свої витрати швидшими темпами, ніж зростають надходження на місцевому рівні. Протягом періоду 2017–2023 років як державний, так і місцеві бюджети зростали, що свідчить про збільшення обсягів державного фінансування та фінансової децентралізації. Однак у 2023 році частка місцевих бюджетів у загальній бюджетній системі зменшилася, що може бути пов’язано з економічними труднощами через війну та її вплив на місцеві фінансові системи. Це вказує на необхідність продовження фінансової підтримки місцевих громад для забезпечення їхньої стабільної роботи та розвитку в складних умовах.

Висновки. Отже, для ефективного реформування міжбюджетних відносин в Україні необхідно забезпечити підвищення фіскальної незалежності територій, прозорість розподілу публічних коштів та стимулювати місцевий розвиток. Це сприятиме зміцненню місцевого самоврядування та рівномірному розвитку регіонів. Сьогодні існують проблеми, такі як нерівномірний розподіл коштів, залежність місцевих бюджетів від державних трансфертів та недостатня автономія місцевого самоврядування. Для їх вирішення необхідно підвищити прозорість фінансових потоків, посилити місцеву фінансову автономію та створити справедливий механізм розподілу бюджетних ресурсів, враховуючи міжнародний досвід. Реформи сприятимуть покращенню якості публічних послуг, розвитку інфраструктури та економічному зростанню країни.

Література

1. Зайчикова В. В. Адміністративна реформа в Україні та її вплив на розвиток місцевого самоврядування. *Менеджмент*. 2007. № 1. С. 14–18.

2. Макогон В. Д. Основи регулювання міжбюджетних відносин. *Економіка. Фінанси. Право*. 2010. № 12. С. 21–24.

3. Пухир С. Т. Фінансові механізми реалізації державної регіональної політики: сучасний стан та пріоритети вдосконалення: монографія. Київ : Державний вищий навчальний заклад «Університет банківської справи», 2017. 374 с.

4. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах євроінтеграції

Войтенко Ю. В., Радіонова Н. Й.

**Бориспільський інститут муніципального менеджменту при Міжрегіональній
Академії управління персоналом,
м. Бориспіль**

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЙОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Необхідність проведення аналізу фінансових активів обґрунтована обмеженістю фінансових ресурсів підприємства, нестійким фінансовим станом багатьох вітчизняних підприємств, ризику зниження рівня платоспроможності й ліквідності, а також бажанням керівництва підвищити ефективність управління грошовими коштами та іншими фінансовими ресурсами підприємства. Для покращення ситуації вітчизняним підприємствам необхідно впроваджувати у бізнес-процеси інноваційні інструменти й імплементуватись у середовище європейських економічних відносин. Все це обумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику аналізу фінансових активів підприємства досліджували такі вчені та практики, як: Р. С. Білик [1], І. М. Грищенко [2], Н. Й. Радіонова [2], Д. Кравець [3], К. Семенова [3], Л. І. Лежненко [4], Н. М. Соколова [4], К. С. Пасічник [5], Н. О. Шпак [6], Г. І. Ковток [6]. Тематиці методики економічного аналізу фінансових активів підприємства було приділено значну кількість наукових досліджень, однак розгляд цього питання в площині інструментарію для інноваційного розвитку в умовах євроінтеграції потребує подальшого дослідження.

Мета статті: формування методики економічного аналізу фінансових активів підприємства, зважаючи на інноваційний розвиток та інтегруючи кращі практики європейського економічного простору.

Виклад основного матеріалу. Функціонування підприємства неможливе без використання фінансових активів, основне місце серед яких займають грошові кошти. Їх надходження та витрачання формується в результаті господарських операцій і вимагає суворого цільового спрямування на досягнення поставлених завдань підприємства на тактичному та стратегічному рівнях. І якщо у якості тактичної мети підприємства можна розглядати зростання прибутковості, то стратегічною метою підприємства в сучасних умовах є інноваційний розвиток та євроінтеграцію.

Проведення інноваційної трансформації підприємства є однією із ключових умов підвищення його конкурентоспроможності, показників господарської діяльності, стратегічного розвитку. Сьогодні суб'єкти міжнародної економічної діяльності функціонують в різних сферах, в яких реалізуються такі форми господарських зв'язків, як міжнародна торгівля товарами і надання послуг; міжнародний науково-технічний взаємообмін; міжнародне переміщення капіталів; міжнародні валютно-фінансові і кредитні відносини; міжнародна міграція робочої сили. Євроінтеграція є комплексним процесом, який охоплює політичну, економічну, соціальну, інформаційну, культурну та інші сфери життя суспільства, тому це поняття багатогранне [5, с. 267].

Якщо підходити до питання євроінтеграції з позиції вітчизняного підприємства, то слід надати інтерпретацію зазначених чинників для мікрорівня. Так, ринкові чинники будуть нести нові можливості у вигляді нових ринків збуту, але й нові загрози у вигляді посилення жорсткої конкуренції.

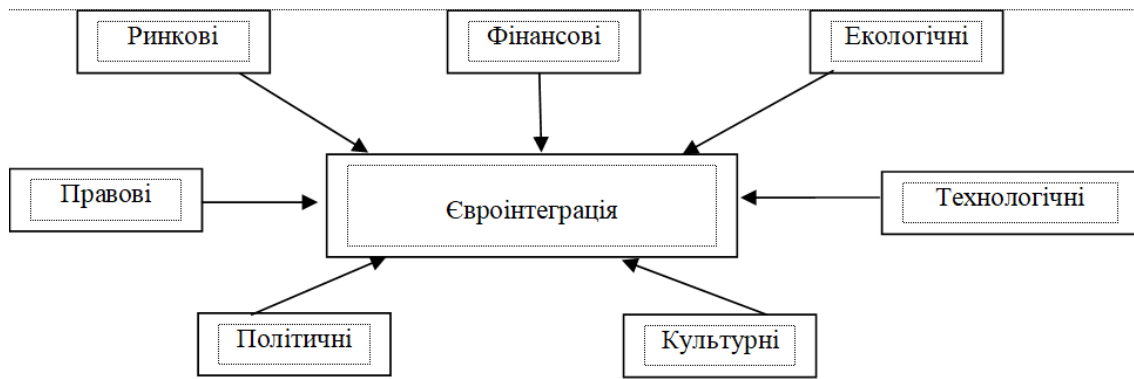

Рис. 1. Основні види чинників, що впливають на євроінтеграційні процеси

Джерело: сформовано за даними [3, с. 106; 6, с. 167]

Основні етапи розробки методики економічного аналізу фінансових активів наведено на рис. 2.

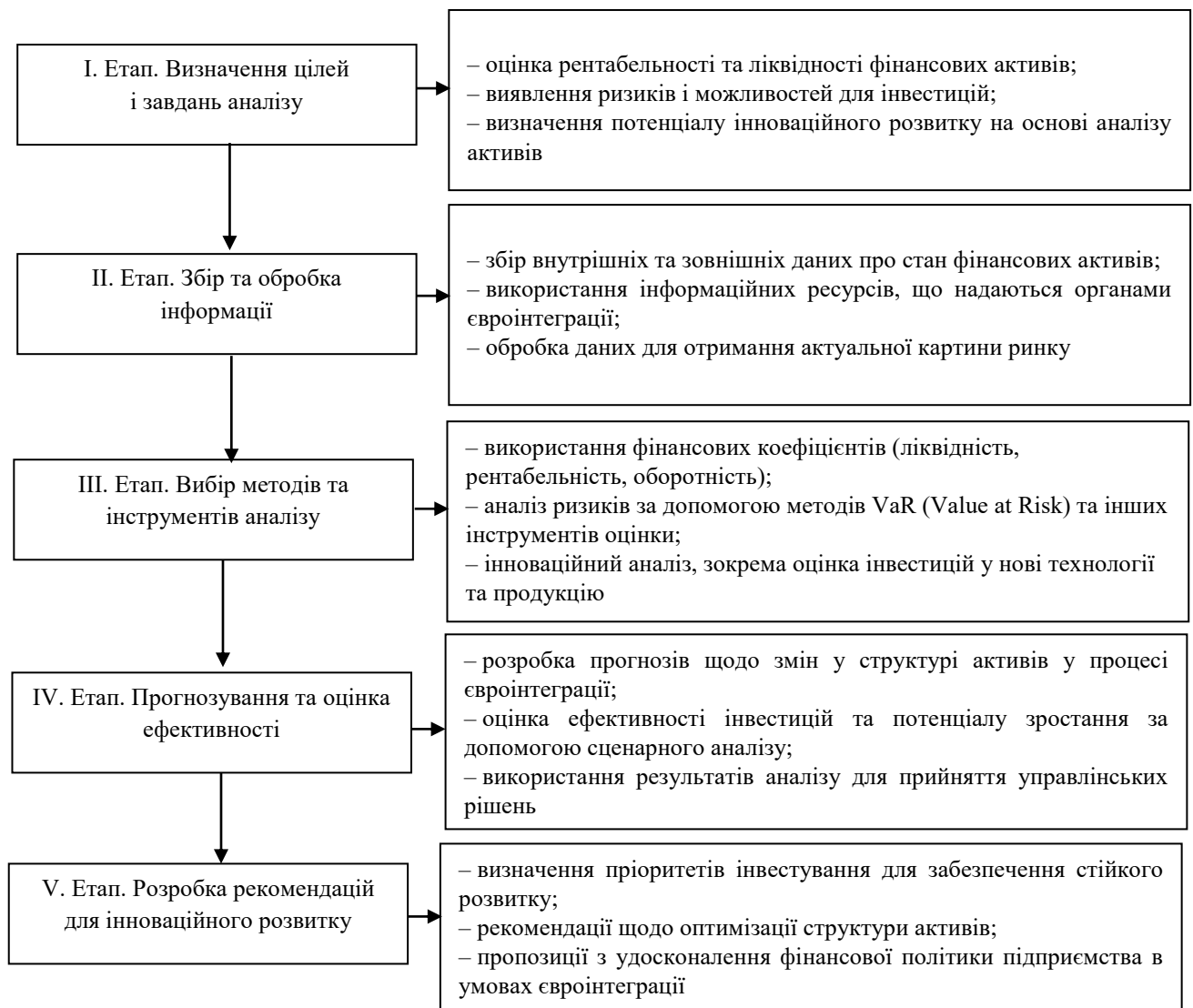

Рис. 2. Основні етапи розробки методики економічного аналізу фінансових активів підприємства

Джерело: сформовано за даними [1, с. 26; 4, с. 228]

Для того, щоб бути конкурентоспроможними на європейських ринках, вітчизняні підприємства мають враховувати стандарти якості (в тому числі, екологічні); мати відповідний технологічний рівень, що передбачає застосування інноваційних технологій; враховувати нормативно-правові засади європейського простору й підтримувати достатній рівень своїх фінансових активів. Для ефективного управління фінансовими активами підприємству необхідно проводити їх повний й регулярний аналіз [2, с. 37].

Під час проведення аналізу фінансових активів підприємства необхідно враховувати такі дані: фінансово-правові дані підприємства, показники макроекономічного становища в країні, дані розвитку зазначеного виду економічної діяльності, дані про контрагентів підприємства (постачальників, покупців); дані про конкурентів підприємства; дані про стан ринку капіталу та фондового ринку тощо.

Результати аналізу фінансових активів підприємства будуть корисними як для внутрішніх (апарат управління, власників), так і зовнішніх користувачів (контролюючі органи, інвестори, кредитори, конкуренти, євроінтеграційні структури). Технологія обробки даних залежить від вибору підприємства, але перевагу потрібно віддати сучасним цифровим технологіям й автоматизованим системам, які значно підвищують якість аналізу й можуть візуалізувати його результати, що досить зручно для прийняття відповідних рішень.

Висновки. Інноваційний розвиток, що потребує стратегічних інвестицій, можливий тільки за умови ефективного використання фінансових активів підприємства, а для цього необхідно розробити комплексний підхід до їх аналізу. Євроінтеграція створює нові виклики та можливості для підприємств, сприяючи вдосконаленню фінансової стратегії. Підприємства отримують доступ до нових джерел фінансування, а також вимушені враховувати європейські стандарти звітності та інвестування. Це стимулює розвиток інновацій та сприяє більш детальному підходу до економічного аналізу активів, що передбачає вивчення європейських вимог і стандартів.

Розробка методики економічного аналізу фінансових активів підприємства має орієнтуватися на інноваційний розвиток, інтегруючи кращі практики євроінтеграційного простору. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємств, оптимізації їх фінансових активів і максимізації результатів інвестицій в інноваційні проекти.

Література

1. Білик Р. С. Фінансові методи впливу на інноваційну модернізацію економіки в контексті світового досвіду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 25 (1). С. 24–29.
2. Грищенко І. М., Радіонова Н. Й. Обґрунтування ефективних рішень у контексті стратегічного управління витратами підприємств легкої промисловості на основі аналізу ланцюжка цінностей. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. Серія Економічні науки. 2018. № 1 (119). С. 35–44.
3. Кравець Д., Семенова К. Аналіз впливу факторів на ефективність використання фінансових активів. *Сталий розвиток економіки*. 2023. 2 (47). С. 105–108.
4. Лежненко Л. І., Соколова Н. М. Порівняльний аналіз методів оцінки фінансових активів за П (С)БО та МСФЗ. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2019. № 5. С. 227–231.
5. Пасічник Е. С. Трансформація фінансових активів та зобов'язань підприємства у МСФЗ-формат. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2018. Т. 1. № 5. С. 265–275.
6. Шпак Н. О., Ковток Г. І. Моделювання тактичних інноваційних інструментів економічного розвитку підприємств в умовах євроінтеграції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». 2023. № 1. С. 164–174.

Ільков А. І., Йохна М. А.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДІЛОВУ АКТИВНІСТЬ, ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Актуальність фінансово-економічної безпеки зростає в умовах глобалізації та економічних криз, які загрожують стабільності національних економік. Забезпечення стійкості фінансових систем важливе для реагування на нові виклики, такі як санкції, торговельні війни та пандемії. Це критично для національної стабільності та сталого розвитку в глобальному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час дослідження питання, було проаналізовано публікації таких вчених, як: Є. М. Рудніченко, Н. І. Гавловська, В. Г. Алькема, Н. М. Літвін, О. С. Кириченко, М. В. Міненко, Л. В. Фролова та ін.

Мета статті: аналіз сучасних наукових підходів до проблеми впливу фінансово-економічної безпеки на ділову активність, платоспроможність та фінансову стійкість підприємства.

Виклад основного матеріалу. Фінансово-економічна безпека включає управління фінансовими ресурсами, мінімізацію ризиків, захист від загроз і забезпечення стійкості фінансових інститутів. Вона охоплює стабільність ринку капіталу, банківського сектору та національної валюти, а також довгостроковий розвиток реального сектору економіки та захист інтересів населення. Комплексний підхід до фінансової безпеки є основою для макроекономічної стабільності та розвитку в умовах глобальних викликів.

Поняття «економічна безпека» та «фінансова безпека» є взаємопов'язаними, але не ідентичними.

Економічна безпека охоплює загальну стабільність економіки країни чи організації, включаючи сталий розвиток, диверсифікацію економіки, доступ до ресурсів, енергетичну безпеку, конкурентоспроможність та захист від зовнішніх загроз, таких як санкції чи торгові війни. Вона забезпечує стабільність на макрорівні.

Фінансова безпека є більш вузьким поняттям, яке стосується стабільності фінансової системи, здатності виконувати зобов'язання, підтримувати ліквідність і функціонувати безперебійно. Вона включає надійність фінансових інститутів, стабільність валюти, боргові зобов'язання та здатність витримувати фінансові кризи.

Рудніченко Є. М. та Гавловська Н. І., дають наступне визначення: «економічна безпека підприємства – це стан, за якого система взаємодії підприємства з зовнішнім та внутрішнім середовищем дозволяє йому, спільно з державними органами та завдяки власним ресурсам, ефективно виявляти загрози для своєї діяльності, своєчасно їх попереджати, нейтралізувати або зменшувати їхній вплив, а також мінімізувати чи усувати наслідки таких загроз» [1].

Бланк І. О. стверджує, що «фінансова безпека підприємства – це певний рівень його фінансового стану, як кількісно, так і якісно визначений, який гарантує стабільний захист пріоритетних фінансових інтересів підприємства від реальних та потенційних загроз як внутрішнього, так і зовнішнього походження. Цей рівень встановлюється на основі фінансової філософії підприємства і створює необхідні умови для фінансової підтримки сталого розвитку як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі» [2].

Таким чином, ефективне забезпечення як економічної, так і фінансової безпеки дозволяє не тільки протистояти поточним загрозам, а й впливати на довгостроковий сталий розвиток, мінімізуючи ризики та максимально використовуючи внутрішні ресурси для досягнення стратегічних цілей.

Головні завдання фінансово-економічної безпеки підприємства включають:

- забезпечення фінансової стабільності – підтримка рівноваги між доходами та витратами, ефективне управління фінансовими потоками та активами;
- захист від фінансових та економічних ризиків – мінімізація впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, таких як зміни на ринку, інфляція, валютні коливання та економічні кризи;

- забезпечення ліквідності та платоспроможності – здатність підприємства вчасно виконувати свої фінансові зобов'язання та підтримувати необхідний рівень грошових ресурсів;
- підтримка довгострокового розвитку – забезпечення фінансової підтримки для інвестицій, модернізації та стратегічного розвитку підприємства;
- захист від шахрайства та фінансових зловживань – створення ефективної системи контролю для запобігання фінансовим порушенням та зловживанням.

Економічна безпека безпосередньо впливає на фінансово-економічний підприємства. Показники, які дозволяють оцінити фінансово-економічний стан підприємства, представлені на рис. 1.

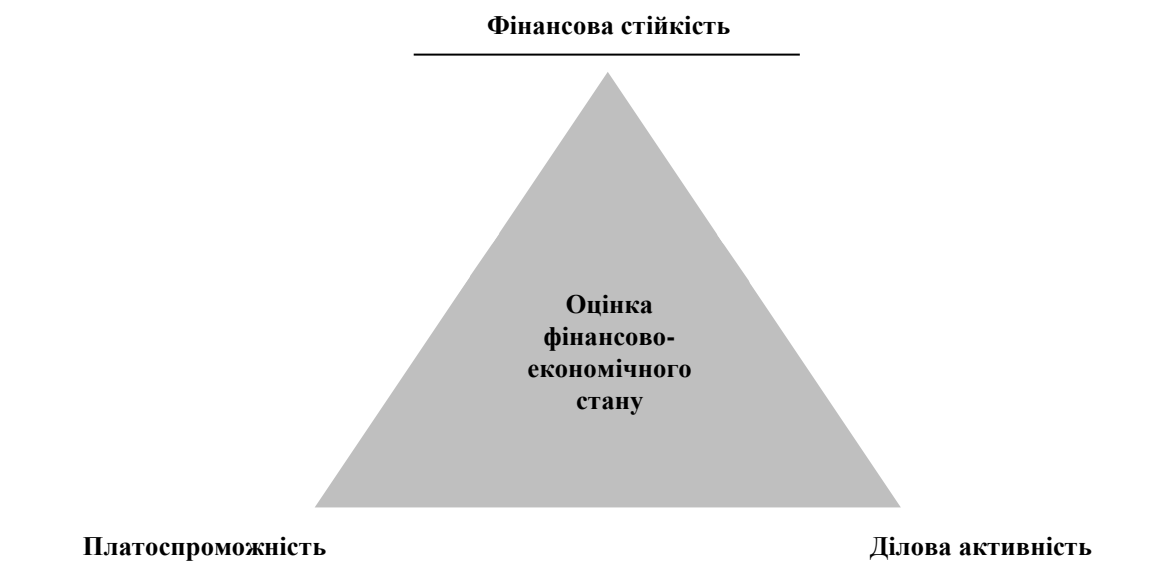

Рис. 1. Показники для визначення фінансово-економічного стану підприємства

Показники, або як їх ще називають, «індикатори», фінансово-економічного стану використовуються для визначення кількісних характеристик соціально-економічної ситуації, перевищення яких може перетворити потенційні загрози на реальні ризики [3].

1. Показники фінансової стійкості:

- коефіцієнт автономії (нормативне значення – $K_{\phi a} > 0,5$);
- коефіцієнт співвідношення власних і позикових коштів або коефіцієнт фінансового ризику (нормативне значення – $K_{\phi p} < 0,5$; критичне значення – $K_{\phi p} = 1$);
- коефіцієнт фінансової стійкості (нормативне значення $0,5 < K_{\phi c} < 0,9$);
- коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами;
- коефіцієнт маневреності власного капіталу (нормативне значення $0,1 < K_m < 0,5$);
- коефіцієнт співвідношення мобільних і іммобілізованих коштів або коефіцієнт структури капіталу (позитивною характеристикою є зростання в динаміці).

2. Показники платоспроможності:

- коефіцієнт абсолютної ліквідності (нормативне значення $0,2 < K_{al} < 0,5$);
- коефіцієнт швидкої ліквідності, або проміжний коефіцієнт ліквідності (нормативне значення $0,6 < K_{шл} < 0,8$);
- коефіцієнт поточної ліквідності або загальний коефіцієнт покриття (нормативне значення $K_{пл} > 2,0$).

3. Показники ділової активності:

- коефіцієнт загальної оборотності капіталу або ресурсовіддача (позитивним є зростання в динаміці);
- фондovіддача (позитивним є зростання в динаміці);
- період обороту запасів (позитивним є зменшення в динаміці);
- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (позитивним є зростання в динаміці).

Висновки. У процесі дослідження було підтверджено значимість фінансово-економічної безпеки. Важливість цього аспекту полягає в тому, що вона відіграє ключову роль в управлінні

підприємством, забезпечуючи захист фінансово-економічних інтересів від внутрішніх та зовнішніх загроз. Фінансова безпека охороняє інтереси власників підприємства, здійснює контроль за фінансовими ресурсами та здатна протистояти існуючим і новим небезпекам, які можуть завдати шкоди або змінити структуру власного капіталу. Вона має бути гнучкою і швидко реагувати на зміни в економічному середовищі підприємства. Для ефективної фінансово-економічної безпеки важливі як показники, так і їх критичні значення, порушення яких може призвести до ускладнення, можливо навіть унеможливлення, нормальної роботи підприємства та формування негативних тенденцій.

Література

1. Рудніченко Є. М., Гавловська Н. І. Економічна безпека підприємства: підручник / за заг. ред. А. М. Дідика. – Львів: НУ «Львівська політехніка», ТзОВ Видавнича група «Бухгалтери України», 2019. С. 101–135, 575–605.
2. Бланк І. А. Управління фінансовою безпекою підприємства. Київ : Ельга, Ніка-Центр, 2004. 784 с.
3. Бондарчук Н. В., Гуменчук М., Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства та необхідність її забезпечення. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5409>

Прилепа Т. В., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ БАНКАМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Актуальність дослідження. Дослідження кредитування юридичних осіб під час війни є актуальним, оскільки доступ до фінансування допомагає бізнесу зберігати ліквідність, підтримувати робочі місця та забезпечувати стабільність економіки. Це особливо важливо для стратегічних галузей, які відіграють ключову роль у відновленні та розвитку країни. Кредитування сприяє зростанню ВВП, залученню інвестицій та збільшенню фіскальних надходжень, що є критично важливим у період економічної нестабільності та післявоєнного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостям реалізації кредитних відносин банків України з суб'єктами господарювання реального сектору присвячені наукові праці вчених, таких як: М. Бунге, О. Канаєв, Т. Караченцева, Д. Кретов, Т. Ковальчук, Л. Кузнецова, Л. Рябініна, М. Савлук, Я. Чайковський та ін. Разом із тим, фундаментальні наукові розробки щодо повоєнного відновлення та подальшого ефективного кредитування юридичних осіб банками України наразі ще далекі від завершення.

Метою наукового дослідження є аналіз кредитного портфеля юридичних осіб вітчизняних банків та розробка пропозицій щодо забезпечення стійкого розвитку кредитування корпоративних клієнтів в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі під банківським кредитом юридичних осіб розуміють суму тимчасово вільних грошових коштів банку, яку він надає чи зобов'язується надати юридичній особі у користування, на умовах належного забезпечення, повернення у визначений строк, оплати та цільового характеру використання.

У 2022 р. український бізнес зазнав значного впливу внаслідок повномасштабного вторгнення Росії. Окупація частини територій, масове переселення громадян, втрати підприємств та їх активів, а також порушення економічних зв'язків і торгова блокада з боку агресора спричинили скорочення ВВП країни на 29 % протягом першого року війни. На початку бойових дій 31,7 % суб'єктів господарювання повністю або майже повністю припинили свою роботу. Отже, попри шок, викликаний повномасштабними військовими діями на території України, бізнес в країні продовжує свою діяльність, значною мірою завдяки підтримці з боку банківської системи та держави. Банки не

дивлячись на ризики продовжують кредитувати вітчизняний бізнес, і це особливо важливо для стратегічних галузей, які відіграють ключову роль у відновленні та розвитку країни.

Кредитний портфель юридичних осіб протягом 2021–2023 років зменшувався (табл. 1), а саме у 2022 році він зменшувався порівняно з 2021 роком на 2,48 %, а у 2023 році – на 4,42 %.

Таблиця 1

Динаміка кредитного портфеля банків України за 2020–2023 роки в розрізі суб'єктів кредитування

Показник	Сума показників на кінець року, тис. грн			Відхилення (+, –), тис. грн		Темп зростання (спаду), %	
	2021 р	2022 р	2023 р	2022/2021	2023/2022	$\frac{2022}{2021}$	$\frac{2023}{2022}$
Кредити та заборгованість клієнтів, у тому числі	766839045	686871782	687512208	-79967263	+640426	89,57	100,09
– кредити та заборгованість юридичних осіб	566641821	552608772	528194657	-14033049	-24414115	97,52	95,58
– кредити та заборгованість фізичних осіб	200197224	134263010	159317551	-65934214	+25054541	67,07	118,66

Джерело: систематизовано на основі [2; 3]

Однак, необхідно зазначити, що в структурі кредитного портфеля вітчизняних банків протягом всього аналізованого періоду переважала частка саме кредитів юридичних осіб, у 2021 році вона дорівнювала 73,89 %, у 2022 році – 80,45 %, у 2023 році – 76,83 % (табл. 2). Особливо у 2022 році дана частка є досить значною порівняно з часткою кредитів виданих фізичним особам – 19,55 %, оскільки під час війни українські банки надають перевагу корпоративному кредитуванню, оскільки юридичні особи, особливо зі стратегічних галузей, мають стабільніші фінансові потоки та можуть гарантувати повернення коштів. Це дозволяє банкам знизити кредитні ризики та підтримувати економіку, надаючи фінансування підприємствам, які забезпечують критично важливі послуги та виробництво в умовах війни.

Таблиця 2

Структура кредитного портфеля банків України за 2020–2023 роки в розрізі суб'єктів кредитування

Показник	2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %
Кредити та заборгованість клієнтів, у тому числі	766839045	100	686871782	100	687512208	100
– кредити та заборгованість юридичних осіб	566641821	73,89	552608772	80,45	528194657	76,83
– кредити та заборгованість фізичних осіб	200197224	26,11	134263010	19,55	159317551	23,17

В кредитному портфелі банків України за 2021–2023 роки переважають кредити у національній валюті. Гривневе кредитування юридичних осіб продовжує зростати, здебільшого завдяки державній програмі «Доступні кредити 5-7-9 %», а також з тим, що кредитування в іноземній валюті заборонене, якщо позичальник не має офіційних доходів в іноземній валюті.

Частка кредитів у національній валюті в загальному кредитному портфелі банків України складає: у 2021 році – 70,28 %, у 2022 році – 67,50 %, у 2023 році – 69,82 % (табл. 3). В корпоративному кредитному портфелі банків також переважають кредити в національній валюті, так у 2021 році – 60,18 %, у 2022 році – 59,85 %, у 2023 році – 60,95 %, що зменшує виникнення ризику погіршення платіжної дисципліни позичальників в умовах валютно-курсних коливань. Даний ризик є досить актуальним в сучасних умовах нестабільності вітчизняного фінансового ринку.

Таблиця 3

Структура кредитного портфеля банків України в розрізі видів валют у 2021–2023 роках

Показник	2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %
Кредити та заборгованість клієнтів, у тому числі	766839045	100	686871782	100	687512208	100
в національній валюті	538965515	70,28	463659196	67,50	479987986	69,82
в іноземній валюті	227873530	29,72	223212586	32,50	207524222	30,18
Кредити та заборгованість юридичних осіб, у тому числі	566641821	100	552608772	100	528194657	100
в національній валюті	340989659	60,18	330744587	59,85	321958798	60,95
в іноземній валюті	225652162	39,82	221864185	40,15	206235859	39,05
Кредити та заборгованість фізичних осіб, у тому числі	200197224	100	134263010	100	159317551	100
в національній валюті	197975856	98,89	132914609	99,00	158029188	99,19
в іноземній валюті	2221368	1,11	1348401	1,00	1288363	0,81

Джерело: систематизовано на основі [3]

Без підтримки держави, особливо під час війни, розвиток підприємств малого і середнього бізнесу не можливий. Кроки, які робить Уряд України для підтримки малого і середнього бізнесу, знайшли чітке відображення у програмах підтримки та інших проєктах Мінекономіки, таких як «Доступне кредитування 5-7-9», стимулювання будівельної галузі через програму «Оселя» та інші. За час дії воєнного стану в Україні за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» видано кредитів на суму 237,5 млрд грн, у тому числі банками державного сектору – на 121,9 млрд грн. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» залишалася основним двигуном бізнес-кредитування у 2023 році, відіграючи ключову роль у підтримці бізнесу в найскладніший період повномасштабного вторгнення.

Зростання інтересу бізнесу до кредитів стимулюється їхнім здешевленням. Наприклад, середньозважені ставки за гривневими кредитами для корпорацій знизилися з початку року на 1,3 процентних пункти і досягли 18,9 % річних. За результатами опитування банків щодо умов кредитування, зміна ставок є одним з основних чинників зростання попиту. Враховуючи позитивні показники діяльності бізнесу, попит на кредити продовжує зростати.

Під час воєнного стану альтернативою класичному кредитуванню юридичних осіб дедалі частіше ставав лізинг. У 2023 р. лізингові послуги надавали до двох десятків банку: з лютого 2022-го частина з них або зовсім зупинила, або суттєво скоротила фінансування в рамках фінансового лізингу, але у 2023 році більшість відновила свої програми.

При аналізі кредитного портфеля банків варто відзначити, що частка непрацюючих корпоративних кредитів у 2023 році стабілізувалася на рівні близько 45 %. Цей показник зріс на 13 відсоткових пунктів у порівнянні з 2022 роком, головним чином через фінансові труднощі

боржників, які вже до початку повномасштабного вторгнення Росії мали високі кредитні ризики. Третина нових непрацюючих кредитів юридичних осіб виникла через руйнування або окупацію територій, де розташовувалися ці підприємства. Також для багатьох підприємств причиною дефолту стали втрата ринків збуту або зменшення внутрішнього попиту. Однак деякі підприємства все ще можуть відновити виплати за позиками за умови поліпшення економічного стану.

Усереднений рівень дефолтів підприємств-боржників знижується, проте підвищений рівень кредитних ризиків залишається для підприємств у багатьох галузях, які повільно відновлюються після втрат у період війни.

Зниження відсотка непрацюючих кредитів головним чином пов'язане з реструктуризацією позик та подальшим відновленням погашення проблемних боргів юридичних осіб, особливо в державних банках, а також списанням непрацюючих кредитів фізичним особам. У минулому році Міністерство фінансів продовжило працю над спрощенням доступу малого бізнесу до фінансування у період воєнного конфлікту. Також нещодавно відбувся офіційний запуск Програми «Доступний факторинг» – нового фінансового інструменту в рамках Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» для забезпечення мікро-, малого та середнього підприємництва (ММСП) оборотним капіталом.

Отже, для прискорення та забезпечення стійкого розвитку кредитування корпоративних клієнтів українськими банками необхідні наступні заходи: розробка Державної програми підтримки цільового кредитування у секторі корпоративних підприємств; приведення нормативів капіталу комерційних банків у відповідність до міжнародних стандартів, що зробить банки більш надійними та стійкими; підвищення рівня прозорості інформації щодо кредиторів та позичальників на кредитному ринку; перехід у сфері корпоративного кредитування від колективних програм до індивідуальних програм обслуговування, які спрямовані на досягнення позитивних економічних результатів для клієнтів та забезпечення виконання їх зобов'язань; проведення ліберальної грошово-кредитної політики держави для стимулювання розвитку корпоративного сектору; розробка програми ефективного регулювання та протидії глобалізаційним процесам у банківському секторі країни.

У сучасних умовах економічного розвитку України важливо, щоб держава виступала гарантом та надавала стимули для розробки та впровадження цільових програм корпоративного кредитування, що буде сприяти ефективному та сталому функціонуванню банківського сектору та економіки країни в цілому.

Література

1. Кретов Д. Ю. Особливості обслуговування корпоративних клієнтів банками України в сучасних умовах. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка. 2024. № 19. С. 186–194. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/489/457>
2. Річний звіт АТ КБ «ПриватБанк» за 2023 рік. URL: <https://static.privatbank.ua/files/Richnyy+zvit+za+2023.pdf>
3. Показники фінансової діяльності банків України на 01.01.2024, 01.01.23, 01.01.2022. Наглядова статистика НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
4. Частка непрацюючих кредитів у банках за 2023 рік. Національний банк України. 2024. 7 лютого. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-za-2023-rik-skorotilasya-do-374>

5. Загальні проблеми інноваційного розвитку економіки в умовах євроінтеграції

Брикар О. М., Побурко О. Я.
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ІНВЕСТУВАННЯ ТА МАСШТАБУВАННЯ БІЗНЕСУ НА ПРИКЛАДІ ПАЙОВИХ ФОНДІВ ІНВЕСТУВАННЯ В НЕРУХОМІСТЬ

Актуальність дослідження. Фінансова стабільність індивідуальних домогосподарств є складовою здорової мікроекономічної ситуації в державі. Національний банк України до складових фінансової стабільності відносить функціонування фінансової системи, яка ефективного перетворює вільні кошти громадян та бізнесу на кредити та інвестиції [12].

Лорен Лендрі у статті на сайті Гарвардської бізнес школи, з посиланням на думку Джеффри Рейпорта, називає фінансування (інвестиції) одним із найцінніших ресурсів для масштабування бізнесу [13].

Поєднання цих двох тез: залучення вільних коштів для інвестицій та потреба інвестиції для масштабування – це складові розвитку економіки, які передбачають участь у такому розвитку домогосподарств. Дослідження теми є актуальним у зв'язку із появою нових варіацій для індивідуального інвестування, та наявним питанням довіри індивідів до інвестиційних проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема інвестування і масштабування активно досліджується. Гук О. В., Мохонько Г. А. Шендерівська Л. П. досліджували тему інвестування в Україні, в частині прямих іноземних інвестицій [1]. Суміаті А., Відястуті У., Такіда Е. Сугерман [2], Махдзан Н. С. [3], Алгорані А. [4], Палівал С., Бхадаурія С., Сінгх С [5] досліджували інвестування в пайові фонди. Частина праць була присвячена також поведінці інвесторів. Федорова Ю.В. досліджувала тему інвестування в криптовалюту. [6]

Мета статті. На основі наявних досліджень, враховуючи доступні інструменти для інвестицій в Україні, ставимо за мету надати оцінку впливу індивідуального інвестування на масштабування бізнесу через участь в пайових фондах

Виклад основного матеріалу. Нерухомість є номером один серед улюблених інвестиційних інструментів українців. За підрахунками експертів у 2023–2024 роках переважна більшість українців вкладають свої вільні кошти у наступні інвестиційні інструменти: 40 % – нерухомість, 30 % – депозити, 20 % – цінні папери та 10 % – криптовалюти [7]. Поряд з тим, згідно офіційних даних Державної служби статистики України середня заробітна плата по Україні, станом на січень-червень 2024 року, становить 19927,00 грн [8]. Такі статистичні дані ставлять під сумнів реальну можливість пересічного українця самостійно на пряму інвестувати в нерухомість.

Якщо розглядати не великі компанії, у яких накопичено достатньо ресурсу для інвестування, а саме окремі домогосподарства, індивідуального інвестора, то ми можемо спостерігати недостатність ресурсів (коштів) для самосійного інвестування у великі, чи хоча б самостійні проекти.

Виходячи з таких обмежень, доводиться шукати можливості інвестування, що потребують якомога менших вкладень.

Одним із таких можливостей є пайові REIT фонди. Real Estate Investment Trusts або REIT – це компанії, які займаються інвестуванням у нерухомість. Вони працюють у всьому світі і вкладають гроші у різні типи будівель: житло, торгові центри, офіси, промислові об'єкти тощо. Акції деяких REIT торгуються на фондовій біржі, що дозволяє інвесторам легко додавати їх у портфель та отримувати дивіденди. Тільки на американському ринку налічується понад 200 REIT, найбільші мають капіталізацію у десятки мільярдів доларів [9].

Звичайно, порівнювати REIT-ринок США та України не дуже доречно. За даними сайту CompaniesMarketcap.com загальна капіталізація REIT компаній США становить 1,542 трільйона доларів США [10]. Тоді як в Україні на 2023 рік сукупна грошова маса, на руках українців становила 30,8 трільйона гривень, що орієнтовно рівно 77 мільярдів доларів [11]. Та все ж, інвестування в нерухомість через REIT компанію, виглядає перспективним варіантом з огляду на обмеження у інвестиційних можливостях окремого домогосподарства та іноземного досвіду.

В Україні прикладом такого інвестиційного REIT фонду є проект INZUR. Мінімальна інвестиція можлива вже від 4 065.12 грн (приблизно 100,00 доларів США). Сума мінімальної інвестиції залежить від об'єкта інвестування. Мінімальна інвестиція у об'єкт Inzhur Supermarket становить 143 644,02 грн (приблизно 3 500,00 дол. США), що також є порівняно незначною сумою, як для інвестиції. Таким чином, це один з доступних варіантів інвестувати в нерухомість.

З іншої сторони, залучення інвестицій від індивідуальних інвесторів, дає можливість REIT фондам створювати нові об'єкти нерухомості, в першу чергу комерційної, здавати їх оренду. Зазвичай, такі об'єкти будуються під конкретного замовника, переважно, оператора роздрібною торгівлі. Тому, можна стверджувати, що поєднання індивідуальних інвесторів в пайових фондах дозволяє масштабувати не тільки об'єкти комерційної нерухомості, але й об'єкти роздрібною торгівлі, які потребують нових площ і, зазвичай, використовують орендовані приміщення для провадження комерційної діяльності. Ініціатори проекту отримують, без залучення кредитів, кошти на купівлю чи будівництво потенційно рентабельних об'єктів нерухомості. До прикладу, згідно даних сайту проекту INZUR залучив 2 340 067 609,00 грн (приблизно 58,5 млн дол. США). Така сума залучених інвестицій на умовах пайових вкладень є досить вигідним інструментом для масштабування бізнесу, оскільки позбавляється ряду ризиків у порівнянні із борговим залученням коштів на умовах кредиту.

Висновки. Діяльність REIT фондів, є позитивним явищем для національної економіки. Індивідуальні інвестори отримують можливість інвестувати починаючи з невеликих сум вкладень, що важливо для інвестора на рівні домогосподарства. Самі фонди отримують можливість швидко масштабуватися з меншими фінансовими ризиками, а результат їхньої діяльності допомагає масштабувати роздрібний бізнес.

Література

1. Гук О. В., Мохонько Г. А., Шендерівська Л. П. Тенденції інвестування в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. № 29/2021. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-35>.
2. Sumiati, A., Widyastuti, U., Takidah, E. Suherman. The Millennials Generation's Intention to Invest: A Modified Model of the Theory of Reasoned Action. *Int. J. Entrep.* 2021. 25. 1–11.
3. Mahdzan, N.S., Zainudin, R. S. C. Yoong Investment Literacy, Risk Tolerance and Mutual Fund Investments: An Exploratory Study of Working Adults in Kuala Lumpur. *Int. J. Bus. Soc.* 2020. 21. 111–133. DOI:10.33736/ijbs.3230.2020
4. Alhorani, A. Factors Affecting the Financial Investors' Decision in the Adoption of Mutual Funds. *Manag. Sci. Lett.* 2019. 9. 2269–2276.
5. Paliwal, S.; Bhadauria, S.; Singh, S.P. Determinants of Mutual Funds Investment Intentions: Big Five Personality Dimension. *Purushartha – A J. Manag. Ethics Spiritual.* 2018. 11. 39–49.
6. Федорова Ю. В. Криптовалюти та їх місце у фінансовій системі. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип.15. С. 771–774. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/116.pdf (дата звернення 28.10.2024 року).
7. Сайт VisitUkraine.Today. Куди інвестують українці у 2024 році? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3817/where-will-ukrainians-invest-in-2024> (дата звернення: 30.08.2024 року).
8. Держстат України, Середньомісячна заробітна плата за видами економічної діяльності за період з початку року. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/Zarp_ek_p/Zp_ek_p_u/arh_zpp_u.htm (дата звернення 11.11.2024 року).
9. Вебінвестор. Куди вкласти гроші у 2025 році? Найкращі варіанти інвестування. URL: <https://webinvestor.com.ua/kudy-vklasty-groshi-investuvaty/#reit> (дата звернення 11.11.2024).
10. CompaniesMarketcap.com Largest Real-Estate-Investment-Trusts by market cap. URL: <https://companiesmarketcap.com/reit/largest-reits-by-market-cap/> (дата звернення: 11.11.2024 року).

11. НБУ: Грошова маса у 2023 році збільшилася на 575,4 мільярда гривень. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2024/01/11/119493932/> (дата звернення: 11.11.2024 року).

12. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. URL: Про фінансову стабільність (дата звернення: 11.11.2024 року).

13. HBS Online. Tips for Scaling Your Business. URL: <https://online.hbs.edu/blog/post/how-to-scale-a-business> (дата звернення: 11.11.2024 року).

**Гарбузовський А. П., Проскурович О. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький**

КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Актуальність дослідження. Військова агресія росії та сучасні проблеми економічного розвитку в Україні призвели до значного погіршення результатів економічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання. Значно посилились ризики банкрутства та невизначеності через втрату майна, звільнення працівників і нестачу фінансових коштів. Все це позначається на фінансовому стані суб'єктів підприємництва. Тому слід віднайти дієві заходи для утримання його на стабільному рівні і для його покращення. При цьому раціональне використання фінансів є одним із вагомих чинників зростання рівня ліквідності і платоспроможності, ділової активності та фінансової стійкості, рентабельності і достатності фінансових коштів для продовження діяльності суб'єктом господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітленням різноманітних методів оцінки фінансового стану займалось багато вчених: Костенко Ю., Короленко О., Гузь М., Готра В., Денисенко М., Ковтуненко Ю., Куцай Н., Чепка В., Свідерська І., Гавриленко Ю., Яцук О., Захарова Н., Непочатенко О., Мельничук Н. та інші. Водночас, зважаючи на значні напрацювання цих авторів, вимагають додаткового дослідження питання застосування інформаційних технологій щодо аналізу показників фінансового стану.

Метою статті є дослідження питання застосування інформаційних технологій щодо аналізу показників фінансового стану.

Виклад основного матеріалу. У наш час існують певні комп'ютерні програми, які полегшують роботу щодо оцінки фінансового стану суб'єкта підприємництва. Однак, здебільшого через економію коштів управлінці намагаються шукати альтернативні шляхи щодо пошуку інформаційних продуктів. При цьому вони застосовують електронні таблиці Microsoft Excel або Open Office. Саме вони дозволяють побудувати відповідні таблиці з розрахунками показників фінансового стану на основі форм фінансової звітності.

Новим стимулом для покращення аналітичної роботи щодо аналізу показників фінансового стану стало використання відкритих даних. Вони являють собою загальнодоступну інформацію, до якої зацікавлені сторони можуть отримати доступ в режимі реального часу. Державна податкова служба, у 2021 р., вперше опублікувала фінансову звітність вітчизняних юридичних осіб у форматі відкритих даних. Проте, під час воєнного стану, оприлюднення фінансової звітності у форматі відкритих даних призупинено. Водночас, її можна побачити на офіційних сайтах суб'єктів діяльності та у агрегаторів відкритих даних [1]. Використання інформації з фінансових звітів компаній дозволяє якісно провести фінансовий аналіз.

Застосування електронних таблиць дозволяє проводити дослідження за визначеними заздалегідь напрямками та з необхідною деталізацією. Це дозволяє покращити якість управління в режимі реального часу. Процес комп'ютеризації аналізу показників фінансового стану забезпечить отримання релевантної інформації для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

В процесі комп'ютеризації, будемо покладатися на традиційні методи аналізу фінансового стану: горизонтального та вертикального аналізу та аналізу фінансових коефіцієнтів щодо оцінки: майнового стану, фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, ділової активності, фінансових результатів та рентабельності суб'єкта господарювання.

Ці напрями аналізу залишаються незмінними і в умовах воєнного стану, але трактування результатів зазнає певних змін. Це обумовлено тим, що фінансовий стан значного числа підприємств зазнав кардинальних змін. Зокрема, близько 31 % вітчизняних суб'єктів господарювання отримали ушкодження, третина з яких є невивірними, а головним завданням залишається безпека та збереження життя співробітників [2]. Тому, ступінь руйнувань варто враховувати при оцінці майнового стану. Нестача фінансових коштів, яка посилилась в умовах війни, має бути врахована при оцінці фінансової стійкості та визначені його типу. Хоча держава і намагається надавати підтримку окремим суб'єктам підприємництва у вигляді безвідсоткових кредитів для відновлення зруйнованих внаслідок бойових дій виробничих потужностей, але цих коштів не завжди достатньо для стабілізації фінансового стану. Зменшення обсягів виробництва та продажу продукції через логістичні та транспортні проблеми, відсутність замовлень (клієнтів), призив працівників на військову службу привело до уповільнення оборотності та зменшення рівня ділової активності суб'єктів господарювання. Скорочення доходів населення, зростання собівартості продукції, високі ставки податків, неефективна система кредитування, невдале управління, нестача кадрів, погіршення маркетингової і фінансової стратегій, повномасштабні військові дії значно загострили фінансовий стан вітчизняних підприємств [3]. Тому, застосування інформаційних продуктів для якісного проведення аналізу фінансового стану є досить актуальним завданням сьогодення.

Попри систематизований процес проведення фінансового аналізу, зважаючи на сферу функціонування, форму власності та ступінь зацікавленості суб'єктів підприємництва у аналітичній інформації, існують певні особливості у його проведенні. При цьому комп'ютеризація аналітичної роботи передбачає: формалізацію та структурованість методів аналізу; формування переліку вхідних даних і вимог до інформаційних масивів; достовірність отриманих результатів; адаптованість до умов діяльності конкретного суб'єкта підприємництва; достатність вихідної інформації для впровадження обґрунтованих проєктів релевантних рішень в процесі управління. Відповідно до зазначених вимог методика фінансового аналізу економічного суб'єкта для розробки прикладного програмного продукту містить такі етапи:

1) експрес-аналіз (поточна та достатньо швидка оцінка фінансового стану і динаміки розвитку компанії), який передбачає загальну оцінку фінансового стану;

2) поглиблений аналіз фінансового стану (детальна характеристика фінансового стану суб'єкта підприємництва і динаміки його розвитку) за такими напрямками щодо оцінки основних напрямків аналізу фінансового стану.

Використання електронних таблиць для проведення фінансового аналізу дозволяє:

– збирати, систематизувати та зберігати інформацію про ділове середовище та його внутрішні та зовнішні зв'язки;

– використовувати сучасні інформаційні технології, прийоми та методи економічного аналізу для обробки отриманих нормативно-планових і звітних даних;

– розробляти сценарії поведінки та прогнозувати вплив різних факторів на ефективність та продуктивність діяльності суб'єкта підприємництва;

– сприяти прийняттю ефективних управлінських рішень для досягнення бажаного рівня розвитку.

Узагальнені організаційно-методичні положення фінансового аналізу господарюючого суб'єкта покладено в основу розробки прикладного програмного продукту на основі Microsoft Excel або Open Office. Прикладний програмний продукт створений у вигляді окремих аркушів відповідної електронної таблиці. Кожний аркуш має назву відповідного етапу фінансового аналізу. Також створено додаткові аркуші з навігацією по файлу та з вихідними даними для аналізу у вигляді основних форм фінансової звітності. Після внесення вхідних даних в аркуш «Звітність» автоматично розраховується ряд таблиць, в яких проводиться оцінка фінансового стану суб'єкта підприємництва.

Аналіз фінансових коефіцієнтів проводиться шляхом порівняння отриманих значень з рекомендованими нормативними величинами, які є пороговими нормативами. Розроблений прикладний програмний продукт дозволяє отримати цифрові дані та підготувати графіки, що ілюструють основні показники фінансового стану, й орієнтований на фінансових менеджерів, фінансових аналітиків та інших фахівців, які використовують фінансову звітність суб'єкта господарювання.

Представлені в прикладному програмному продукті результати розрахунків свідчать, що на основі отриманої інформації можна сформулювати ґрунтовні висновки щодо подальшої діяльності

суб'єкта підприємництва. Це підтверджує можливість застосування такого програмного продукту на практиці для отримання підґрунтя для прийняття ефективних управлінських рішень, щоб досягти бажаного рівня розвитку аналізованого суб'єкта.

Висновки. Отже, для підвищення ефективності прийнятих управлінських рішень щодо діяльності господарюючого суб'єкта надважливим є використання засобів комп'ютеризації. Водночас вартість інтегрованих систем обробки даних достатньо висока, що для вітчизняних підприємств є суттєвою перешкодою у їх використанні. Тому вважаємо доречним застосовувати для аналізу фінансового стану електронні таблиці Microsoft Excel або Open Office. Вони допоможуть аналітикам не лише аналізувати фінансовий стан, але визначати відхилення від заданих параметрів розвитку суб'єкта підприємництва в режимі реального часу та шукати шляхи їх усунення.

Література

1. Kornyluk Roman Фінансовий аналіз на основі відкритих даних. URL: <https://blog.youcontrol.market/finansovii-analiz-na-osnovi-vidkritikh-danikh-3/>
2. Костенко Ю., Короленко О., Гузь М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77>.
3. Бегун С. Особливості аналізу фінансового стану підприємства в умовах воєнного стану. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2022. № 4. С. 36–42. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2022-04-36-42>.

Коваль Ю. М., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

ЗМІНИ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність дослідження. Податкова система є динамічною і постійно адаптується до змін у суспільстві та економіці. Зміни до Податкового кодексу України у 2024 році, є логічним продовженням процесу реформування податкової системи, що триває в Україні вже декілька років. Актуальність дослідження полягає у тому, щоб проаналізувати ці зміни в контексті загальносвітових тенденцій у сфері податкового адміністрування та спробувати спрогнозувати їхній вплив на подальший розвиток української економіки.

Зміни до Податкового кодексу України, ухвалені у 2024 році, є результатом комплексного аналізу стану податкової системи та потреб економіки в умовах воєнного стану. Підвищення ставок податку на прибуток для окремих категорій платників, запровадження нових видів податків та зборів, а також зміна правил оподаткування окремих операцій – все це свідчить про прагнення держави мобілізувати додаткові фінансові ресурси для забезпечення оборони країни і відновлення економіки.

Мета статті: комплексний аналіз змін, внесених до Податкового кодексу України у 2024 році, з метою оцінки їх впливу на економіку країни, бізнес-середовище та соціальну сферу.

Виклад основного матеріалу. Уряд України ініціював законопроект № 11416, метою якого є вдосконалення податкового законодавства з урахуванням особливостей воєнного стану. Цей законопроект спрямований на створення сприятливих умов для роботи економіки та забезпечення стабільних податкових надходжень до державного бюджету.

Аргументами на користь підвищення податків в Україні стало те, що держава потребує значних фінансових ресурсів для покриття військових витрат, які, за розрахунками, становитимуть щонайменше 500 мільярдів гривень у 2024 р. Лише фінансування одного військового обходиться бюджету в 1,2 мільйона гривень. Запропоновані податкові зміни мають додатково забезпечити 58 мільярдів гривень у 2024 році та 137 мільярдів гривень у 2025 році. Ці кошти допоможуть покрити частину необхідних витрат, зменшуючи дефіцит бюджету та підсилюючи обороноздатність країни.

Законопроектом № 11416 пропонуються такі зміни до Податкового кодексу України:

- встановити обов'язок для платників податків проводити інвентаризацію основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, зокрема залишків готівки та товарів, за вимогою контролюючих органів під час проведення перевірки;
- надати контролюючим органам право бути присутніми під час такої інвентаризації;
- запровадити право контролюючих органів на арешт майна платника податків у разі відмови їхнім представникам у присутності під час інвентаризації;
- припиняти адміністративний арешт майна після виконання платником податків вимог контролюючого органу щодо інвентаризації;
- запровадити електронне листування з великими платниками податків, платниками ПДВ, фінансовими агентами, а також е-резидентами через електронний кабінет;
- надати право контролюючому органу приймати рішення про відновлення платнику можливості виконувати податкові обов'язки у випадку, якщо протягом двох звітних періодів платник виконує свої зобов'язання щодо подання звітності, реєстрації податкових/акцизних накладних, сплати податків та проведення експортно-імпортних операцій;
- привести у відповідність із Митним кодексом України вартісні межі для ввезення товарів без оподаткування ПДВ у ручній поклажі та супроводжуваному багажі, а також виключити положення, що звільняють від ПДВ товари вартістю до 150 євро. Водночас зберігаються умови безоплатного надсилання товарів для особистого використання вартістю до 45 євро в поштових або експрес-відправленнях від одного фізичного відправника до одного одержувача;
- включити до підакцизних товарів воду (мінеральну, газовану) з доданням цукру, підсолоджувачів або ароматичних речовин та встановити акциз у розмірі 0,1 євро за літр напою [1].

Законопроект передбачає наповнення державного бюджету через такі заходи:

- підвищення ставки військового збору для фізичних осіб з 1,5 % до 5 %, при цьому для військовослужбовців та співробітників Збройних Сил, СБУ, Служби зовнішньої розвідки, ГУР, Нацгвардії, Держприкордонслужби, УДО, Держспецзв'язку та Державної спеціальної служби транспорту ставка залишиться на рівні 1,5 %;
- запровадження військового збору для фізичних осіб-підприємців (ФОП) 1, 2 та 4 груп у розмірі 10% від мінімальної заробітної плати;
- введення військового збору для ФОП 3 групи на рівні 1 %;
- збільшення ставки податку на прибуток для фінансових установ до 25 % з 2025 року;
- встановлення обов'язкових щомісячних авансових платежів з податку на прибуток та ПДФО для суб'єктів, що займаються роздрібною торгівлею паливом (для кожної АЗС);
- оподаткування прибутку банків за 2024 рік на рівні 50 % (табл. 1) [2].

Законопроектом також пропонується змінити період подання звітності з податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) з квартального на місячний. Очікується, що зміни до Податкового кодексу забезпечать надходження до зведеного бюджету в розмірі 23,3 млрд грн у 2024 р. (з них 23,2 млрд грн надійде до державного бюджету, 0,1 млрд грн – до місцевих бюджетів), а у 2025 році – 141,1 млрд грн (133,0 млрд грн до держбюджету, 8,1 млрд грн до місцевих бюджетів). При цьому додаткові потреби у фінансуванні Сил оборони у 2024 році становлять майже 500 млрд грн. Основним джерелом покриття цих потреб будуть неподаткові надходження, зокрема, збільшення внутрішніх запозичень.

Таблиця 1

Основні зміни в оподаткуванні

Зміни в оподаткуванні згідно Законопроекту № 11416			
Військовий збір для фізичних осіб збільшується з 1,5 % до 5 %. Це стосується загального населення, але для військовослужбовців та певних категорій працівників ставка залишається на рівні 1,5 %.	Фізичні особи-підприємці (ФОП) 1, 2 та 4 груп тепер зобов'язані сплачувати військовий збір у розмірі 10% від мінімальної заробітної плати. Для ФОП 3 групи ставка збору складає 1 %	Податок на прибуток для фінансових установ: підвищення до 25 %, що набере чинності у 2025 році, а також додатковий податок у розмірі 50 % прибутку банків за 2024 рік	Акцизний податок на підакцизні товари (вода з додаванням цукру та підсолоджувачів) у розмірі 0,1 євро за літр

Всі видатки держбюджету, не пов'язані з військовими потребами, покриваються виключно за підтримки міжнародних партнерів України. Це стосується соціальних виплат, програм підтримки економіки, зарплат учителів та лікарів. Кошти міжнародної допомоги не можуть бути використані на фінансування оборони [2].

Законопроект спрямований на посилення контролю над платниками податків, спрощення адміністрування та збільшення бюджетних надходжень. Однак, його реалізація може мати як позитивні, так і негативні наслідки для економіки та бізнесу.

У 2024 році Верховна Рада України ухвалила зміни до Податкового кодексу, спрямовані на збільшення податкових надходжень у період воєнного стану. Законопроект № 11416-д передбачає підвищення податкового тиску на окремі категорії платників, запровадження нових видів податків та зміни в адмініструванні податків, що, на думку уряду, допоможе стабілізувати бюджет і забезпечити додаткові фінансові ресурси для оборони країни. Зокрема, зміни передбачають підвищення ставок військового збору для фізичних осіб, введення обов'язкових авансових платежів з податку на прибуток та ПДФО для суб'єктів роздрібною торгівлі паливом, а також включення піддакцизних товарів, таких як вода з цукром та підсолоджувачами. Законопроект також зобов'язує платників податків до інвентаризації основних засобів за вимогою контролюючих органів і встановлює умови адміністративного арешту майна при відмові від співпраці під час таких перевірок.

Водночас серед населення і представників бізнесу поширена думка, що таке різке підвищення податкового навантаження є недоцільним в умовах складної економічної ситуації, викликаній війною. У петиції до Президента України громадяни закликають накласти вето на законопроект № 11416-д, наголошуючи, що додаткове оподаткування під час війни порушує принципи соціальної справедливості та може негативно вплинути на малий і середній бізнес.

Петиція пропонує розглянути альтернативні заходи, такі як збільшення податків на гральний бізнес, запровадження податку на розкіш, оптимізацію державних витрат, наприклад, зменшення витрат на телемарафон «Єдині новини» та скорочення необґрунтованих виплат державним службовцям (табл. 2). Ці пропозиції мають на меті знайти баланс між фінансовими потребами держави та збереженням можливостей для економічного відновлення. Обговорення цього питання триває, і різні позиції громадськості та бізнесу відображають бажання українців брати участь у формуванні прозорої та справедливої податкової політики, яка відповідатиме викликам сьогодення [5].

Таблиця 2

Пропозиції петиції до Президента України

Основні пропозиції петиції до Президента України			
Петиція до Президента України закликає накласти вето на законопроект № 11416-д, аргументуючи, що додаткове оподаткування в період війни надмірно навантажує населення і бізнес	Громадяни пропонують розглянути альтернативні джерела для наповнення бюджету: Підвищення податків на гральний бізнес, який приносить високі прибутки навіть в умовах війни.	Запровадження податку на розкіш, що дозволить створити справедливіше навантаження для заможніших громадян	Скорочення витрат на телемарафон «Єдині новини», який фінансується з бюджету, та оптимізація необґрунтованих виплат державним службовцям

Законопроект № 11416-д містить низку нових вимог та підвищення податків для окремих категорій платників, що, на думку уряду, є виправданим в умовах воєнного стану та загрози фінансовій стабільності. Водночас у суспільстві і бізнес-середовищі є занепокоєння щодо негативного впливу цих змін на малий і середній бізнес, а також на загальний рівень життя громадян.

Петиція до Президента України з проханням накласти вето на законопроект відображає прагнення до справедливої податкової політики, яка враховувала б складне економічне становище та пропонувала альтернативні джерела надходжень, зокрема оподаткування грального бізнесу та запровадження податку на розкіш. Вона наголошує на важливості соціальної справедливості та пропонує заходи, що могли б допомогти досягти фінансових цілей без надмірного податкового тиску на громадян.

Успішна реалізація нових податкових змін потребує збалансованого підходу, який включатиме діалог із громадськістю, врахування реальних потреб економіки, моніторинг їхніх наслідків та готовність до коригувань, якщо це буде необхідно для забезпечення стійкості української економіки.

Висновки. Запропоновані зміни до Податкового кодексу України є важливим інструментом для мобілізації ресурсів в умовах війни. Вони спрямовані на забезпечення фінансової стійкості та підвищення обороноздатності держави. Однак, підвищення податків викликає значний резонанс і критику серед громадян, особливо малого і середнього бізнесу. Петиція до Президента з альтернативними пропозиціями свідчить про потребу враховувати думку суспільства та шукати компроміс між необхідністю мобілізувати ресурси і збереженням економічної стабільності.

Література

1. Щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану – законопроект № 11416 від Уряду. URL: <https://medoc.ua/blog/shhodo-osoblivostej-opodatkovannja-u-period-di-vonnogo-stanu--zakonoproekt-11416-vid-urjadu> (дата звернення 10.11.2024).
2. Парламент ухвалив в цілому законопроект про внесення змін до Податкового кодексу для фінансування Сил оборони. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/parlament-ukhvalyv-v-tsilomu-zakono/proekt-pro-vnesennia-zmin-do-podatkovoho-kodeksu-dlia-finansuvannia-syl-oborony> (дата звернення 10.11.2024).
3. Нова хвиля податкових ставок: законопроект №11416-д та його вплив на українців і бізнес URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/podatkova-praktika/nova-hvilya-podatkovih-stavok-zakono-proekt-11416d-ta-yogo-vpliv-na-ukrayinciv-i-biznes.html> (дата звернення: 11.11.2024).
4. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 10.11.2024).
5. Петиція щодо накладення вето на Проект Закону №11416-д від 30.08.2024 про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/235468> (дата звернення: 10.11.2024).

Козак В. В., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКІВ

Актуальність дослідження. З розвитком економіки відбувається постійна адаптація суб'єктів господарювання до значних глобальних змін у всіх її сферах. І зараз, коли Україна стала ринковою державою, безготівковій формі розрахунків і розрахункам взагалі стали приділяти багато уваги як в юридичній літературі так і в законодавстві України. Доказом цього є розвиток фінансового ринку України, який характеризується появою новітніх інноваційних продуктів для здійснення розрахунків. Грошові розрахунки є одним з основних способів розрахунків між підприємствами, організаціями та установами як в нашій країні, так і в інших країнах світу. Тому, вдосконалення механізму грошових розрахунків є необхідним та потребує додаткових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців, дослідження яких присвячені теорії та практиці економічного аналізу грошових потоків і розрахунків, варто відзначити таких, як: Гайдаржийська О. М., Задорожна А. В., Матвеев В. В., Л. О. Лігоненко, Я. І. Невмержицький, А. М. Поддєрьогін, Р. А. Слав'юк та ін. Однак постійний розвиток технологій потребує вдосконалення системи грошових розрахунків підприємств як в межах України, так у міжнародних розрахунках, тому можна стверджувати, що питання не є цілком відкритим.

Метою статті є дослідження змістових характеристик та сутнісних переваг грошових розрахунків.

Виклад основного матеріалу. Грошові розрахунки створюють грошовий обіг підприємства незалежно від його організаційно-правової форми, виду діяльності, здійснення в готівковій або безготівковій формі [1, с. 864]. Готівкові та безготівкові грошові обороти завжди пов'язані один з

одним, що зумовлюється переходом однієї форми в іншу. Однак, сфера використання готівкових грошей в економіці менша порівняно з безготівковими розрахунками, зазвичай саме готівкові розрахунки використовує населення. Тому безготівкові розрахунки мають низку переваг над готівковими:

- зменшення затрат праці та відсотків;
- сприяє безперервному кругообігу коштів;
- максимально зменшує час оплати придбаних товарів чи послуг погашення боргів.

Слід зазначити, що сучасні безготівкові системи оплати пропонують швидкий, безпечний та зручний спосіб розрахунків, як для покупців, так і для бізнесу. Але, обидва способи однаково важливі. Адже клієнти мають самостійно вибирати, як розраховуватися. Наприклад, до розгляду можна взяти такий банк як АТ КБ «ПриватБанк» [2].

Таблиця 1

Сучасні способи розрахунку без використання готівки АТ КБ «ПриватБанк»

Сучасні способи розрахунку без використання готівки АТ КБ «ПриватБанк»	Характеристика
Оплата картою	Класичний і універсальний спосіб безготівкових розрахунків – платіжні картки Visa та Mastercard від ПриватБанку. Банк випускає як пластикові картки, так і віртуальні аналоги
Цифрові гаманці	Оплата гаджетом за допомогою технологій Apple Pay та Google Pay. Платежі доступні навіть без доступу до інтернету – потрібен лише NFC-модуль
За QR-кодом	Безконтактний спосіб розрахунків, який стає дедалі популярнішим у сфері HoReCa та не потребує встановлення POS-терміналу. Для здійснення платежу потрібно навести камеру смартфона на QR-код, вибрати картку та підтвердити оплату

Джерело: складено за даними джерела [2].

Також, АТ КБ «ПриватБанк» представляє новий сервіс для зняття готівки, що вже добре зарекомендував себе в таких країнах, як Польща, Чехія, Німеччина тощо. Мінімальної суми зняття готівки немає, але може встановлюватися магазином, а максимальна сума становить 6000 грн на одну транзакцію або купівлю [3].

Зауважимо, що в АТ КБ «Приватбанк» комісії за сервісом немає. Можлива комісія згідно з тарифами картки (як у банкоматі) [3].

Таблиця 2

Тарифи АТ КБ «ПриватБанк» станом на 01.11.2024 року

Тип картки	Власні кошти	Кредитні кошти
Картка для виплат	0 %	–
«Універсальна», «Універсальна Gold»	1 %	4 %
Premium	1 %	3 %
Картка іншого банку	За тарифами банку, який випустив картку	
Якщо операція від іншого сервісу надійшла до банку як покупка, то списання відбувається з комісією 2 %, якщо як переказ з картки на картку, то – 1 %.		

Джерело: складено за даними джерела [3]

Асортимент банківських рахунків для підприємств досить широкий і включає в себе як поточні рахунки для щоденних операцій, так і депозитні рахунки для зберігання коштів та кредитні рахунки для отримання фінансування [4].

Слід зазначити, що з 5 серпня 2019 року в Україні запроваджено міжнародний номер банківського рахунку (IBAN), що складається з 29 символів. IBAN (International Bank Account Number) – міжнародний номер банківського рахунку. Його призначення – спрощення операцій між банками різних країн. Це стандартна система банківського рахунку в державах Євросоюзу [5].

Отже, узагальнюючи зазначене, можна стверджувати, що готівкові та безготівкові грошові обороти завжди пов'язані один з одним, але використання готівкових грошей в економіці менша порівняно з безготівковими розрахунками. На прикладі був наведений АТ КБ «Приватбанк», який показує, що сучасні безготівкові системи оплати це швидкий, безпечний та зручний спосіб розрахунків, як для покупців, так і для бізнесу.

Висновки. Таким чином, безготівкові платежі є одним з основних способів розрахунків між підприємствами, організаціями та установами як в нашій країні, так і в інших країнах світу. Використання готівкових грошей в економіці менша порівняно з безготівковими розрахунками, але готівкові та безготівкові грошові обороти завжди будуть пов'язані один з одним.

Література

1. Матвеев В. В., Гайдаржийська О. М., Задорожна А. В. Дослідження теоретичних аспектів організації та здійснення безготівкових розрахунків. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 15. С. 863–866.
2. Усі способи оплати для вашого бізнесу від Приватбанку. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк». URL: https://privatbank.ua/handbook/usi_sposoby_oplaty_dlya_vashoho_biznesu (дата звернення: 25.10.2024).
3. Сервіс «Готівка на касі». Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua/hotivka-na-kasi> (дата звернення: 01.11.2024).
4. Фінанси підприємств. Методичні вказівки для самостійного вивчення курсу і практичних занять студентів всіх спеціальностей галузі знань 07 «Управління та адміністрування» та спеціальності 051 «Економіка» / Р. С. Квасницька, Т. А. Гордєєва. Хмельницький : ХНУ, 2020. 108 с.
5. Новий формат банківського рахунку – IBAN. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua/iban> (дата звернення: 02.11.2024).

Міхно І. С.

**Національний авіаційний університет,
м. Київ**

ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність дослідження. На даний час Україна стикається з численними екологічними та економічними викликами, які потребують термінового вирішення. Після тривалих років становлення економіки, війни і зростання зовнішніх ризиків, країна має не лише відновити свою економіку, але й зробити це сталим і екологічно безпечним шляхом.

Сучасні глобальні тенденції вимагають інтеграції інноваційних підходів у розвиток економіки, що передбачає запровадження екологічних технологій, переходу на відновлювані джерела енергії та зменшення негативного впливу на довкілля. Дослідження цих проблем є надзвичайно важливим для формування ефективної державної політики, залучення інвестицій та створення нових робочих місць, розширення міжнародних зв'язків.

Крім того, Україна має унікальний потенціал для розвитку «зелених» технологій, що може забезпечити економічне зростання, збереження природних ресурсів та покращення якості життя населення. Таким чином, ця тема дослідження є важливим внеском у розуміння актуальних викликів та можливостей, що стоять перед українською економікою в умовах екологічної кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій на тему «Проблеми екологічного інноваційного розвитку економіки України в сучасних умовах» показує кілька ключових напрямків, які автори наукових видань висвітлюють як виклики, так і можливості для країни. Багато досліджень зосереджуються на серйозних екологічних проблемах, таких як забруднення повітря та води, втрата біорізноманіття та проблеми з відходами [1]. Автори публікацій наголошують на необхідності термінового реагування на ці виклики, адже без вирішення цих питань неможливо забезпечити сталий розвиток [2].

Аналізуючи проблеми з іншого боку, треба зусередитись на впровадженні інноваційних технологій у різних секторах економіки. Дослідження Сокур М. розглядають успішні приклади використання відновлювальних джерел енергії, екологічних матеріалів та розумних технологій у сільському господарстві [3]. Крім того, багато публікацій аналізують роль держави у формуванні екологічної політики, регулюванні екологічних норм і стимулюванні інвестицій у «зелені» технології, наголошуючи на необхідності комплексного підходу, який об'єднує екологічні, економічні та соціальні аспекти [4].

Дослідження зарубіжних вчених також порівнюють український досвід з міжнародними практиками, вивчаючи, як інші країни впроваджують екологічні інновації та які уроки може отримати Україна [5]. Це включає дослідження успішних моделей переходу на сталий розвиток. Окрім того, публікації аналізують економічні переваги екологічного інноваційного розвитку, підкреслюючи, що інвестиції в екологічні технології можуть створити нові робочі місця, підвищити конкурентоспроможність та зменшити залежність від імпорту енергоресурсів [6].

Загалом, аналіз публікацій свідчить про нагальність вирішення екологічних проблем в Україні через інноваційний розвиток, а також про наявність значного потенціалу для досягнення сталого економічного зростання.

Мета статті: полягає в аналізі основних екологічних викликів, що стоять перед Україною, та виявленні шляхів впровадження інноваційних технологій для забезпечення сталого економічного розвитку, дослідженні ролі державної політики, міжнародного досвіду та економічних переваг екологічних інновацій, для запропонування рекомендацій для інтеграції екологічних принципів у стратегії розвитку країни. Наукова робота має на меті сприяти формуванню ефективної концепції екологічного розвитку, яка враховує потреби сучасності та можливості майбутнього.

Виклад основного матеріалу. В умовах війни в Україні екологічні виклики набули особливого значення, оскільки конфлікт значно погіршив уже існуючі проблеми та створив нові загрози для довкілля.

По-перше, війна спричинила масове забруднення повітря, води та ґрунтів. Вибухи, пожежі та руйнування інфраструктури призвели до викиду небезпечних речовин, які забруднюють довкілля. Прикладом може стати ситуація знищення хімічних заводів або складів пального, що може призвести до отруєння водоносних горизонтів і навколишніх територій. Також екосистеми зазнають серйозних змін через військові дії. Знищення лісів, забруднення водойм та зміна ландшафтів негативно впливають на біорізноманіття. Під час бойових дій тварини та рослини втрачають свої природні середовища існування, що може призвести до зникнення видів.

По-друге, війна ускладнює процеси управління відходами. Інфраструктура для збору та утилізації відходів часто зазнає руйнувань, що веде до накопичення сміття та небезпечних відходів, які забруднюють території. Це не лише погіршує санітарні умови, але й створює загрози для здоров'я населення. Одночасно військові конфлікти часто призводять до деградації земель, зокрема сільськогосподарських. Використання важкої техніки, бомбардування та інші військові дії руйнують ґрунтовий покрив і зменшують родючість землі, що в свою чергу впливає на продовольчу безпеку країни. Нарешті, в умовах війни порушується екологічне законодавство, а контроль за дотриманням екологічних норм значно знижується, що може призвести до зловживань та ще більшого забруднення довкілля.

За даними Міністерства екології та природних ресурсів України, до 2022 року загальна сума екологічних збитків становила понад 40 мільярдів доларів, тоді як з даними Державного агентства лісових ресурсів України, до 2023 року внаслідок війни було знищено близько 50 тис. га лісу [7].

Згідно з дослідженнями екологічних організацій, в Україні на 2023 рік було зафіксовано збільшення забруднення води в річках на 30–40 % у порівнянні з до воєнним періодом. Також дослідження міжнародних екологічних організацій вказують на загрозу зникнення до 30 % видів флори і фауни в зонах активних бойових дій.

Якщо розглядати загальний огляд можливостей вирішення основних екологічних проблем в Україні під час війни, акцентуючи увагу на різних підходах та стратегіях, необхідно робити акцент на їх інноваційності (див. табл. 1). З огляду на виклики, які постали перед Україною в умовах війни, впровадження технологій очищення, модернізація інфраструктури, захист біорізноманіття та підвищення екологічної свідомості населення є ключовими можливостями для вирішення екологічних проблем.

Можливості вирішення екологічних проблем в Україні в умовах війни

Проблема	Можливості вирішення	Опис
Забруднення повітря	Впровадження технологій очищення повітря	Використання фільтрів та очищувачів, зменшення викидів від промисловості.
Забруднення водних ресурсів	Ремонт і модернізація очистних споруд	Інвестиції в оновлення систем водопостачання та очистки стічних вод.
Втрата біорізноманіття	Створення заповідників і екологічних коридорів	Захист природних середовищ існування та відновлення екосистем.
Деградація земель	Впровадження практик сталого землеробства	Використання органічних добрив, ротація культур, збереження ґрунтів
Упорядкування відходів	Розвиток інфраструктури для переробки та утилізації	Створення нових заводів з переробки та заохочення населення до роздільного збору сміття
Підвищення екологічної свідомості	Освітні програми та кампанії	Проведення тренінгів, лекцій та інформаційних кампаній для населення про екологічні проблеми
Взаємодія з міжнародними організаціями	Співпраця з міжнародними екологічними фондами	Залучення фінансування та експертизи з боку міжнародних організацій для реалізації екологічних проєктів

Якщо аналізувати інноваційні рішення, що застосовуються в Європі, які можуть бути корисними для вирішення екологічних проблем в Україні, доцільно зосередитись на таких аспектах (рис. 1).

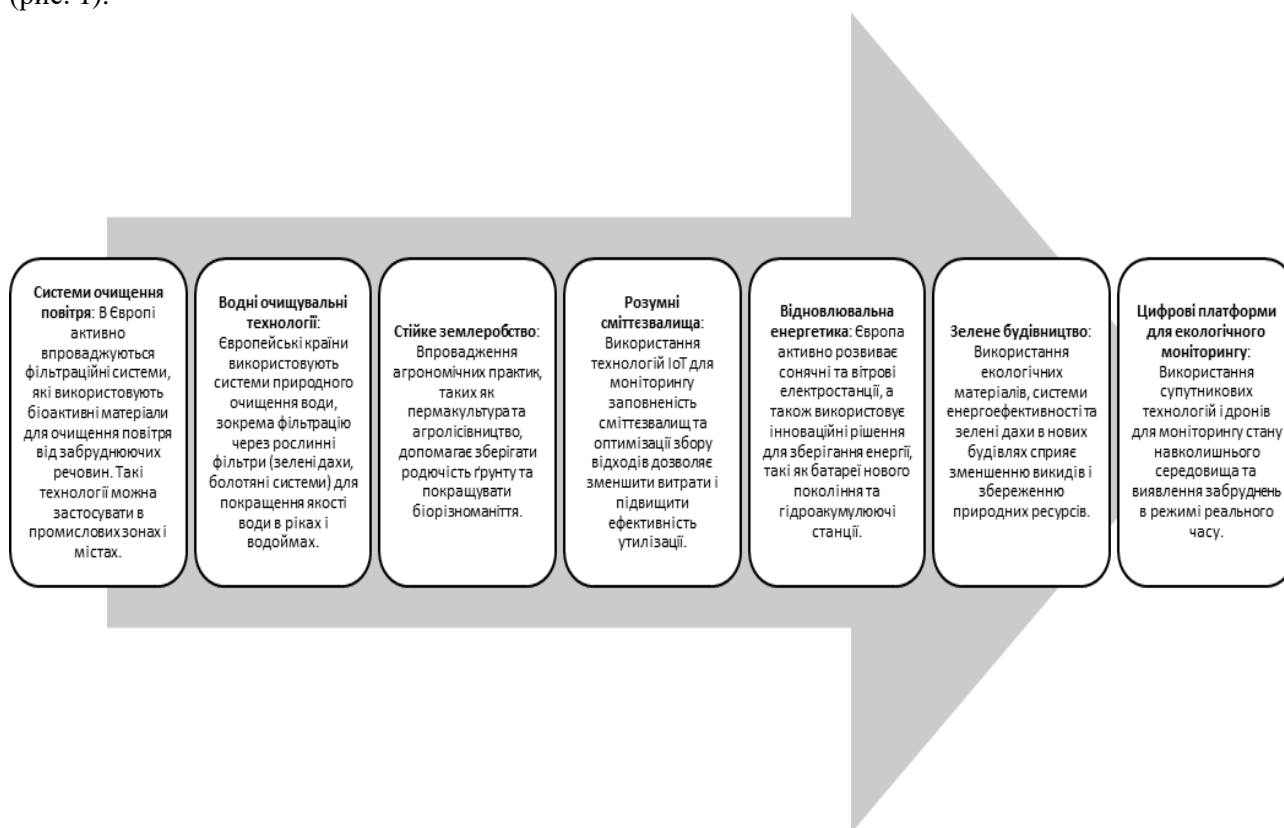

Рис. 1. Інноваційні рішення щодо розвитку економіки України в сучасних умовах, що застосовуються в Європі

З рис. 1 можна зробити висновок, що зазначені інноваційні рішення можуть стати основою для розробки та впровадження ефективних екологічних стратегій в Україні, адаптуючи успішні європейські практики до місцевих умов та маючи конкурентні переваги.

Міжнародні організації активно підтримують інновації в Україні, надаючи фінансування, технічну експертизу та ресурси для впровадження сучасних екологічних технологій. Вони сприяють розвитку інноваційних рішень у таких сферах, як відновлювальна енергетика, управління відходами та сталий землеробство, що є критично важливими для сталого розвитку економіки. Завдяки освітнім програмам і тренінгам, міжнародні організації підвищують кваліфікацію фахівців та формують екологічну свідомість серед населення, стимулюючи запровадження нових підходів і практик. Їхня підтримка також включає співпрацю в наукових дослідженнях, що сприяє адаптації інновацій до місцевих умов та потреб. Таким чином, міжнародні організації відіграють ключову роль у просуванні інновацій в Україні, що допомагає вирішувати екологічні проблеми і сприяє економічному розвитку.

Участь міжнародних організацій у вирішенні проблеми екологічного інноваційного розвитку економіки України в сучасних умовах є надзвичайно важливою. Вони надають фінансову підтримку для реалізації екологічних проектів через фонди Світового банку, Європейського Союзу та ООН, що сприяє ініціативам у відновлювальній енергетиці та управлінні відходами. Крім того, міжнародні організації забезпечують доступ до технологій та експертизи для впровадження інноваційних рішень, а також проводять спільні дослідження, що допомагають розробляти нові методи вирішення екологічних проблем. Освітні програми, реалізовані такими організаціями, як Програма розвитку ООН, підвищують екологічну свідомість серед населення і фахівців, формуючи відповідальне ставлення до довкілля. Також міжнародні організації сприяють формуванню екологічної політики в Україні, допомагаючи адаптувати національні стратегії до міжнародних стандартів. Їхня участь у проектах охорони природи та біорізноманіття є критично важливою для збереження природних ресурсів і сталого розвитку, що підкреслює їх значну роль у підтримці України у вирішенні екологічних проблем.

Висновки. В умовах війни Україні необхідно терміново впроваджувати ефективні рішення для подолання екологічних викликів, які посилилися внаслідок бойових дій та підвищення ризиків. Інноваційні технології можуть суттєво покращити ситуацію в різних секторах, від очищення повітря до сталого землеробства, забезпечуючи сталий розвиток економіки.

Ефективна державна політика та підтримка екологічних ініціатив є критично важливими для реалізації екологічних проектів та залучення інвестицій у «зелені» технології. Співпраця з міжнародними екологічними фондами та організаціями може надати Україні необхідні ресурси та експертизу для відновлення і збереження довкілля. Освіта та підвищення екологічної свідомості серед населення є важливими для формування відповідального ставлення до довкілля та стимулювання активності в екологічних ініціативах. Захист екосистем і біорізноманіття має стати пріоритетом у стратегіях відновлення, оскільки це безпосередньо впливає на якість життя та економічну стабільність.

Вищезазначені висновки підкреслюють необхідність комплексного підходу до вирішення екологічних проблем в Україні, враховуючи сучасні виклики та можливості.

Література

1. Чабанюк О., Боляк І. Екологічна проблеми в Україні та напрями їх вирішення. In: *Вилучено з: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/31-1.pdf>*. 2023.
2. Маджд С. М. *Екологічні виклики сталому розвитку суспільства в умовах військових дій*. 2023. PhD Thesis.
3. Сокур М. Еко-інновації для сталого розвитку: сучасний стан, механізми фінансування та проектна діяльність. *Modeling the development of the economic systems*, 2023. № 4. С 84–91.
4. Бондар Н. А., Осетров Р. В. Інституційне та функціонально-правове забезпечення екологічної функції держави. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 11–16.
5. Заблодський Б. Р. Екологічний аналіз урбосистем міст України в умовах Євроінтеграції. 2023.
6. Лакас В. Методичні підходи до оцінки інвестиційного забезпечення сталого розвитку регіонів України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61.
7. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/topics/ogoloshennya/zvity/>

Прокопенко Я. П., Папіж Н. П., Метіль Т. К.
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
м. Ізмаїл

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ ЄС

Актуальність дослідження. Туризм є важливою складовою економіки багатьох країн Європейського Союзу, тому дослідження пріоритетних напрямків розвитку туризму має велике значення для регіонального і суспільного розвитку. Розвиток туризму може сприяти створенню нових робочих місць, підвищенню доходів населення, збільшенню інвестицій та зміцненню іміджу країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науці діяльність міжнародних туристичних організацій досліджувалась фрагментарно у працях таких вчених як, М. Б. Біржаков, Ю. Е. Бусалов, В. П. Вахмістров, С. В. Вовк, М. І. Волошин, В. Ю. Воскресенський, О. В. Капрусь, Г. А. Папірян, В. С. Сенін, І. Ю. Тарасова, Т. І. Ткаченко, А. Д. Чудновський та ін. Але поза їхньої увагою залишаються питання формування ринку туристичних послуг у контексті європейської інтеграції, зокрема шляхом проведення єдиної політики в напрямі диверсифікації туристичних послуг у міжнародних масштабах.

Мета статті: проаналізувати пріоритетні напрями розвитку туристичного бізнесу ЄС.

Виклад основного матеріалу. Туристична діяльність є провідним видом діяльності в країнах Євросоюзу. Вона сприяє економічному та соціальному розвитку суспільства [1], охоплюючи його зацікавленість за усіма віковими групами (табл. 1).

Таблиця 1

Групування країн ЄС за віковими групами в 2022 році, %

Особи від 25 до 34 років		Особи від 35 до 44 років	
Межі групування,	Питома вага країн	Межі групування	Питома вага країн
39,16 – 58,46	20,7	34,71 – 55,52	17,2
58,47 – 77,76	41,4	55,53 – 76,33	41,4
77,77 – 93,19	37,9	76,34 – 97,14	41,4
Особи від 45 до 54 років		Особи від 55 до 64 років	
Межі групування	Питома вага країн	Межі групування	Питома вага країн
27,00 – 47,78	10,3	23,98 – 43,03	24,1
47,79 – 68,56	41,4	43,04 – 62,08	34,5
68,57 – 89,34	48,3	62,09 – 81,13	41,4
Особи, яким 65 років і більше			
Межі групування	Питома вага країн		
11,5 – 35,29	41,4		
35,30 – 59,08	31,0		
59,09 – 82,87	27,6		

Джерело: розраховано за [2]

Аналізуючи тенденцію розвитку показників розміщення, ночівлі за призначенням та середніх витрат за ніч в країнах ЄС протягом 2012–2022 років було виявлено ріст показників в 2022 році, в порівнянні з попередніми роками, незважаючи на підвищення рівня витрат за відповідний період (табл. 2), що вказує на перспективи розвитку туристичного бізнесу в країнах ЄС.

З рис. 1 видно, що основними статтями затрат туристів в країнах ЄС в 2022 році є витрати на проживання та відвідування туристичних поїздок.

Тенденція розвитку показників розміщення, ночівлі за призначенням та середніх витрат за ніч в країнах ЄС протягом 2012–2022 років

Показник	2012	2015	2020	2021	2022	$\frac{2022}{2012}$ %	$\frac{2022}{2020}$ %
Проведені ночі в закладах розміщення туристів в країнах ЄС	338285417	231367998	138295927	178083714	259209819	76,62	187,3
Проведені ночі за тривалістю подорожі:	116534628	110995450	788621581	971083449	118042863	101,29	149,8
– від 1 до 3 ночей							
– від 8 до 14 ночей	126077335	123422884	809056204	965561532	124917652	99,08	154,0
– від 15 до 28 ночей	832958518	805467452	540296357	661083322	850115311	102,06	157,4
Ночівлі за призначенням:	488084550	475830074	337609055	401153074	510665990	104,63	151,6
– особисті причини							
– канікули, дозвілля та відпочинок	310246449	296993008	205995240	250114689	338033539	108,96	164,0
– візити до друзів та родичів	147057722	152520164	109848936	126210399	142442926	96,86	129,7
– професійні, ділові	46055914	34260390	20376481	27114999	345067504	74,92	169,5
Середні витрати за ніч, євро	66,15	68,05	60,96	67,38	87,32	132,00	143,4

Джерело: розраховано за [2]

Витрати на транспорт знаходяться на третьому місці і складають 28,1 % бюджету туристів (рис. 1). Найменшу вартість витрат складають витрати на товари тривалого використання та на ресторани чи кафе.

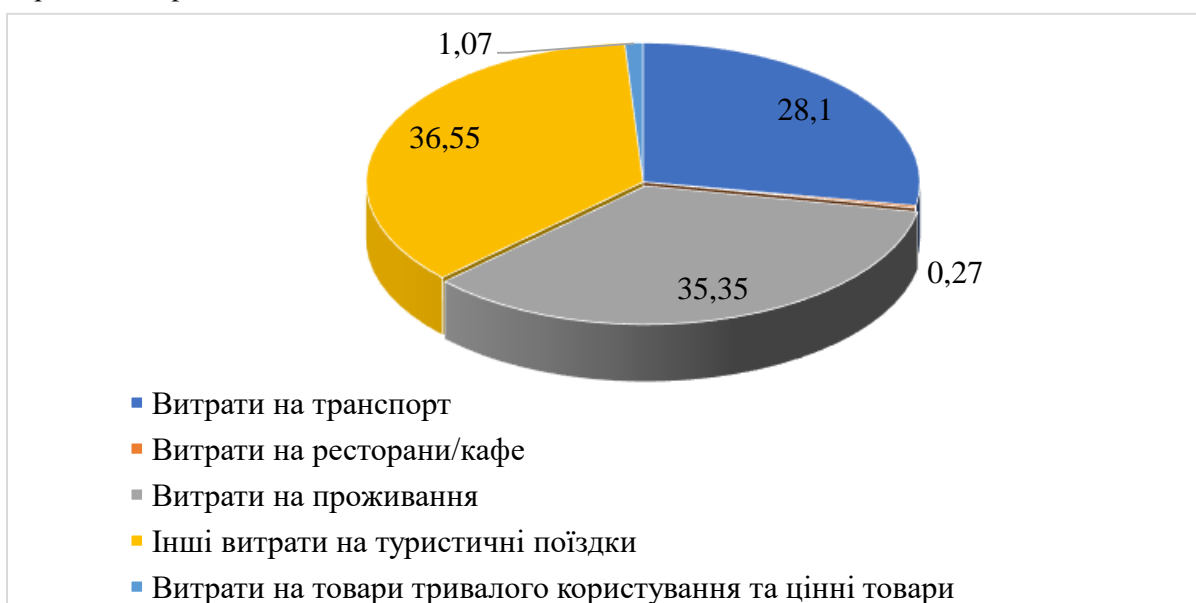

Рис. 1. Структура витрат туристів за категоріями видатків в 2022 році в країнах ЄС

Висновки. За результатами аналізу розвитку вподобань туристів виявлено ріст попиту щодо туристичного бізнесу ЄС, що спонукає останнього до свого розвитку. Сучасний споживач має найбільш вимогливі критерії відбору туристичних послуг, розвиваючись в умовах трансформаційних перетворень з характеристиками швидкого розповсюдження поінформованості на умовах сталого розвитку, що провокує туристичні підприємства до пошуку нових вражень для своїх клієнтів, розширюючи спектр своїх пропозицій [3].

До перспективних напрямків розвитку туристичного бізнесу можна віднести використання штучного інтелекту (допомога персоналу в обслуговуванні туристів); розширення туристичної пропозиції з урахуванням потреб споживачів та новітніх споживчих тенденцій; ефективну діяльність на умовах сталості, розвиваючи місцевих партнерів, орієнтуючись на екологічність та раціональність використання ресурсів, тощо; функціонування на принципах різноманітності, справедливості та доступності, що сприяє залученню до використання туристичних послуг людей з обмеженими можливостями; тощо.

Література

1. Kovshun, N., Kliuchnyk, A., Tymchuk, S., Orlenko, O., Soloviova, O., Horiunova, K. Rural tourism potential in the development of the agriculture-industrial complex. *E3S Web of Conferences*. 2023. 408, 01026. P. 13. URL: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202340801026>
2. Eurostat. 2023. URL: <https://ec.europa.eu>
3. Коваль В. В., Замлинська О. В., Коломієць О. Г. Маркетингова діяльність в управлінні конкурентною поведінкою суб'єктів ринку туристичних послуг. *Інфраструктура ринку*. 2017. Вип. 9. С. 59–65.

Сірик М.А., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

КРИПТОВАЛЮТА ЯК НАДІЙНИЙ ТА ПЕРСПЕКТИВНИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ

Актуальність дослідження. В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та все більшого поширення цифрових інструментів, традиційні аналогові методи ведення бізнесу поступово втрачають свою актуальність. Це особливо стосується фінансового сектору, де спостерігається тенденція до заміни звичних фіатних грошей на їхні цифрові аналоги. Для того, щоб банківський сектор економіки міг ефективно адаптуватися до цих змін та забезпечити стабільні темпи свого розвитку, необхідно здійснити перехід до використання цифрових валют. Одним із ключових завдань у цьому процесі є розробка та впровадження раціонального механізму інтеграції криптовалют у банківську діяльність. Це складний та багатогранний процес, який вимагає глибокого розуміння технологічних, економічних та правових аспектів криптовалют. Забезпечення ефективного обігу та використання криптовалют у банківській діяльності набуває великого наукового та економічного значення. Це пов'язано з тим, що розвиток банківського сектору є одним із визначальних факторів зростання потенціалу національної економіки. У сучасному світі, де фінансові потоки стають все більш цифровими, здатність банків ефективно працювати з криптовалютами є ключовою для їхньої конкурентоспроможності та стійкості.

Мета статті. Дослідження теоретичних основ криптовалют, економічних завдань, що вирішуються через їх функціонал та вплив на стабільність, ефективність та майбутній розвиток фінансово-економічної системи країни.

Виклад основного матеріалу. Криптовалюта являє собою найбільш сучасний вид цифрових або електронних грошей, виникнення якого стало логічним наслідком еволюції економіки у відповідь на потреби сучасного цифрового середовища. Криптовалюта – це цифрова валюта, розроблена як

засіб обміну, що використовує криптографію, тобто шифрування, для забезпечення безпеки та верифікації транзакцій, а також для автоматизованого контролю алгоритму створення нових одиниць конкретної криптовалюти. Як зазначає В. Попов: «Це такий новий вид активів, який відрізняється від звичайних для нас грошей або інших фінансових активів. Від грошей відрізняється тим, що ви володієте валютою безпосередньо і для цього непотрібний банк чи якийсь дозвільний орган. Зберігається в особистому електронному гаманці [1]. По суті, криптовалюти є обмеженою кількістю записів у базі даних, доступ до яких обмежений для сторонніх осіб.

Так, криптовалюти класифікуються як віртуальні активи, які розглядаються як:

- нематеріальне благо (криптовалюти не мають фізичної форми);
- об'єкт цивільних прав (криптовалюти можуть бути предметом юридичних угод, таких як купівля, продаж або обмін);
- благо, що має вартість (криптовалюти мають грошову цінність, яка може змінюватися);
- сукупність даних, що виражена в електронній формі (існування криптовалюти та її функціонування забезпечуються цифровими технологіями);
- об'єкт системи забезпечення обороту віртуальних активів (існує спеціальна інфраструктура, яка підтримує обіг криптовалют);
- варіант посвідчення майнових прав (криптовалюти можуть надавати права на інші об'єкти цивільних прав).

Криптовалюти виникли як інноваційна відповідь на недоліки традиційних фінансових систем, пропонуючи децентралізовану та безпечну альтернативу. Їхні унікальні властивості дозволяють вирішувати низку важливих економічних завдань:

- захист від інфляції та збереження вартості – на відміну від фіатних валют, які можуть бути піддані інфляції через необмежену емісію, криптовалюти мають обмежену пропозицію, що створює дефляційний тиск, що сприяє збереженню або зростанню вартості криптовалюти з часом;
- децентралізація та усунення монополії центральних банків – криптовалюти не підконтрольні центральним банкам або урядам, що усуває ризик їхнього маніпулювання. При цьому, децентралізована мережа забезпечує прозорість та безпеку транзакцій, а також захист від цензури;
- стимулювання участі та забезпечення безпеки – механізм майнінгу стимулює учасників мережі до підтримки її працездатності та безпеки. Майнери отримують винагороду за перевірку та підтвердження транзакцій, що забезпечує цілісність блокчейну;
- забезпечення конфіденційності та анонімності – криптовалюти дозволяють здійснювати транзакції без розкриття особистої інформації. Використання псевдонімів та криптографічних методів забезпечує високий рівень конфіденційності;
- захист від державного втручання та обмежень – децентралізована природа криптовалют ускладнює їхнє блокування або конфіскацію з боку урядів. Це забезпечує захист приватних активів від свавілля та обмежень;
- зниження витрат на транзакції та обслуговування – криптовалюти усувають необхідність у посередниках, таких як банки або платіжні системи, що знижує комісійні витрати. Транзакції здійснюються швидко та ефективно, незалежно від географічного розташування. Технологія блокчейн, що лежить в основі криптовалют, забезпечує високий рівень безпеки та прозорості;
- спрощення міжнародних транзакцій – криптовалюти не мають кордонів, що робить міжнародні транзакції швидкими, дешевими та простими. Це особливо важливо для міжнародної торгівлі та грошових переказів;
- незалежність від емітента – криптовалюта в цілому не залежить від певної єдиної країни, від певного єдиного державного регулятора, від національного банку будь-якої країни;
- відсутність необхідності щодо дозволів – криптовалюта в цілому не залежить від певної єдиної країни, від певного єдиного державного регулятора, від національного банку будь-якої країни.

Ретельний аналіз ключових економічних завдань використання криптовалюти дозволяє виявити її унікальні інноваційні можливості. Однією з таких можливостей є парадоксальне поєднання анонімності та захисту особистих даних власника електронного гаманця з абсолютною прозорістю історії транзакцій. Це створює безпрецедентний рівень безпеки та конфіденційності, одночасно забезпечуючи відкритість та підзвітність.

В умовах дедалі складнішої та динамічної віртуальної фінансової системи криптовалюта виступає як надійний та перспективний інвестиційний інструмент. Її цифрова природа забезпечує глобальне створення, передачу та зберігання цінностей без географічних обмежень та посередників. Крім того, криптовалюти відкривають шлях до створення та підтримки смарт-контрактів – автоматизованих угод, які програмують передачу цінностей відповідно до заздалегідь визначених правил. Це революціонує спосіб укладання угод, роблячи їх більш ефективними, безпечними та прозорими. Отже, криптовалюта не лише змінює уявлення про гроші, але й створює принципово нові можливості для фінансових операцій, інвестицій та контрактних відносин.

Поява криптовалют як новаторського фінансового інструменту спричинила багатогранний та неоднозначний вплив на ринки капіталу. Цей вплив проявляється у широкому спектрі наслідків, які детально відображені в табл. 1.

Таблиця 1

Вплив криптовалют на ринки капіталу

Вплив криптовалют на ринки капіталу	Зміст впливу криптовалют на ринки капіталу
Збільшення капіталізації ринку	Залучення коштів та їхнє акумулювання у криптовалютах сприяло зростанню капіталізації криптовалют в цілому та засвідчило інтерес інвесторів до такого інструменту
Зниження впливу державних регуляторів	Використання криптовалют дає змогу інвесторам та власникам таких валют уникати впливу національних державних регулюючих органів, та в цілому регулюючого впливу з боку органів державної влади на здійснювані за допомогою криптовалют інвестиції
Зростання надійності та захищеності транзакцій	Криптовалюти є безпечними та надійними, оскільки їх транзакції забезпечуються криптографією. Це може підвищити довіру інвесторів до ринку в цілому та допомогти залучати нових учасників
Актуалізація потреби у метадержавному регулюванні з метою захисту інтересів	Розширення криптовалютного ринку призвело до потреби в його регулюванні. Це вимагає створення нових правил та нормативів, які можуть вплинути на спосіб, яким працює ринок та його учасники
Актуалізація принципово нових ризиків	Криптовалюти мають певні ризики, зокрема високу волатильність ціни та можливість шахрайства

Джерело: [2].

Аналіз даних, представлених у таблиці 1, показує, що поширення криптовалют має далекосяжні наслідки, які не обмежуються лише окремими учасниками ринку, такими як майнери, посередники чи покупці. Наслідки поширюються на всю фінансово-економічну систему, впливаючи на її стабільність, ефективність та майбутній розвиток. При цьому, ці наслідки охоплюють широкий спектр аспектів, включаючи:

– зміни в структурі інвестиційних портфельів, пояснюється тим, що криптовалюти стають все більш привабливим активом для інвесторів, що призводить до перерозподілу капіталу між традиційними та цифровими (віртуальними) активами;

– волатильність ринку, пояснюється тим, що криптовалюти характеризуються високою волатильністю, що створює як можливості для отримання високих прибутків, так і ризики значних втрат;

– ризики кібербезпеки, пояснюється тим, що зростання популярності криптовалют привертає увагу кіберзлочинців, що створює ризики крадіжки та втрати коштів;

– зміни у грошово-кредитній політиці держави, криптовалюти можуть ускладнити проведення грошово-кредитної політики центральним банком, оскільки вони не підконтрольні жодному уряду;

– відмивання грошей та фінансування тероризму, пояснюється тим, що анонімність криптовалют може використовуватися для відмивання грошей та фінансування терористичної діяльності.

Враховуючи ці багатогранні наслідки, необхідно ретельно враховувати їх під час розробки та впровадження державної політики щодо операцій з криптовалютами. Ефективне державне регулювання має забезпечити баланс між стимулюванням інновацій та мінімізацією ризиків, пов'язаних з використанням криптовалют.

Варто відмітити, що упродовж останніх років Україна посідає чільне місце в рейтингах поширеності криптовалют. В таблиці 2 представлено місце України в глобальному індексі поширеності криптовалют (індекс складається з п'яти субіндексів, що зважуються з урахуванням ВВП на особу за паритетом купівельної спроможності) [7].

Таблиця 2

Місце України в глобальному індексі поширеності криптовалют у 2020-2024 рр.

Рік	Місце України в глобальному індексі поширеності криптовалют
2020	1
2021	4
2022	3
2023	6

Джерело: [3; 4; 5; 6].

Незважаючи на наявність сприятливих умов для подальшого поширення криптовалют в Україні, існує низка стримуючих факторів, які гальмують цей процес. Одним із ключових обмежень є недостатня зрілість ринку віртуальних активів. Багато учасників українського ринку віртуальних активів не мають міцної практичної бази для своєї операційної діяльності, належного рівня корпоративного управління та ефективних систем оцінки ризиків. Це проявляється у частих і суттєвих помилках, які допускаються при роботі на крипто біржах, а саме:

- через недостатнє розуміння технічних аспектів роботи з криптовалютами, учасники ринку можуть допускати помилки при здійсненні транзакцій, що призводить до втрати коштів;
- багато криптобірж та інших учасників ринку не мають належних систем кібербезпеки, що робить їх вразливими до хакерських атак та крадіжки коштів;
- відсутність ефективних систем оцінки та управління ризиками призводить до того, що учасники ринку не можуть адекватно оцінити потенційні втрати та прибутки, що збільшує ризик банкрутства;
- частина учасників ринку не забезпечують належний рівень прозорості своєї діяльності, що ускладнює контроль за їхньою діяльністю та збільшує ризик шахрайства.

Ці фактори свідчать про те, що український ринок віртуальних активів потребує подальшого розвитку та вдосконалення. Необхідно вжити заходів для підвищення рівня фінансової грамотності учасників ринку, впровадження ефективних систем корпоративного управління та оцінки ризиків, а також забезпечення належного рівня кібербезпеки.

Висновки. Сьогодні криптовалюти вийшли за межі вузькоспеціалізованих транзакцій на криптовалютних біржах і проникли в різноманітні сфери діяльності. Їх використання стає все більш поширеним, що свідчить про зростання крипто-спільноти та підвищення рівня довіри до цифрових валют. Ця тенденція призводить до того, що все більша кількість товарів і послуг стає доступною для оплати криптовалютами. Це, у свою чергу, стимулює подальше зростання крипто-спільноти та розширення екосистеми криптовалют. Зі збільшенням кількості користувачів криптовалют зростає і кількість серверів блокчейну, які підтримують функціонування цієї системи. Це зміцнює інфраструктуру криптовалют, підвищує їхню стабільність і сприяє зниженню волатильності. Крім того, розширення мережі блокчейну дозволяє утримувати комісії за транзакції на відносно стабільному рівні, що робить криптовалюти більш привабливими для користувачів. З огляду на ці тенденції, ймовірність того, що криптовалюти та інші цифрові валюти поступово витіснять традиційні національні валюти, зростає. Цей процес буде прискорюватися у міру того, як

нормативно-правова база ставатиме більш сприятливою для криптовалют, знімаючи обмеження та надаючи їм певні переваги. Таким чином, криптовалюти трансформуються з нішевого інструменту в повноцінну частину глобальної фінансової системи, що має потенціал для суттєвих змін у майбутньому.

Література

1. Попов В. Що таке криптовалюта? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/details/28742278.html> (дата звернення 10.11.2024).
2. Нечай. О. Поняття, види та перспективи використання криптовалюти в Україні. *MODELING THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC SYSTEMS*. 2024. Вип. 1. С. 79–87. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-11> (дата звернення 10.10.2024).
3. The 2020 Global Crypto Adoption Index Top 20. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2020-global-crypto-adoption-index/#top-20> (дата звернення 09.11.2024).
4. The 2021 Global Crypto Adoption Index Top 20. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2021-global-crypto-adoption-index/#top-20> (дата звернення 09.11.2024).
5. The 2022 Global Crypto Adoption Index Top 20. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2022-global-crypto-adoption-index/#top-20> (дата звернення 09.11.2024).
6. The 2023 Global Crypto Adoption Index Top 20. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2023-global-crypto-adoption-index/#top-20> (дата звернення 09.11.2024).

Хома Ю.В., Крушельницька Ю.Ю., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький

РОЛЬ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ У ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Актуальність дослідження. Процеси глобалізації світової економіки та євроінтеграції задають нові правила та змінюють міру відповідальності за розвиток територій, що, своєю чергою, зумовлює зростання ролі громад у забезпеченні економічного поступу територій та держави загалом. В умовах воєнного стану в Україні суспільство розуміє, що розвиток України залежить від можливості та зацікавленості громад у місцевому розвитку, а реалізація реформи децентралізації покладає на лідерів громад новий ступінь відповідальності за забезпечення їх фінансової спроможності. Місцевим бюджетам належить ключова роль у вирішенні у вирішенні регіональних проблем, забезпеченні економічної стабільності та соціально-економічного розвитку території, що визначає актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням ролі місцевих бюджетів у фінансовому забезпеченні територіальних громад присвятили свої наукові праці такі науковці, як Бак Н., Варцаба В., Іванов Ю., Корнелюк О., Марченко О., Мунько А., Піхоцька О., Стащук О., Фурман І., Цимбалюк І. та інші. Високо оцінюючи науковий внесок авторів у дослідження даної тематики, додаткового висвітлення потребують питання впливу ризиків і загроз війни на забезпеченні стійкості та фінансової стабільності територіальних громад.

Мета статті полягає у дослідженні ролі місцевого бюджету у фінансовому забезпеченні територіальної громади в умовах ризиків і загроз війни.

Виклад основного матеріалу. Бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування [1]. Місцеві бюджети виступають основною ланкою фінансів місцевого самоврядування, формуються в адміністративно-територіальних одиницях з метою здійснення повноважень, що покладені на територіальну громаду, оскільки для задоволення потреб і

вирішення завдань місцевого самоврядування необхідно мати достатній фінансовий ресурс для їх реалізації.

До особливостей місцевих бюджетів, які виділяють їх із загальної системи економічних відносин, належать:

- формування доходів місцевих бюджетів об'єктивно залежить від економічного потенціалу території, а суб'єктивно – від побудови системи міжбюджетних взаємовідносин;
- сфера дії місцевих бюджетів декларується Бюджетним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами;
- учасниками бюджетних відносин з одного боку є місцеві органи влади, а з іншого – підприємства, установи та населення;
- місцеві бюджети забезпечують рух фінансових потоків до бюджету від платників податків (зборів, обов'язкових платежів) та бюджетне фінансування розпорядників і одержувачів бюджетних коштів;
- місцеві бюджети, накопичуючи фінансові ресурси на необхідних напрямках, забезпечують державне регулювання розвитку регіонів та забезпечують реалізацію соціальної політики;
- склад місцевих бюджетів визначається нормами чинного законодавства, а їх структура – адміністративно-територіальним поділом України, тобто кожна адміністративна одиниця має свій власний бюджет, що є фінансовою основою місцевого самоврядування.

Місцеві бюджети – це відображення результатів роботи місцевих фінансів, яке окреслює джерела надходження і напрями витрачання акумульованих коштів в контексті дотримання визначених суспільних пріоритетів, розвитку бізнесу, забезпечення рівеня і якості життя населення.

Таким чином, на сучасному етапі економічного розвитку України місцевим бюджетам приділяється значна увага, оскільки вони є одним із головних важелів в механізмі фінансового забезпечення і вносять ключовий вклад в соціально-економічний розвиток громадян певної територіальної громади. Місцеві бюджети як елемент в структурі бюджетної системи України відзначаються своєю багатогранністю, тобто їх не можна трактувати однобічно, а слід розглядати в широкому сенсі як сукупність правових, політичних, економічних і фінансових факторів. З правової точки зору місцеві бюджети - це законодавчі акти забезпечення регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні, а їх економічна сутність полягає у формуванні та використанні фондів фінансових ресурсів місцевих органів влади в процесі розподілу та перерозподілу національного доходу.

Статистика свідчить, що децентралізація в Україні дала свої позитивні зрушення, які мають позитивний вплив на зростання податкових надходжень та зменшення трансфертних платежів. Усе це вказує на зростання фінансової спроможності та фінансової автономії місцевих бюджетів. Профіцит місцевих бюджетів України в 2021-2023 роках скоротився з 11,2 млрд грн до 5,4 млрд грн. Найбільш профіцитними місцеві бюджети України були в 2022р., його обсяг склав 70,0 млрд грн [2].

Модель 10-бального тесту Кена Брауна включає 11 показників, які застосовують для оцінювання фінансової спроможності територіальних громад [3]. Даний підхід дозволив розподілити 1438 територіальних громад України за рівнями спроможності наступним чином:

- високий – 495 громад (34,4%);
- оптимальний – 314 громад (21,8%);
- задовільний – 200 громад (13,9%);
- низький – 247 громад (17,2%);
- критичний – 182 громади (12,7%).

Результати показали, що 429 громад (або 29,9% від їх загальної кількості) належать до найнижчих (низького та критичного) рівнів спроможності. Об'єктивним залишається той факт, що значна кількість територіальних громад мають низьку фінансову спроможність, на що впливають активні військові дії, що відбуваються на їх територіях та на територіях, які є близькими до зони бойових дій. Однак, значна кількість територіальних громад, які за оцінками мають критичний рівень спроможності, знаходяться на тих територіях, що досить віддалені від зони активних бойових дій. Зокрема, у Чернівецькій області їх 18, у Закарпатській – 15, у Івано-Франківській – 14, у Рівненській – 13 [4].

Високий рівень спроможності мають 495 ТГ (34,4%), серед них ті, що розташовані у Київській області – 54, Дніпропетровській – 48, Одеській – 44, Полтавській – 43.

На території Хмельницької області ТГ за рівнем спроможності розподілені наступним чином:

- високий – 16 громад (25,0%);
- оптимальний – 19 громад (31,7%);
- задовільний – 10 громад (16,7%);
- низький – 14 громад (23,3%);
- критичний – 2 громади (3,3%).

Отримані дані свідчать про те, що:

– місцеві бюджети України швидко адаптувалися до умов воєнного стану та забезпечують реалізацію основних завдань бюджетної політики, серед яких фінансування видатків на підтримку Сил оборони, внутрішньо переміщених осіб, ліквідації наслідків збройної агресії росії;

– за рахунок державного бюджету забезпечується підтримка місцевих бюджетів під час проведення ними критично важливих видатків;

– результати проведеного аналізу мають відігравати провідну роль у формуванні та реалізації державної та регіональної політики, визначенні пріоритетів та удосконаленні підходів щодо здійснення вирівнювання фінансової спроможності бюджетів територіальних громад.

Висновки. Повномасштабна війна з росією показала, що органи місцевого самоврядування здатні гідно протистояти будь-яким викликам, зокрема і в фінансовій сфері. Реформа децентралізації та ефективність її проведення дає змогу місцевому самоврядуванню залучити до бюджетів самостійні, автономні та належні ресурси, які відіграють ключову роль в протистоянні викликам. З метою підвищення рівня фінансової спроможності територіальної громади необхідно розширити внутрішні і зовнішні джерела фінансування бюджету та спрямувати їх на реалізацію інноваційних проектів та програм регіонального розвитку, фінансову підтримку бізнесу, посилити контроль і підвищити ефективність системи оподаткування.

Література

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Державний веб-портал бюджету для громадян. Офіційний сайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/>
3. Оцінювання фінансової спроможності територіальних громад: оновлені підходи. URL: <https://decentralization.ua/news/17407?page=4>
4. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2023 року. URL: <https://decentralization.ua/news/17881>

Наукове (електронне) видання

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

**Збірник наукових праць
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

Відповідальні за випуск:
Ніла ХРУЦ, Інна ДОЦЕНКО

*Відповідальність за достовірність поданих матеріалів
несуть автори публікацій*

Матеріали конференції розміщені на сайті кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку
Хмельницького національного університету за адресою: <https://fbss.khmnu.edu.ua/>